

MASARYKOVA UNIVERZITA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií
Obor Evropská studia

Paradiplomacie Kraje Vysočina

—

kraj jako aktér mezinárodních vztahů

Diplomová magisterská práce

Bc. Eva Macková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Vít Hloušek, Ph.D.
UČO: 273967
Obor: Evropská studia
Imatrikulační ročník: 2010

Brusel 2012

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou práci zpracovala samostatně pod vedením doc. PhDr. Víta Hlouška, Ph.D. a uvedla jsem všechny použité zdroje.

V Bruselu dne 16. prosince 2012

Eva Macková

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. PhDr. Vítu Hlouškovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi pomohly při vypracování této práce. Poděkování patří i pracovníkům Krajského úřadu Kraje Vysočina a představitelům Kraje Vysočina za poskytnuté rozhovory, bez nichž by práce nemohla vzniknout. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině nejen za komentáře k práci, ale také za podporu po celou dobu studia.

Obsah

Obsah	4
1 Úvod	6
2 Teoretické vymezení práce	9
2.1 Koncept paradiplomacie	9
2.2 Definice paradiplomacie	10
2.3 Podmínky vzniku fenoménu paradiplomacie	12
2.4 Regiony jako aktéři mezinárodních vztahů	15
2.5 EU jako prostor pro paradiplomacii regionů	16
2.5.1 Výbor regionů	17
2.5.2 Rada ministrů	18
2.5.3 Vztahy s Evropskou komisí	18
2.5.4 Regionální zastoupení	18
2.5.5 Nadnárodní sdružení regionů	19
2.6 Motivace paradiplomacie	20
2.6.1 Ekonomické motivace	20
2.6.2 Kulturní motivace	20
2.6.3 Politické motivace	21
2.7 Typy paradiplomacie	21
2.7.1 Mikroregionální paradiplomacie	22
2.7.2 Makroregionální paradiplomacie	22
2.7.3 Globální paradiplomacie	23
2.8 Forma paradiplomacie	23
2.9 Nástroje paradiplomacie	24
2.10 Vztah státu a podstátních aktérů v oblasti zahraniční politiky	25
2.10.1 Obavy států	25
2.10.2 Charakter paradiplomacie ve vztahu k centrální zahraniční politice	26
3 Metodologické vymezení práce a operacionalizace výzkumných otázek	28
3.1 Sběr a zpracování dat	30
4 Základní charakteristika Kraje Vysočina	33
5 Kraj Vysočina jako aktér v mezinárodní aréně	35
5.1 Legislativní rámec	35
5.2 Vztah kraje k centrálním orgánům	37
5.3 Vymezení a provádění zahraniční agendy kraje	38
5.3.1 Organizační struktura kraje	38
5.3.2 Strategické dokumenty	40
5.4 Dílčí závěr	42
6 Kraj Vysočina a Evropská unie	44
6.1 Dílčí závěr	46
7 Podoba a motivace paradiplomatických aktivit kraje	48
7.1 Bilaterální paradiplomacie	48
7.1.1 Partnerské regiony	48
7.1.2 Kancelář Kraje Vysočina v Bruselu	61
7.1.3 Mezinárodní projekty se zahraničními podstátními subjekty	65
7.1.4 Dílčí závěr	67
7.2 Multilaterální paradiplomacie	71
7.2.1 Nadnárodní asociace	71

7.2.2 Euroregion Dunaj – Vltava.....	72
7.2.3 Dílčí závěr.....	74
8 Význam paradiplomatických aktivit pro kraj z pohledu politických elit	76
8.1 Dílčí závěr.....	77
9 Závěr	78
10 Použité zdroje.....	83
10.1 Primární zdroje	83
Rozhovory	83
Materiály Kraje Vysočina.....	83
Dohody s partnerskými regiony	86
Zákony.....	87
Ostatní zdroje.....	88
10.2 Sekundární zdroje	90
Přílohy	94
Příloha 1 - Podklady pro rozhovory	94
Příloha 2 – Geografická mapa Kraje Vysočina	95
Příloha 3 - Organizační struktura Krajského úřadu Kraje Vysočina	96

1 Úvod

Během posledních tří desítek let prošla aréna mezinárodních vztahů pod vlivem faktorů jako globalizace nebo evropská integrace značnými proměnami, mezi něž můžeme zařadit i skutečnost, že zahraniční politika již není výhradní doménou centrálních vlád. Na mezinárodní scéně své postavení dnes získávají i další aktéři – od nadnárodních organizací, přes regiony a města, až po neziskové organizace¹. Zvláštní pozornosti akademiků se těší zejména regiony, které alespoň ve vyspělých západoevropských státech posilují od 60. let minulého století své ekonomické, politické, sociální a kulturní postavení, které jim v důsledku umožňuje mimo jiné realizovat zahraniční aktivity nezávisle na ústředí státu.

Koncept paradiplomacie je jednou z optik, jejímž prostřednictvím lze na fenomén zahraničních aktivit podstátních aktérů pohlížet. Koncept se začal vyvíjet v 80. letech 20. století ve snaze pojmenovat a zkoumat různé formy externích aktivit podstátních aktérů v Severní Americe a byl dále rozšiřován a formován především na zkušenostech z federací (Belgie, Německo, Rakousko, Švýcarsko) nebo decentralizovaných států (Španělsko, Velká Británie) v západní Evropě, postupně také v úzké souvislosti s víceúrovňovým systémem vládnutí Evropské unie (EU), jehož byly tyto státy součástí.

Skutečnost, že se koncept vyvíjel na příkladech vyspělých západních států zejména federativního uspořádání, ovšem není sama o sobě důvodem, proč by tento koncept nemohl být uplatněn i při analýze zahraničních aktivit podstátních aktérů (v tomto případě krajů) i v České republice. Diplomacie regionálních aktérů v prvním desetiletí 21. století totiž podle Davida Crikemanse

„dospěla a již není omezena pouze na hrstku federálních států v Evropě, podstátní jednotky po celém světě se dnes zapojují do mezinárodních vztahů a vytváří ‚zahraniční politiku‘, která funguje paralelně k politice jejich protějšků z centrální vlády, doplňuje ji, nebo je s ní v konfliktu“ (Crikemans 2010, 1).

Přestože jsou české kraje značně odlišné od dříve zkoumaných subjektů a to nejen svou krátkou existencí, poměrně omezeným polem působnosti, ale také relativně nedávnou historickou zkušeností s nedemokratickým režimem, jejich paradiplomatické

¹ Nezastávají však samozřejmě rovnocennou pozici.

aktivity jsou silně stimulovány především příležitostmi, které nabízí systém Evropské unie (Drulák et al. 2004, 15).

Perspektiva členství v EU a s ním spojené požadavky na přijetí *acquis communautaire*² mimo jiné představovaly v druhé polovině 90. let rovněž jeden z tlaků na decentralizaci státní správy, o jejíž podobě se vedla dlouhá debata již od roku 1990, kdy byly zrušeny krajské národní výbory (Koudelka 2007, 247). Ke vzniku krajů došlo s konečnou platností až v roce 2000, kdy se také uskutečnily první volby do krajských zastupitelstev. V průběhu prvních let svého působení se kraje potýkaly především s řešením základních problémů spojených se svou existencí a pro paradiplomatické aktivity nezbývalo mnoho prostoru. Co se tedy rozvoje paradiplomacie týče, jsou české kraje stále ještě na začátku své cesty.

Tato diplomová práce se bude zabývat zahraničními aktivitami Kraje Vysočina, jenž momentálně rozvíjí spolupráci se čtyřmi partnerskými zahraničními regiony a je zapojen i do dalších forem spolupráce se zahraničními subjekty. A to navzdory tomu, že je svým způsobem specifický tím, že s žádným z okolních států nesousedí. Cílem práce bude zhodnotit povahu zahraničních aktivit kraje, se zvláštním zaměřením na partnerské regiony a zastoupení kraje v Bruselu, pomocí výzkumných otázek vytvořených na základě konceptu paradiplomacie. Reflektována bude i skutečnost, že se české kraje nacházejí ve víceúrovňovém systému Evropské unie, která zprostředkovává příležitosti pro aktivity podstátních aktérů na evropské úrovni.

Práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. V úvodní části textu jsou na základě analýzy relevantní literatury představeny hlavní prvky konceptu paradiplomacie, na jejichž základě budou vytvořeny výzkumné otázky. V druhé části práce je pak provedena samotná analýza paradiplomatických aktivit Kraje Vysočina a závěrečné zhodnocení. Teoretická část práce bude vycházet z díla Ivo D. Duchaceka a Payanotise Soldatose, kteří jsou považováni za průkopníky ve zkoumání fenoménu paradiplomacie, dále pak z prací Michaela Keatinga, André Lecourse a Stéphane Paquina zabývajících se tímto tématem. Bude využito také sborníků odborných prací *Paradiplomacy in Action. The Foreign Relations of Subnational Governments*

² Mezi nimi i institucionální a administrativní požadavky regionální politiky EU na regionalizovaný systém správy a přítomnost kompetentních regionálních orgánů, které budou sloužit jako partneři Evropské komise a národní vlády při řízení programů strukturálních fondů (LaPlant et al. 2004, 36).

(eds. Francisco Aldecoa, Michael Keating, 1999) a *Regional Sub-State Diplomacy Today* (ed. David Crikemans, 2010) a řady odborných článků a textů dostupných z elektronických databází. Praktická část práce, která se bude zabývat analýzou paradiplomatických aktivit Kraje Vysočina, bude vycházet především z primárních zdrojů, mezi něž patří Ústava ČR a k tématu relevantní zákony a materiály vytvořené Krajským úřadem Kraje Vysočina jako jsou výroční, hodnotící nebo tiskové zprávy a podklady pro jednání rady kraje a zastupitelstva. Důležitým zdrojem informací budou v neposlední řadě také polostrukturované rozhovory s pracovníky krajského úřadu a s politickými představiteli kraje.

2 Teoretické vymezení práce

Pro uvedení do dané problematiky je nezbytné nejprve představit základní aspekty konceptu paradiplomacie a vymezit vybrané pojmy. V této kapitole proto bude vymezen samotný pojem „paradiplomacie“ a s ním související kategorizace motivací, podob a nástrojů. Charakterizovány ale budou také regiony jakožto aktéři mezinárodních vztahů a Evropská unie jako prostor příležitostí pro paradiplomacii regionů. Nebude opomenut ani vztah státu a podstátních jednotek v oblasti provádění zahraniční politiky. Dané aspekty byly vybrány na základě analýzy relevantní literatury a v následující kapitole budou na jejich základě vytvořeny výzkumné otázky sloužící ke zhodnocení paradiplomatičtých aktivit Kraje Vysočina.

2.1 Koncept paradiplomacie

Literatura zabývající se paradiplomacií vychází zejména z empirické zkušenosti, a pokrývá proto hlavně geografické oblasti, kde je tento fenomén nejintenzivnější a je častým předmětem zkoumání místních akademiků. Příkladem může být Kanada (Soldatos, Michelmann, Lecours, Paquin), Belgie (Bursens, Crikemans) nebo Španělsko (Aldecoa, Cornago), kde se autoři nezabývají pouze místní situací, ale ve svých dílech se opatrně pokouší i o komparaci mezi regiony. V literatuře můžeme sledovat především řadu převážně deskriptivních jednopřípadových studií, rostoucí počet komparativních studií a občasné pokusy o zobecnění fenoménu (např. Michelmann and Soldatos 1990; Hocking 1993; Aldecoa and Keating 1999 nebo Paquin 2004). Objevují se ale i příspěvky k diskuzi nad limity konceptu paradiplomacie, za něž Lecours označuje právě absenci obecné teoretické perspektivy a nedostatek soustředění na vytvoření obecného analytického rámce sloužícího ke studiu paradiplomacie (Lecours 2002, 92). Bursens a Deforche dodávají, že koncept v dosavadní podobě není schopen dodat uspokojivé vysvětlení pro to, jak dochází k rozvoji zahraničních aktivit regionů (Bursens and Deforche 2010, 152). V českém prostředí není literatura týkající se paradiplomacie zatím příliš rozsáhlá a nejobsáhlejší dílem na toto téma je prozatím zpráva z výzkumného projektu Ministerstva zahraničních věcí ČR z roku 2004 vedeného Petrem Drulákem *Podíl obecních a krajských samospráv na zahraniční politice ČR*. Dalším pokusem o charakterizování paradiplomacie českých krajů spíše menšího rozsahu je příspěvek Barbory Bodnárové

o regionálních aktérech české zahraniční politiky ve sborníku *Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces* editovaném Michalem Kořanem. Téma paradiplomacie se stává poměrně populárním mezi českými studenty, a tak můžeme najít rostoucí počet diplomových prací týkajících se zahraničních aktivit podstátních aktérů ve světě, v EU i v ČR. Jedná se zejména o práce vypracované na Vysoké škole ekonomické, Univerzitě Karlově a Masarykově univerzitě.

Koncept paradiplomacie, jako relativně nový fenomén, v sobě přirozeně skrývá řadu nedostatků. S ohledem na deskriptivní povahu většiny prací byly prováděny pouze pokusy o vytvoření typologie paradiplomatických aktivit. Doposud ale nebyl vytvořen obecný teoretický rámec, který by měl dostatečný vysvětlovací nebo predikční potenciál a v tom se také skrývají jeho hlavní limity. Jak upozorňují Bursens a Deforche, chybí tradičnímu konceptu paradiplomacie schopnost vytváření hypotéz, které by umožnily zobecňování (Bursens and Deforche 2010, 151). Tito autoři, stejně jako André Lecours, navrhuji koncept doplnit o poznatky historického institucionalismu, který umožňuje nahlížet na stát i jinak než jako na uzavřený „black box“, s cílem odpovědět na otázku, proč určité regiony získaly specifický soubor zahraničně-politických pravomocí (Bursens and Deforche 2010, 157) a jaké jsou domácí kořeny paradiplomacie (Lecours 2000, 97).

Co se týče disciplíny mezinárodních vztahů, zahraničním aktivitám podstátních jednotek byla dlouho věnována minimální pozornost. Jedním z hlavních důvodů bylo přesvědčení teoretiků realismu, že mezinárodní vztahy jsou výhradní doménou států a aktivity necentrálních vlád jsou pouhou anomálií. Národní státy jsou z jejich úhlu pohledu unitární a mají „*důležitost mezinárodního působení podstátních subjektů minimalizovat*“ (Paquin 2007, 31). Monopol centrální vlády na zahraniční politiku by jinak mohl být ohrožen. Federalisté na druhé straně vnímají podstátní diplomatické aktivity spíše pozitivně - jako doplněk prostředí víceúrovňového vládnutí (Crikemans 2010, 37).

2.2 Definice paradiplomacie

Zřejmě nejobsáhlejší definici pojmu paradiplomacie přináší Noé Cornago z Universidad del País Vasco v Bilbao, jenž paradiplomacii definuje jako:

„zapojení podstátních samospráv do mezinárodních vztahů prostřednictvím budování formálních i neformálních kontaktů, stálých nebo ad hoc, se zahraničními veřejnými nebo soukromými subjekty za účelem prosazování socio-ekonomických, kulturních

nebo politických záležitostí nebo jakékoli další oblasti zahraničních vztahů v rámci jejich kompetencí“ (Cornago 1999, 40).

I přes svou šíři však Cornagova definice neobsahuje zmínku o vztahu mezi podstátní a centrální vládou v oblasti provádění zahraničních aktivit. Ten je však dle mého názoru podstatou samotného názvu paradiplomacie³, který poprvé použil profesor Panayotis Soldatos v 80. letech 20. století pro popsání mezinárodních aktivit kanadských a amerických států v kontextu globalizace (Paquin 2007, 16). K tomuto pojmu ostatně krátce před svou smrtí přešel od svého dříve používaného termínu „mikrodiplomacie“ i Ivo D. Duchacek s odůvodněním, že paradiplomacie dle jeho názoru

„nejen že nemá pohrdavé vyznění, ale ‚para‘ výstižně vyjadřuje to, o čem [paradiplomacie] je: o aktivitách, které jsou s ‚makrodiplomacií‘ centrálních vlád paralelní, často koordinované, doplňují ji a občas jsou vůči ní v konfliktu“ (Duchacek 1990, 32, pozn. 11).

Samotný pojem *paradiplomacie* není ovšem v odborné literatuře všemi autory přijímán a již mnohokrát byl z různých důvodů vystaven kritice. Vybraní autoři se raději uchýlili k pojům jako *multilayered diplomacy*⁴, *(regional) substate diplomacy*⁵, nebo *constituent diplomacy*⁶, které podle nich lépe odrážejí podstatu fenoménu⁷.

V této práci je pak paradiplomacie využívána zejména jako dostatečně široký pojem, který dokáže obsáhnout diplomatické aktivity podstátních aktérů různého charakteru a formy, jak mimo jiné vyplývá z výše citované definice. Paradiplomacie je v literatuře zabývající se mezinárodními vztahy také dostatečně rozšířeným pojmem, jenž ve většině akademiků vzbudí o daném tématu určitou představu. Pojmový aparát se bude pro zpřesnění skládat také z termínů *paradiplomatické*, *mezinárodní* nebo *zahraniční aktivity*, které budou v práci používány ve spojení s podstátními jednotkami jako z obsahového hlediska vzájemně zaměnitelné pojmy a budou dávat spíše obecnějšímu pojmu paradiplomacie praktickou podobu. Paradiplomacie se od klasické státní diplomacie liší především tím, že aktér neprosazuje svůj definovaný (regionální) zájem, ale jeho aktivity jsou více účelově zaměřené a často i „oportunistické a pokusné“ (Keating 1999, 11).

Záměrně se proto v této práci ve vztahu k podstátním jednotkám vyhýbám pojmu *zahraniční politika*, jež s odkazem na politický cyklus podléhá určitým procesům

³ Jakožto označení pro „paralelní diplomacii“.

⁴ Hocking 1993.

⁵ Crieckemans 2010.

⁶ Michelmann 2009.

⁷ Zajímavý pohled na pojem „paradiplomacie“ a jeho podstatu přináší Iñaki Aguirre (Aguirre 1999, 185-209).

stanovujícím priority a strategie subjektu v této oblasti. Ne všechny regiony ve skutečnosti s ohledem na své zahraniční aktivity specifickou a cílenou politiku vytvářejí.

Na místě je také malá odbočka k terminologii používané v této či jiných pracích ve vztahu k aktérům paradiplomacie. Jedním z nejčastějších termínů patří již několikrát zmíněná *podstátní jednotka*⁸, jež se odkazuje zejména na umístění v hierarchii pod úrovní státu a určitou spravovanou oblast. Tento pojem může v případě ČR ze své podstaty zahrnovat jak kraje, tak obce. Vedle tohoto pojmu stojí tzv. *constituent unit* se stejným obsahem, avšak bez negativní konotace podřazené pozice vůči státu, používaný především ve vztahu k federálním státům. Dále se také můžeme setkat také s pojmy *subnational government* nebo *non-central government*⁹, které odkazují především na schopnost samosprávy a odlišnost aktéra od národní či centrální vlády. Ty jsou ale v českém prostředí ne příliš dobře uchopitelné, a proto ve své práci budu s ohledem na české kraje a obce používat především pojem podstátní jednotka, popřípadě region nebo kraj ve smyslu samosprávné jednotky, jež podle mého názoru nejlépe vystihují uspořádání v České republice.

2.3 Podmínky vzniku fenoménu paradiplomacie

Fenomén paradiplomacie vzniká v úzkém spojení s proměnami světové politiky, které se odehrávaly během posledních čtyř desetiletí. Právě tyto proměny totiž umožnily opětovný vstup podstátních aktérů do mezinárodní arény. Mezinárodní aktivity regionů či měst totiž nejsou zcela novou zkušeností a na konci 20. století došlo pouze k jejich významnému „oživení“ (Aldecoa and Keating 1999, i) a rozšíření mimo původní doménu federálních a decentralizovaných států.

Důvody vzniku fenoménu paradiplomacie leží ve změnách jak na úrovni mezinárodního systému, tak na úrovni států, a jsou důsledkem působení vzájemně propojených procesů (Drulák et al. 2004, 2-4; Keating 1999, 1-3; Keating 2000, 2-7; Lecours 2002, 92-93; Magone 2006, 1-3; Wolff 2007, 146):

- globalizace,
- vzestupu nadnárodních regionálních režimů (zejména evropské integrace),
- a regionalizace.

⁸ V angličtině *subnational* či méně často *substate unit*.

⁹ Pojmy úmyslně nechávám v anglické podobě, abych se vyhnula nepřesným překladům, které by neodpovídaly původnímu významu.

Tyto procesy s sebou přinesly nové příležitosti a podnítily potřebu podstatných aktérů zapojit se do mezinárodních záležitostí. Zároveň ale byly zdrojem eroze tradičního rozlišení mezi domácí a zahraniční politikou a zdůraznily neschopnost centrálního státu efektivně reagovat na vzniklé výzvy (Hocking 1993, 12-13), a podnítily tak transformaci rozdělení povinností mezi státem a podstatnými jednotkami (Keating 1999, 1).

Jelikož globalizace přinesla řadu ekonomických, environmentálních, technologických, kulturních a bezpečnostních problémů (Scholte 2001, 15-16), na kterou národní státy zkrátka nedokázaly odpovědět, byly dopady globalizace hnací silou „nové mezinárodní dynamiky podstatných vlád“ (Cornago 1999, 18). Vzájemná ekonomická závislost, volný pohyb kapitálu a nárůst nadnárodních korporací znamenaly spolu s moderními komunikačními technologiemi a globální kulturou narušení tradiční role státu v ekonomické, kulturní i politické oblasti (Keating 1999, 1). Reorganizace světové ekonomiky měla za následek soupeření regionů a metropolitních oblastí o získání zahraničních investic či rovnou nadnárodních společností, které by působily na jejich území, a v určitých aspektech regiony dokonce v ekonomické oblasti zastínily původní roli států (Paquin and Lachapelle 2004, 78). Propojení globálního a lokálního se stalo jedním z hlavních rysů transformace světové politiky na konci 20. století (Magone 2006, 3).

Zatímco globalizace představovala silný podnět pro paradiplomacii regionů zejména v ekonomické a kulturní oblasti, kdy národní státy již nedokázaly před globálními vlivy chránit národní ekonomiku ani kulturu. Podnětem politickým byl nárůst významu nadnárodních regionálních režimů volného obchodu, především pak Evropské unie, která k původní ekonomické přidala významnou politickou dimenzi. Proces evropské integrace, jehož dynamiku určovaly národní státy, pro západoevropské regiony znamenal oslabení a přesun kompetencí na evropské instituce, se kterým se snažily vyrovnat právě větší aktivitou na evropské úrovni (Keating 2000, 2; Paquin and Lachapelle 2004, 87). Evropská unie¹⁰ jim na druhou stranu poskytla řadu přístupových kanálů pro reprezentaci zájmů a zapojení regionů bylo podporováno i ze strany Evropské komise (Drulák 2004, 4). Politický systém Evropské unie přesunem domácích

¹⁰ Pro účely této práce se tento název vztahuje i k období Evropských společenství.

kompetencí do mezinárodní arény ve výsledku ještě více přispěl ke stírání rozdílů mezi domácími a mezinárodními záležitostmi (Aldecoa and Keating 1999, i). Pro postkomunistické státy pak byla Evropská unie mnohdy stimulem pro samotný vznik samosprávných regionů. Mezi požadavky spojené s členstvím patřily institucionální a administrativní požadavky regionální politiky EU na regionalizovaný systém správy a přítomnost kompetentních regionálních orgánů, které by sloužily jako partneři Evropské komise a národní vlády při řízení programů strukturálních fondů (LaPlant et al. 2004, 36).

Evropská integrace a globalizace v 80. letech představovaly kontext, ve kterém vznikla třetí vlna regionalizace, tzv. nový regionalismus. Zatímco během první vlny regionalizace převládalo přesvědčení, že decentralizace zaměřená na ekonomické aspekty stát v podstatě posiluje (Keating 1997, 384), druhá fáze regionalizace byla spojena nejen s modernizací státu, ale i s politickými ambicemi regionů (Keating 1997, 384-385). Třetí vlna regionalizace pak už nebyla výhradně vnitřní záležitostí států, dopady globalizace a evropské integrace otevřely další příležitosti pro aktivizování regionů a posilování jejich role, včetně viditelnější přítomnosti na evropské úrovni. V některých případech regionalizace dokonce „přesunula autoritu z národní roviny níže, na podstátní úroveň vlády“ (Hooghe and Marks 2001, xi).

Paquin a Lachapelle k podnětům rozšiřování paradiplomacie přidávají navíc ještě nacionalismus, který považují za proměnnou, která je při studiu paradiplomacie nejvíc opomíjena (Paquin and Lachapelle 2004, 82-85). Stejně jako zmínění autoři zastávají názor, že nejaktivnější podstátní jednotky jsou často do jisté míry hnané právě nacionalismem, ale na rozdíl od tří výše zmíněných procesů není nacionalismus pro účely této práce rozhodujícím prvkem. Pro studium paradiplomacie v postkomunistických státech je naopak relevantní proces demokratizace, jenž André Lecours uvádí jako jeden z nových procesů ovlivňujících podobu mezinárodního systému (Lecours 2002, 92). Význam demokratizace pro vznik paradiplomacie v postkomunistických zemích souvisí především s vnitřní proměnou státního uspořádání, nezbytnou pro decentralizaci a vytvoření základních podmínek pro paradiplomacii podstátních aktérů.

Dalším, často velmi důležitým podnětem pro vytváření paradiplomatických aktivit je rovněž fenomén tzv. „jatakysmu“¹¹, kdy se podstátní jednotky v oblasti zahraničních aktivit jednoduše vydávají ve stopách svých předchůdců a napodobují je. Motivuje je především skutečnost, že nechtějí za svými protějšky z jiných zemí pokud možno v ničem zaostávat. Payanotis Soldatos mezi příznivé podmínky pro paradiplomacii řadí navíc také:

„osobnost představitelů [regionů], historická a kulturní specifika, socio-politické klima, důležitou geografickou pozici a zdroje, podpůrnou paradiplomacii měst a legislativu podporující například zahraniční investice“ (Soldatos 1990, 51).

2.4 Regiony jako aktéři mezinárodních vztahů

Všeobecné posilování role regionů v mezinárodní politice je, jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole, úzce spojené se vzájemně propojenými procesy globalizace, evropské integrace a také třetí vlny regionalizace započaté v průběhu 80. let 20. století. Působením těchto vlivů se z regionů stali mezinárodní aktéři *sui generis* (Duchacek 1990, 12). Nejen že jsou regiony ovlivňovány mezinárodní politikou a mohou ji do určité míry i samy ovlivnit. Domácí politika se internacionalizovala a začalo docházet ke stírání hranice mezi domácí a zahraniční agendou.

Regiony ovšem nejsou stejnými aktéry mezinárodních vztahů, jako jsou národní státy. Regiony jsou v této práci chápány jako „územní společenství (komunity) na úrovni největší podstátní teritoriální jednotky nadaná řadou politických, hospodářských a sociálních působností“ (Koudelka 2007, 250). Jako mezinárodní aktéři se podle Lecourse vyznačují především dvěma znaky: nedostatkem vnější legitimacy a ve většině případů jim také chybí formální právní způsobilost jednat za hranicemi státu (Lecours 2002, 94). Nedostatek vnější legitimacy vyplývá ze skutečnosti, že pravidla současného fungování mezinárodní politiky byla nastavena státy a pro státy. Státy dominují bilaterálním mezinárodním vztahům bez ohledu na téma a jsou takřka výhradními členy mezinárodních a regionálních¹² organizací, o dominanci v otázkách ozbrojených konfliktů a jejich řešení ani nemluvě.

Regiony ale nejsou jedinými aktéry, kteří se začali vedle národních států objevovat na mezinárodní scéně. Musíme uvážit také aktéry nestátní (např. neziskové organizace, nadnárodní korporace nebo různá sociální hnutí), kteří

¹¹ Me-tooism (Soldatos 1990, 46).

¹² Ve smyslu organizací daného regionu, např. EU v Evropě nebo NAFTA v Severní Americe.

na rozdíl od regionů nemusí spoléhat na konvenční státocentrické sítě a nástroje tradiční diplomacie (Lecours 2002, 95). Regiony se často dostávají do nelehké situace, kdy jim tyto kanály zůstávají uzavřeny, jelikož představa regionů jako aktérů světové politiky rozhodně není samozřejmostí. Mezi státy obvykle převládá silná neochota vůči tomu, aby byl v mezinárodní politice vytvořen prostor i pro působení regionů. Tomu odpovídá i domácí kontext, ve kterém regiony fungují a který jim často nedává formální pravomoc vytvářet mezinárodní vztahy, nebo pouze omezeně. Otázka aktérství regionů jako taková je pro státy obecně velmi citlivá, neboť zahraniční aktivity podstátních aktérů vnímají jako jedno z dalších ohrožení státní suverenity a jako problematické z hlediska vytváření koherentní národní zahraniční politiky (Lecours 2002, 95), jak bude ještě zmíněno v sekci 2.10.

Navzdory nepříznivému nastavení světové či domácí politiky umožnily změny v domácím institucionálním nastavení zemí a podněty ze strany mezinárodních struktur postupnou realizaci zahraniční agendy regionů. Díky strukturálním změnám získaly regiony určité místo na mezinárodní scéně a jejich „zahraniční politiku a mezinárodní vztahy lze chápat z hlediska „struktur příležitostí““ (Lecours 2002, 96), které i přes určitá omezení v oblasti vnitřního i vnějšího institucionálního nastavení poskytují příležitosti pro jejich mezinárodní působení. Z hlediska paradiplomacie evropských regionů je nevýznamnější strukturou příležitostí Evropská unie (Keating 1999, 6).

2.5 EU jako prostor pro paradiplomacii regionů

Optikou modelu víceúrovňového vládnutí (MLG), jež státy nevnímá jako homogenní aktéry a vedle státní roviny rozlišuje vládnutí také na nadnárodní a podstátní úrovni (Piattoni 2009, 172), představuje Evropská unie pro paradiplomacii regionů velmi stimulující prostředí. EU slouží regionům jako tzv. struktura příležitostí a podstátní aktéři ve vztahu k evropským institucím vyvíjí stále více aktivit (Paquin 2007, 57).

Ačkoli byla evropská integrace původně postavena na mezivládní spolupráci států, začalo Evropské společenství (ES) od 80. let 20. století s ohledem na rozvoj regionální politiky používat nástroje založené na partnerství mezi vládami a podstátními aktéry v oblasti správy strukturálních fondů (John 2000, 885; Keating 1999, 7). Role regionů se od té doby výrazně posílila. Podíváme-li se na Evropskou unii z pohledu víceúrovňového vládnutí, vidíme nejen více úrovní, ale také vícero aktérů

(Piattoni 2009, 167). Evropská unie se pro mnohé regiony stala prostorem, kde mohou posílit vlastní pozici vůči národním státům. Ty jsou ovšem stále dominantními aktéry. Role jednotlivých regionů je v rámci systému ES/EU dána především mírou centralizace daného členského státu a charakterem kompetencí přidělených regionu. Belgické regiony, některé německé a rakouské spolkové země a autonomní španělské oblasti se obecně počítají mezi ty nejvlivnější. Zástupci spolkových vlád Německa a Rakouska, resp. regionálních vlád Belgie pak dokonce mohou v určitých případech zastupovat svou zemi na zasedání Rady ministrů (Paquin 2007, 59-60).

Na možnou roli regionů v evropské integraci bylo nahlíženo z mnoha úhlů: od tzv. *Evropy regionů*, kde regiony postupně nahradí národní státy v roli hlavního aktéra; regionů jako „*třetí úrovně*“ Evropy, respektovaných evropskými institucemi, ale stále součástí států; přes *Evropu s regiony* s rostoucí rolí regionální dimenze evropských politik až po *Evropu kultur*, kde by regiony s vlastní kulturou a jazykem měly zvláštní postavení (Keating 1999, 7). Další vývoj ale ukázal, že původní idea Evropy regionů roli regionů značně přecenila. Ať už byl ale zvolen přístup jakýkoli, je zřejmé, že na rozdíl od Severoamerické zóny volného obchodu (NAFTA), příkladu dalšího nadnárodního regionálního režimu, přináší Evropská unie regionům mnoho možností, jak se zapojit. Regiony této příležitosti různou měrou využívají a stávají se ve vztahu s evropskými institucemi aktivnějšími.

Liesbet Hooghe a Gary Marks identifikují 5 kanálů, jejichž prostřednictvím mohou regiony vůči EU artikulovat své zájmy: Výbor regionů, Rada ministrů, Evropská komise, regionální zastoupení a nadnárodní sdružení regionů (Hooghe and Marks 1996, 74).

2.5.1 Výbor regionů

Výbor regionů byl v 90. letech vytvořen jako regionální protějšek Hospodářského a sociálního výboru, tedy jako nepříliš silný poradní orgán. Členové Výboru regionů mluví jménem regionů a místních samospráv, jež implementují evropské politiky. Výbor regionů představuje svým způsobem instituci, skrze níž mohou regiony prosazovat své zájmy, ale právě množství zájmů, jejich různorodost a štěpící linie mezi regiony a městy ho oslabuje. Česká delegace má ve Výboru regionů celkem 12 členů a je tvořena představiteli krajů a obcí. Ve výsledku tedy mohou být reprezentovány pouze některé z krajů.

2.5.2 Rada ministrů

Rada ministrů představuje prostor, do kterého nemají přístup všechny regiony. Jako zástupci členského státu mohou v Radě zasedat pouze regionální vlády z Německa, Rakouska a Belgie. Cílem reprezentace však není prosazování vlastních, regionálních zájmů, ale zájmů národního státu. Ani v tomto případě tedy není možné se výrazně prosadit. Tato možnost má ale významnou symbolickou hodnotu a posiluje pozici regionu především v rámci domácího systému.

2.5.3 Vztahy s Evropskou komisí

Vztahy s Komisí se vyvíjí hlavně prostřednictvím účasti podstatných aktérů ve strukturální a kohezní politice EU. Regionální politika EU a z ní vyplývající finanční zdroje jsou důležitými podněty pro vytváření paradiplomatických aktivit regionů, zejména pak ve vztahu s Bruselem. Strukturální fondy a komunitární programy do jisté míry předpokládají rozvoj paradiplomatických vztahů s evropskými institucemi, ale i s jinými regiony (Paquin 2007, 61). Pro získání určitého typu dotací je totiž nezbytné spojit se s více regiony. Typickým příkladem programu, který podporuje nárůst přeshraničních a meziregionálních dohod o spolupráci, je INTERREG I-IV nebo operační programy spadající pod Cíl 3 kohezní politiky pro období 2007 – 2013 Evropská územní spolupráce (OP EÚS). Kohezní politika EU ovšem nevede k rovnoměrné mobilizaci podstatných aktérů už jen proto, že ne všechny regiony jsou způsobilé čerpat ze všech fondů. Nástroj na podporu územní spolupráce využitelný jak v rámci strukturální politiky, tak mimo ni, představují také *Evropská sdružení pro územní spolupráci* (ESÚS), která mají na rozdíl od ostatních forem přeshraniční nebo meziregionální spolupráce vlastní právní subjektivitu (Europa 2006).

2.5.4 Regionální zastoupení

Brusel je nejčastějším místem, kam evropské regiony umísťují svá zastoupení již od poloviny 80. let 20. století. Carolyn Rowe rozlišuje pět oblastí, ve kterých regionální zastoupení rozvíjí své aktivity (Rowe 2011, 83-84):

- sběr informací, výklad politik a jejich analýza (aktivity směrem dolů),
- reprezentace a lobbying (aktivity směrem nahoru),
- síťování a spolupráce,
- obchodní příležitosti, vyhledávání partnerů, analýza finančních zdrojů,

- propagační aktivity – možnost představit kulturu, výrobky, cestovní ruch a investiční příležitosti v regionu.

Jednotlivá zastoupení spolu mohou spolupracovat, ale mohou si v závislosti na situaci také konkurovat. Co se týče podoby regionálního zastoupení, neexistuje jednotný model. Některá zastoupení připomínají svou velikostí, počtem zaměstnanců a rozpočtem malé ambasády (například zastoupení Katalánska nebo Bádenska-Württemberska), jiná mají jen nízký rozpočet, zaměstnance na půl úvazku, nebo mají dokonce formu nestálého zastoupení¹³. Nejlépe reprezentovány jsou obvykle ty regiony, které jsou nejlépe institucionálně zakotvené a etnicky a politicky odlišné od zbytku země (Hooghe and Marks 1996, 83).

2.5.5 Nadnárodní sdružení regionů

Proces evropské integrace podpořil vznik a rozvoj různých sítí a zastřešujících nebo specializovaných asociací napříč Evropou. Dynamika integrace přinutila podstatní aktéry k tomu, aby si našli na místní nebo regionální úrovni partnery, se kterými by společně mohli ovlivnit rozhodování na evropské úrovni. Asociace je možné rozdělit do dvou hlavních kategorií: *reprezentativní*, jejichž prostřednictvím členové předkládají své návrhy Evropské unii (např. AER nebo CLRA), a *funkcionalistické*, asociace zaměřené spíše geograficky či sektorově (např. AEER nebo Čtyři motory Evropy). Asociace lze také rozdělit podle vzájemného geografického vztahu členů na *přeshraniční*, kdy spolu spolupracují vzájemně sousedící regiony, a *transregionální*, kdy se jedná o spolupráci mezi vzájemně nesousedícími regiony (Paquin 2007, 67).

Na uvedených příkladech můžeme vidět, že příležitostí, které Evropská unie nabízí, je sice relativně mnoho, všechny evropské regiony je ale nemohou využívat stejnou měrou. Faktorem, který tuto skutečnost ovlivňuje, je vnitřní nastavení členských zemí. Regiony v decentralizovaných či federálních státech díky větším kompetencím, které jsou jim svěřeny, mohou možností využívat lépe než ostatní regiony. České kraje využívají především strukturálních fondů a možnosti zastoupení v Bruselu, stále více se zapojují i do nadnárodních evropských asociací, avšak přístup do Rady ministrů jim v současném nastavení není umožněn a žádnou změnu v tomto ohledu nelze v nejbližší době očekávat. Kraje patří prozatím spíše do skupiny regionů nových členských zemí,

¹³ Jako je tomu v případě Kraje Vysočina.

jež v Bruselu zanechávají výrazně menší stopu než služebně starší a zkušenější regiony z EU15 (Rowe 2011, 10).

2.6 Motivace paradiplomacie

Jednotlivé regiony mají samozřejmě různorodé důvody, proč vstupovat do mezinárodní arény. Nejčastěji se z pohledu regionů rozlišují následující tři soubory motivací (Keating 1999, 3-6):

- ekonomické,
- kulturní,
- a politické.

2.6.1 Ekonomické motivace

Nejsilnějšími motivacemi regionů vytvářet paradiplomatické aktivity jsou ve většině případů ty *ekonomické*. Regiony se do mezinárodní arény vydávají hledat v první řadě možnosti zahraničních investic, které by posílily ekonomický růst regionu a zaměstnanost v něm. Investice putující ven z regionu nejsou příliš časté a jedná se spíše o altruisticky motivovaný způsob mezinárodní aktivity, nejčastěji v podobě projektů rozvojové pomoci. V tomto případě se jedná především o případy regionů, které byly v minulosti určitým způsobem propojeny (např. vztah francouzských regionů a regionů v bývalých koloniích). Další významnou motivací je průzkum trhu v zahraničí pro možnosti exportu s velkým významem pro malé a střední podniky v daném regionu, jež na rozdíl od velkých nadnárodních korporací nemají vlastní kapacity, aby mohly být samy o sobě konkurenceschopné na mezinárodním trhu. Oblast výzkumu a rozvoje nových technologií je pro regiony také neméně důležitá a to často opět z důvodu chybějících kapacit. Regiony v neposlední řadě také hojně využívají možnosti propagovat se ve světě jako vhodná turistická destinace. V souvislosti s Evropskou unií pak regiony členských států Unie mohou být nezřídka motivovány k navazování mezinárodní spolupráce finančními prostředky ze strukturálních fondů.

2.6.2 Kulturní motivace

Kulturní motivace hrají významnou roli především v regionech s vlastním specifickým jazykem či kulturou. Tyto regiony se za hranice vydávají hledat především podporu a zdroje pro rozvoj kultury a propagaci jazyka. Často pak v případě, že je

vlastní centrální vláda nepodporuje, nebo když je jazyk regionu zároveň jazykem používaným v jiné zemi. Klasickým případem je kanadská provincie Québec hledající podporu u frankofonních zemí. Snaha o propagaci vlastní kultury má pak mnoho podob, včetně interkulturních výměn umělců i řadových občanů nebo vývoz umělecké tvorby.

2.6.3 Politické motivace

Nejméně často vstupují regiony na mezinárodní scénu z *politických* důvodů. Jedná se většinou o případy, kdy mají regiony ambice stát se samostatným státem a prostřednictvím tzv. protodiplomacie, tedy těch „zahraničních iniciativ a aktivit necentrální vlády, které ke svým ekonomickým, sociálním a kulturním vztahům se zahraničním připojují více či méně separatistický kontext“ (Duchacek 1990, 27), se snaží hledat mezinárodní podporu pro své záměry. Příkladem může být opět Québec. Politické motivace mají na druhou stranu i regiony, které sice usilují o to, aby byly uznány jako samostatný národ, avšak nemají separatistické tendence. Jako příklad Keating udává Katalánsko a Skotsko (Keating 2000, 2), o tom bychom však v současné době mohli polemizovat¹⁴.

2.7 Typy paradiplomacie

Paradiplomacie disponuje množstvím podob, jež odráží nejen cíle jednotlivých regionů, ale také jejich finanční nebo personální možnosti. Z hlediska míry dosahu paradiplomatických aktivit můžeme rozlišovat v zásadě tři typy paradiplomacie¹⁵ (Drulák et al. 2004, 10; Duchacek 1990, 15 – 27; Soldatos 1990, 37 – 38):

1. mikroregionální (přeshraniční),
2. makroregionální,
3. globální.

¹⁴ V říjnu 2012 podepsal předseda skotské vlády Alex Salmond s britským premiérem Davidem Cameronem dohodu, která otevírá cestu k referendu o nezávislosti Skotska, které by se mělo uskutečnit na podzim roku 2014. Skotsko také oficiálně začalo ověřovat svou pozici v Evropské unii pro případ, že by se od Británie osamostatnilo (EurActiv 2012c). V kontextu probíhající finanční krize se znovu začalo vážně diskutovat také o nezávislosti Katalánska. Debatu podpořil také masový protest v září 2012 v Barceloně (EurActiv 2012b) a výsledek listopadových regionálních voleb ve prospěch stran podporujících nezávislost (EurActiv 2012a).

¹⁵ Typologie vychází z prací Duchaceka a Soldatose (1990). Pojmosloví bylo sjednoceno podle vzoru Petra Druláka (2004) za účelem větší přehlednosti a vyvarování se dvojího pojmenování stejné věci.

2.7.1 Mikroregionální paradiplomacie

Zdaleka nejčastějším typem spolupráce mezi regiony je spolupráce *přeshraniční* (Keating 1999, 9) neboli *mikroregionální*. V tomto případě je kooperace podmíněna v první řadě geografickou blízkostí, ze které vyplývá i podobnost problémů, se kterými se potýkají regiony na obou stranách státní hranice. Mikroregionální paradiplomacie se vyznačuje řadou přeshraničních kontaktů v otázkách společného zájmu regionů. Podle Duchacka se jedná o kontakty institucionální, formální a především ty neformální (Duchacek 1990, 18). Řešení společných problémů a využívání existujících možností se tak stává podstatou prakticky zaměřené spolupráce, která se nejintenzivněji rozvíjí zejména v oblastech hospodářského rozvoje, rozvoje infrastruktury, prevence přírodních katastrof, životního prostředí a kultury (Duchacek 1990, 20; Keating 1999, 9). Přeshraniční spolupráce není v Severní Americe ani západní Evropě žádnou novinkou. Vztahy jsou méně či více institucionalizované a mohou mít po této stránce různý charakter. Příkladem mohou být euroregiony, jejichž počet od konce 50. let 20. století narůstá a jež jsou speciální formou přeshraniční spolupráce v Evropě. Duchacek zdůrazňuje roli neformálnosti ve vztazích mezi zástupci regionů a shrnuje přeshraniční paradiplomacii jako

„sít' komunikačních kanálů, implicitních a explicitních pravidel, neformálních a formálních procedur, jež (...) umožňují a navazují kooperativní interakci mezi místní a regionální samosprávou, stejně jako soukromými podniky a jednotlivými občany“ (Duchacek 1990, 24).

Přeshraniční paradiplomacie na rozdíl od následujících typů málokdy vzbuzuje s ohledem na své typicky praktické zaměření politickou kontroverzi (Soldatos 1990, 38).

2.7.2 Makroregionální paradiplomacie

Makroregionální paradiplomacie zahrnuje aktivity regionů v rámci širšího teritoria (Drulák 2004, 10). Spadají sem tedy i kontakty mezi regiony, které spolu navzájem nesousedí (Soldatos 1990, 37). Duchacek tuto kategorii nazývá transregionální, což by sice poměrně přesně odráželo její charakter, kdyby Duchacek tuto kategorii neomezoval pouze na „*vztahy a vyjednávání mezi necentrálními vládami, jež spolu nesousedí, ale jejich národní vlády ano*“ (Duchacek 1990, 25). To je dáno především tím, že Duchacek ve své práci vychází ze severoamerické zkušenosti

s paradiplomacií, která se dotýká pouze tří velkých států a nenabízí na rozdíl od v tomto smyslu fragmentované Evropy mnoho možností, v jakém geografickém vztahu mohou regiony spolupráci navazovat. Problém by tedy nastal při pokusu o zařazení spolupráce dvou regionů, které spolu vzájemně nesousedí a sousedy nejsou ani jejich státní celky. Podstata spolupráce se sice v tomto případě blíží kategorii mikrodiploacie, avšak neobsahuje podnět v podobě těsné blízkosti a s ní spojených sdílených problémů přeshraničního charakteru. Ve své práci jsem proto zvolila širší pojetí makroparadiploacie, stejně jako Soldatos nebo Drulák, aby v typologii existoval dostatečný prostor i pro výše zmíněné meziregionální vztahy nesousedících zemí.

2.7.3 Globální paradiploacie

Na třetí typ paradiploacie můžeme nahlížet ze dvou úhlů pohledu. Duchacekovo geografické pojetí *globální* paradiploacie se sestává z

„politicko-funkčních kontaktů se vzdálenými národy, jež umožňují necentrální vládě kontakt nejen s obchodními, průmyslovými nebo kulturními centry na jiných kontinentech, ale také s různými odbory nebo agenturami národních vlád v zahraničí“ (Duchacek 1990, 26).

Jedná se tedy spíše o kontakty necentrálních vlád se subjekty zahraničních centrálních vlád nebo se zahraničními nestátními aktéry, nežli o spolupráci na regionální rovině s jinými podstátními jednotkami. Globální paradiploacie dále podle Duchacka může představovat způsob, jak ovlivnit zahraniční politiku státu. Státní diplomacii může dokonce v různých oblastech konkurovat.

Soldatos a Drulák pojmají globální paradiploacii na rozdíl od Duchacka spíše z funkčního hlediska a označují tak případy, kdy podstátní jednotky vstupují do otázek týkajících se celého mezinárodního systému. Takovými tématy jsou například válka a mír nebo liberalizace mezinárodního obchodu (Soldatos 1990, 37; Drulák et al. 2004, 10). Nicméně vzhledem k tomu, že se regiony zabývají většinou otázkami tzv. low politics, nebývá tato forma paradiploacie příliš častá.

2.8 Forma paradiploacie

Petr Drulák rozděluje možné formy podle počtu zúčastněných aktérů na multilaterální a bilaterální. *Multilaterální* paradiploacie podle něj patří celkově k nejčastějším a zahrnuje například účast v organizacích a institucích měst a regionů, včetně multilaterálních struktur zastupujících zájmy měst a regionů u evropských

institucí. Mezi nejznámější patří Kongres místních a regionálních orgánů¹⁶, Sdružení evropských regionů¹⁷ nebo Asociace evropských hraničních regionů¹⁸. Největší význam v kategorii multilaterální paradiplomacie však Drulák připisuje Výboru regionů, konzultačnímu orgánu EU sdružující regiony a města členských států.

Z *bilaterálního* hlediska může paradiplomacie nabýt dvou forem:

- přeshraniční a meziregionální spolupráce,
- regionální zastoupení v zahraničí (nejčastěji pak při Evropské unii).

Přeshraniční spolupráce může být udržována více či méně institucionalizovanými, formálními i neformálními způsoby, mezi něž patří neformální kontakty na úrovni úředníků nebo politiků, zahraniční návštěvy, schůzky pořádané s větší či menší pravidelností, nebo formalizovaná struktura pracovních skupin (Drulák et al. 2004, 12). Zatímco multilaterální podoba paradiplomacie převládá v globálním či evropském měřítku, pro české kraje je typičtější bilaterální paradiplomacie a to zejména ve formě spolupráce s příhraničními i vzdálenějšími regiony. Menší důležitost multilaterální spolupráce je do velké míry zapříčiněna dosavadním nedostatkem zkušeností českých krajů, co se členství v mezinárodních sdruženích týče (Drulák et al. 2004, 22). Členství v Evropské unii je však významným stimulem multilaterální spolupráce, a proto se tento trend postupně proměňuje.

2.9 Nástroje paradiplomacie

Následující reprezentativní výčet nástrojů paradiplomacie ukazuje, že nástroje ponejvíce odrážejí motivace k mezinárodnímu působení regionů. Duchacek ve svém výčtu hlavních způsobů, jimiž necentrální vlády mohou „*prosazovat a hájit své zájmy a uplatňovat své kompetence v zahraničí*“ (Duchacek 1990, 14), vychází především z ekonomicky orientovaných motivů podstátních aktérů a řadí mezi ně¹⁹:

- založení stálých zastoupení v hlavních městech nebo centrech obchodu a průmyslu (nejviditelnější, ale také nejdražší podoba paradiplomacie),
- dobře propagované a medializované zahraniční výjezdy regionálních politiků,
- krátkodobé průzkumné mise vyslané do zahraničí vedením regionu,

¹⁶ Congress of Local and Regional Authorities (CLRA).

¹⁷ Assembly of European Regions (AER).

¹⁸ Association of European Border Regions (AEBR).

¹⁹ Uvádím zde možnosti relevantní pro prostor EU, a vynechávám proto šestý bod Duchacekova výčtu – založení zahraničních zón obchodu.

- účast na obchodních a investičních veletrzích, jež hrají důležitou roli pro regionální zpracovatelský průmysl a technologie nebo pro jeho propagaci,
- zapojení zástupců regionů do činnosti mezinárodních (mezivládních) organizací nebo konferencí, nebo do formální diplomatické reprezentace centrální vlády v hlavních městech v zahraničí (Duchacek 1990, 14-15).

Katalog nástrojů může být rozšířen také o ty, se kterými pracuje Alexander Ugalde Zubiri a které oproti předcházejícímu výčtu více zohledňují prostředí Evropské unie a více zohledňují kooperativní charakter aktivit (Ugalde Zubiri 2005, 324 – 342):

- spolupráce mezi regiony,
- podpis mezinárodních dohod²⁰,
- účast v sektorových asociacích (za účelem řešení problémů vycházejících z geografických, ekonomických nebo jiných důvodů, např. Asociace evropských hraničních regionů),
- účast v politických asociacích (za účelem řešení problémů vycházejících z institucionálního postavení regionů, např. Kongres místních a regionálních orgánů),
- přeshraniční spolupráce,
- rozvojová spolupráce,
- aktivní snaha ovlivnit rozhodování v Evropské unii (např. prostřednictvím Výboru regionů, poradních výborů, stálých zastoupení nebo konzultací).

Tento výčet samozřejmě není konečný, jelikož nástroje paradiplomacie mohou mít různou podobu. Vzhledem k tomu, že přístup regionů k paradiplomatickým aktivitám je především velmi pragmatický, mohou mít tyto nástroje podobu v podstatě jakoukoli.

2.10 Vztah státu a podstátních aktérů v oblasti zahraniční politiky

2.10.1 Obavy států

Jak již bylo zmíněno dříve, na mezinárodní politiku bylo v rámci klasického paradigmatu mezinárodních vztahů nahlíženo jako na výhradní doménu národních států jako nedělitelných aktérů. Regionální aktéři se nenacházejí ve vakuu a i na ně působí globální síly, a hranice mezi zahraniční a domácí politikou se tak stírá (Hocking 1993, 3). Tak jak roste počet paradiplomatických aktivit podstátních aktérů, roste i zájem centrálních vlád o ně a potenciálně i obavy o zahraniční politiku státu.

²⁰ Podle kompetencí daných regionů.

Centrální vlády mohou být paradiplomacií podstátních aktérů podle Carolyn Rowe znepokojeny zejména z následujících tří důvodů.

Zprvé, vysoký počet aktérů z jednoho státu aktivních v mezinárodní aréně může vést k fragmentaci způsobu, jakým se země prezentuje v zahraničí. Příliš mnoho hlasů může mít negativní dopad na ucelenou zahraniční politiku a vnímání země jako celku (Duchacek 1990, 28; Rowe 2011, 44). Jak kupříkladu v dané chvíli rozlišit, jestli regionální politik vystupuje pouze za svůj region, nebo jako zástupce své země? Nedostatečná koordinace zahraniční politiky může mít vážné následky. O to komplikovanější je ale koordinovat jednotný postoj ve strukturách Evropské unie. Příkladem může být například vyjednávání o nové podobě kohezní politiky pro období 2014 – 2020, na které mají regiony samozřejmě velký zájem. Zastoupení ČR v EU ve snaze o koordinovaný postup požádalo zástupce českých krajů, aby ho informovalo o svých pozicích, a vystupování Zastoupení a krajů tak vypadalo konzistentně a nebudilo dojem roztržštěných zájmů v rámci jedné země.

Zadruhé, regiony si mohou na základě četných kontaktů v zahraničí vybudovat poměrně silnou mezinárodní pozici a tu následně využít jako nástroj, který jim zajistí slovo v domácí politice. Mohou mít ve výsledku také významný vliv při vyjednávání o institucionálních či ústavních změnách uvnitř dané země (Rowe 2011, 45).

Třetí možností, vzbuzující ze strany centrální vlády snad největší obavy, je protodiplomacie, kdy si svým působením v zahraničí region připravuje půdu pro podporu v případě budoucího odtržení a vyhlášení nezávislosti. Typickým případem, kdy nezávisle budované zahraniční vztahy nejsou příkladem paralelní diplomacie, ale diplomacie, která jde proti zahraniční politice státu, je Québec.

2.10.2 Charakter paradiplomacie ve vztahu k centrální zahraniční politice

Mluvíme-li o paradiplomacii podstátních jednotek, neznamena to, že se nutně ve všech případech musí jednat o aktivity konfliktní se zahraniční politikou vytvořenou a koordinovanou ústředními orgány státu. Duchacek naopak tvrdí, že zahraniční aktivity vycházející z podstátní úrovně mohou národní zahraniční politiku ovlivňovat nejen negativně, ale i „komplementárně nebo pozitivně“ (Duchacek 1990, 11). Samotný vztah mezi regionální a centrální rovinou v oblasti zahraničních aktivit může mít podle Soldatose různou povahu: paralelní, která je buď to v souladu s centrální zahraniční politikou, nebo v konfliktu s ní, ale také kooperační a podpůrnou.

1. *Kooperační (podpůrné) aktivity* jsou v zahraniční politice možné „když jsou podstatní aktivity ze strany federálních jednotek koordinovány federální vládou (např. prostřednictvím zastřešujících dohod, nebo (...) stálých či ad hoc institucí), nebo rozvíjeny společným způsobem (společné mise, společný přístup vůči zahraničním aktérům apod.)“ (Soldatos 1990, 38).
2. *Paralelní (substitutivní) aktivity* (s federálním dohledem i bez něj) se mohou rozvíjet *v souladu* s centrální rovinou v případě, kdy „federální vláda přijme racionálnost samostatných zahraničních aktivit federálních jednotek“ (Soldatos 1990, 38 – 39). Paralelní zahraniční aktivity podstatních aktérů mohou na druhou stranu být také *v konfliktu* s centrální úrovní, jež je vůči takovýmto aktivitám v opozici.

Vymezení vztahu mezi státem a jeho podstatnými jednotkami se odvíjí také od ústavního kontextu v dané zemi. V rámci federativního nebo decentralizovaného nastavení jsou podstatní jednotky obdařeny větší mírou autonomie a kompetencí, mnohdy včetně zahraniční agendy²¹, což jim přináší více příležitostí pro paradiplomacii. Více možností realizace v této oblasti přináší také větší riziko paralelních nebo dokonce protichůdných zahraničních aktivit ze strany necentrálních vlád. Zkušenost z praxe ukazuje, že nejaktivnějšími a v zahraničí nejúspěšnějšími regiony jsou právě ty, které se těší relativně vysoké míře autonomie, odlišují se od zbytku země kulturně či jazykově a často se vyznačují i silným nacionalismem. Jedná se například o Québec, Flandry, Katalánsko nebo Baskicko (Lecours 2000, 4).

²¹ Příkladem může být belgická ústava z roku 1993, jež obsahovala přesun kompetencí na podstatní jednotky i v oblasti mezinárodních vztahů (Lecours 2002, 7 - 8).

3 Metodologické vymezení práce a operacionalizace výzkumných otázek

Diplomová práce má podobu jedinečné případové studie, jejímž hlavním cílem je podrobné prozkoumání daného případu, tedy paradiplomatických aktivit Kraje Vysočina. Jedinečné případové studie mají v literatuře zabývající se paradiplomacií tradičně své místo, neboť umožňují detailní a mnohdy i praktické poznání konkrétního regionu, specifických podmínek, ve kterých existuje, a příležitostí, které se mu naskýtají. Tento typ případových studií umožňuje vyhnout se problémům spjatým se srovnatelností regionů, kterým čelí autoři komparativních studií. A to jak v případě regionů v rámci jednoho státu, tak v případě regionů z různých států. V prvním případě mají sice regiony obvykle stejné podmínky dané právním rámcem, mohou se ale výrazně lišit v dalších rysech, jako je například demografická velikost, kulturní odlišnost nebo ekonomické zdroje. V druhém případě překážky vyvstávají zejména z odlišného geopolitického kontextu a ústavně-právního nastavení.

Ztotožňuji se s názorem, že detailní zkoumání, které jednopřípadová studie nabízí, má „svou vědeckou hodnotu samu o sobě i bez nutnosti teoretického zobecnování“ (Kořan 2008, 29). Osobní motivací je rovněž snaha po zhodnocení zahraničních aktivit rodného kraje a jejich zařazení do určitého konceptuálního rámce, jenž může být přínosné nejen z pohledu rozšíření literatury na téma paradiplomacie v České republice, ale může být rovněž zajímavou reflexí přinášející nové perspektivy zaměstnancům krajského úřadu zodpovědných za agendu vnějších vztahů.

Cílem práce bude na základě vybraných aspektů konceptu paradiplomacie zhodnotit povahu zahraničních aktivit Kraje Vysočina se zaměřením na partnerské regiony a zastoupení kraje v Bruselu. Po provedení analýzy literatury zabývající se fenoménem paradiplomacie můžeme konstatovat, že paradiplomatické aktivity Kraje Vysočina mohou být v jedinečné případové studii vhodně zhodnoceny na základě následujících prvků fenoménu:

- institucionální nastavení systému, ve kterém se kraj nachází,
- podoba a náplň paradiplomatických aktivit,
- motivace k vytváření paradiplomacie,
- a s ní související význam paradiplomacie pro politické vedení kraje.

V souvislosti s vybranými prvky paradiplomacie byly formulovány následující výzkumné otázky a způsob jejich zpracování, jenž povede k dosažení cíle práce, tedy zhodnocení povahy paradiplomatických aktivit Kraje Vysočina.

Otázka 1: Jaké má kraj možnosti realizace jako aktér v mezinárodní aréně?

K zodpovězení této otázky použiji právní vymezení aktivit kraje jako aktéra zahraniční politiky na základě platných právních předpisů, k tomu doplním za pomoci dat získaných rozhovory praktický rozměr paradiplomatických aktivit kraje ve vztahu k jiným aktérům české zahraniční politiky a následně se pokusím na základě dostupných pozičních dokumentů definovat oficiální zájmy, směry a priority paradiplomatických aktivit Kraje Vysočina.

Aby byla zohledněna skutečnost, že se české kraje nacházejí ve víceúrovňovém systému Evropské unie, který zprostředkovává příležitosti pro aktivity podstatných aktérů na evropské úrovni, bude první výzkumná otázka doplněna ještě o dílčí otázku:

Otázka 1a: Jak kraj využívá příležitostí, které mu nabízí struktura Evropské unie?

Vztah Kraje Vysočina ke struktuře příležitostí EU, skládající se podle Hooghe a Markse z pěti kanálů reprezentace regionů, se pokusím definovat na základě informací získaných rozhovory a osobním pozorováním.

Otázka 2: Jakou podobu mají paradiplomatické aktivity kraje?

Podobu paradiplomatických aktivit kraje budu hodnotit na ose bilaterální – multilaterální formy paradiplomacie podle počtu zapojených stran a připojím analýzu praktického provádění těchto aktivit. V analýze využiji dokumenty Krajského úřadu Kraje Vysočina, jež slouží jako podklady pro jednání rady a zastupitelstva, výroční a tiskové zprávy. Nejdůležitější témata paradiplomatických aktivit identifikuji za použití poznatků z rozhovorů a osobního pozorování.

Otázka 3: Jaké jsou motivace kraje navazovat vztahy s partnerskými regiony?

Pro zmapování očekávání a podnětů, které vedly Kraj Vysočina k započetí vztahů s partnerskými regiony, využiji především informace získané rozhovory, doplněné o data z materiálů krajského úřadu a dohod o spolupráci.

Otázka 4: Jaký mají paradiplomatické aktivity význam pro politické vedení kraje?

Význam paradiplomatických aktivit pro vedení kraje vyhodnotím na základě analýzy rozhovorů s politickými představiteli, které zjišťovaly jejich postoj k zahraniční agendě Kraje Vysočina.

Ve výsledku by tak mimo jiné mohlo být na základě provedeného výzkumu objasněno, jak se vybraný kraj chová jakožto aktér mezinárodních vztahů a jestli využívá možností, které mu prostředí, v němž se nachází, nabízí.

Z praktických důvodů bude pozornost věnována především těm aktivitám, které probíhaly v rámci právě ukončeného volebního období 2008-2012, neboť na něm můžeme nejlépe pozorovat praktickou stránku paradiplomacie. Výměna zkušeností mezi novými a odcházejícími úředníky totiž není samozřejmostí. Pozornost bude samozřejmě věnována i dřívějším obdobím především proto, že během nich byla započata většina aktuálních partnerství a dalších aktivit.

Práce se soustředí primárně na vztahy s tzv. partnerskými regiony kraje proto, že spolupráce mezi regiony je jednou z vůbec nejčastějších forem paradiplomacie (Keating 2000, 5) a udržování těchto vztahů také představuje největší část agendy oddělení vnějších vztahů krajského úřadu. Ustálený charakter partnerství umožňuje tyto vztahy pozorovat v rámci delšího časového úseku a formovat určitá zobecňující tvrzení. Určitá část práce se bude věnovat také Kanceláři Kraje Vysočina v Bruselu, jež je svým způsobem propojená se všemi zahraničními aktivitami kraje. Díky tříměsíční pracovní stáži v této instituci na podzim roku 2012 jsem na zahraniční agendu kraje získala ucelenější pohled. Pro úplnost se práce bude zabývat v menší míře také ostatními formami paradiplomacie kraje.

3.1 Sběr a zpracování dat

Jako jeden z hlavních zdrojů informací budou v této práci využity rozhovory, neboť představují „vynikající metodu pro získání údajů o současných tématech, které ještě nebyly z velké míry prostudovány a o nichž je k dispozici velmi málo literatury“ (Stedward 1997, 151, citováno v Harrison and Deicke 2001, 90). Rozhovory s politickými představiteli kraje a se zaměstnanci krajského úřadu přinášejí informace, které často psané dokumenty neposkytují a ani nemohou. Vzhledem k absenci psaného

konceptního materiálu týkajícího se oblasti zahraničních aktivit Kraje Vysočina byly provedené rozhovory rozhodující pro identifikování hlavních směrů a motivů paradiplomacie kraje, ale také pro pochopení fungování oddělení vnějších vztahů.

Tradičně rozlišujeme tři typy rozhovorů: standardizovaný, semi-standardizovaný a nestandardizovaný, neboli strukturovaný, polostrukturovaný a nestrukturovaný (Harrison and Deicke 2001, 91). Pro účely své práce jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru, neboť umožňuje získat odpovědi nejen na otázku „co?“, ale především také „proč?“ a „jak?“ (Harrison and Deicke 2001, 92)²². Rozhovory probíhaly především ve formě osobních interview nahrávaných na diktafon, doplněných o několik e-mailových konverzací za účelem upřesnění informací. Dvě z interview proběhly telefonicky. Na tomto místě bych ráda stejně jako Harrison a Deicke zdůraznila roli kvalitního nahrávacího zařízení, jež má výrazný vliv na kvalitu získaných dat.

V průběhu ledna až září 2012 byly nejprve vedeny rozhovory se zaměstnanci krajského úřadu zodpovědnými za vztahy s partnerskými regiony, za zastoupení kraje v Bruselu²³ a s vedoucím oddělení vnějších vztahů. Respondenti byli vybráni na základě předpokladu, že disponují „relevantní znalostí“ (Harrison and Deicke 2001, 94) v oblasti zahraničních aktivit kraje, využito ale bylo i metody sněhové koule. Jednalo se jmenovitě o následující osoby:

- a) Ladislav Seidl, vedoucí oddělení vnějších vztahů²⁴,
- b) Hana Dočekalová, úřednice na úseku zahraničních vztahů, kontaktní osoba pro spolupráci se spolkovou zemí Dolní Rakousko a s Nitranským samosprávným krajem,
- c) Martina Richtová Tomšů, úřednice na úseku zahraničních vztahů a zastoupení Kraje Vysočina v Bruselu, kontaktní osoba pro spolupráci s regionem Champagne-Ardenne,
- d) Markéta Heřmanová, bývalá zaměstnankyně krajského úřadu na pozici zástupkyně Kraje Vysočina v Bruselu v letech 2007 – 2009,
- e) Kateřina Nedvědová, vedoucí oddělení kanceláře hejtmána, kontaktní osoba pro spolupráci se Zakarpatskou oblastí Ukrajiny a koordinátorka činností stálé konference.

²² Viz podklad pro rozhovory v příloze č. 1.

²³ V tomto případě byl rozhovor veden i s bývalou zástupkyní kraje v Bruselu, která tuto pozici zastávala jako historicky první.

²⁴ V minulosti byl také kontaktní osobou pro spolupráci se Spolkovou zemí Dolní Rakousko a s Nitranským samosprávným krajem.

V další fázi byly rovněž provedeny rozhovory se zástupci politické reprezentace kraje:

- a) Jiřím Běhounkem (ČSSD), hejtmánem Kraje Vysočina od roku 2008,
- b) Milošem Vystrčillem (ODS), hejtmánem Kraje Vysočina v letech 2004-2008²⁵,
- c) Martinem Hyským (ČSSD), radním pro oblast regionálního rozvoje od roku 2008.

Podle Richardse jsou totiž interview s politickými elitami přínosnější, pokud jsou prováděna v pozdějších etapách výzkumu (Richards 1996, citováno v Harrison and Deicke 2001, 95). Navíc na rozdíl od předchozí série rozhovorů, bylo poměrně obtížné interview vůbec vyjednat s ohledem na blížící se krajské volby. Rozhovory s aktuálním politickými představiteli kraje proto proběhly telefonicky. Rozhovor s Milošem Vystrčillem proběhl standardně ve formě osobního interview. Dané osoby byly vybrány nejen proto, že často reprezentují nebo reprezentovaly Kraj Vysočina v zahraničí, ale také kvůli silnému předpokladu, že budou nápomocné při interpretaci dokumentů a poskytnou také informace, které nemusí být nikde jinde zaznamenané (Richards 1996, citováno v Harrison and Deicke 2001, 94). Do gesce hejtmána jako člena rady kraje také spadá spolupráce s partnerskými regiony, radní pro regionální rozvoj je zodpovědný za oblast dotačních programů EU.

Při následném využití získaných dat bylo také třeba zhodnotit především jejich věrohodnost a to jednak s ohledem na relativní časovou vzdálenost některých událostí, ale také s ohledem na potenciální snahu respondentů podat zahraniční agendu kraje „v lepším světle“ (Harrison and Deicke 2001, 95). Z tohoto důvodu bude analýza informací získaných z rozhovorů doplněna rovněž o data z primárních dokumentů kraje.

²⁵ Momentálně je senátorem a zastupitelem kraje.

4 Základní charakteristika Kraje Vysočina

Kraj Vysočina byl vytvořen pod názvem „Jihlavský kraj“ společně s ostatními samosprávnými kraji v roce 2000. Původní název kraje byl nejdříve novelizujícím ústavním zákonem č.176/2001 Sb. přeměněn na „Vysočina“²⁶. Z podnětu zastupitelů byl posléze název kraje v roce 2011 změněn ústavním zákonem č. 135/2011 Sb. na „Kraj Vysočina“ (Kraj Vysočina 2011c). Kraj byl vytvořen uměle bez ohledu na hranici mezi Čechami a Moravou, a spojuje tak území historicky náležící k jednomu i druhému celku. Kraj Vysočina ovšem díky své centrální poloze zaujímá strategickou pozici mezi Prahou a Brnem. Severozápadní část kraje je ekonomicky ovlivněna pražskou aglomerací a východ kraje naopak aglomerací brněnskou (Kraj Vysočina 2008a). Kraj rovněž protíná dálnice D1, spojující českou a moravskou metropoli, jež má národní i evropský význam, a dobrá dostupnost kraje přilákala již řadu zahraničních investorů (Kraj Vysočina 2008a). O strategickém významu D1 svědčí i několik průmyslových zón²⁷ vybudovaných podél dálnice.

Obr. 1: Mapa ČR s vyznačenými samosprávnými kraji, na pozadí historické rozdělení země na Čechy, Moravu a Slezsko.

Zdroj: Wikipedia contributors 2007, upraveno autorkou.

Kraj Vysočina sousedí s Jihočeským, Jihomoravským, Pardubickým a Středočeským krajem. Ačkoli se jižní cíp kraje nachází v těsné blízkosti Rakouska,

²⁶ Stejným zákonem se přejmenovaly kraj „Budějovický“ na „Jihočeský“, „Brněnský“ na „Jihomoravský“ a „Ostravský“ na „Moravskoslezský“.

²⁷ V Jihlavě, Humpolci a Velkém Meziříčí.

státní hranice kraj nedosahuje, a patří tak spolu se Středočeským krajem a Hlavním městem Praha ke třem vyšším územním samosprávným celkům v ČR, které nemají společnou hranici s žádným ze sousedních států. Spolu s Jihomoravským krajem tvoří Kraj Vysočina pro účely Statistického úřadu EU (Eurostat) a strukturálních fondů a Kohezního fondu region soudržnosti Jihovýchod na úrovni NUTS 2.

Rozlohou patří Kraj Vysočina s 6796 km² sice mezi nadprůměrně rozlehlé kraje, avšak s téměř 515 tisíci obyvatel se jedná o třetí nejméně lidnatý kraj v ČR (ČSÚ 2011, 19). Kraj Vysočina charakterizuje vyšší nadmořská výška a členité území, nižší počet obyvatel žijících ve městech, rozdrobená sídelní struktura a malé regionální centrum²⁸. Mezi silné stránky kraje patří především čisté ovzduší, zdravé lesy a řada chráněných území, vodohospodářsky významné vodní plochy a zdroje vody nadregionálního významu²⁹. Na území kraje se také nachází tři památky zapsané na seznamu kulturního dědictví UNESCO. Jmenovitě se jedná o městskou památkovou rezervaci v Telči, poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře ve Žďáru nad Sázavou a soubor židovské čtvrti a baziliky sv. Prokopa v Třebíči.

Z hlediska ekonomické výkonnosti Kraj Vysočina za celorepublikovým průměrem zaostává a jeho podíl na HDP ČR se pohybuje pouze kolem 4% (ČSÚ 2011, 19). Kraj se ve srovnání s ostatními kraji vyznačuje obecně vysokou zaměstnaností v primárním a sekundárním sektoru a naopak velmi slabou podnikatelskou aktivitou. V hospodářské struktuře kraje si silné postavení udržují zemědělství a zpracovatelský průmysl. Kraj Vysočina je tradičně dominantní v pěstování brambor, produkci masa a mléka (ČSÚ 2012, 20). Mezi nejvýznamnější průmyslová odvětví patří automobilový, kovozpracující, strojírenský a potravinářský průmysl. Slabou stránku rozvoje konkurenceschopnosti kraje ovšem představuje především relativně nízké množství vědecko-výzkumných pracovišť (Kraj Vysočina 2012e, 23 - 24), které vyplývá z chybějící infrastruktury pro rozvoj výzkumu a inovací a přítomnosti pouze dvou vysokých škol³⁰ v kraji. Možnosti výzkum jsou tedy v kraji spíše omezené, kraj si ale tuto slabinu uvědomuje a hledá způsoby, jak tento stav změnit. Spolupráce se zahraničními partnery je pak jedním z nich.

²⁸ Krajské město Jihlava je jediným městem v kraji přesahující padesátitisícovou hranici počtu obyvatel.

²⁹ Vodárenská nádrž Švihov zásobuje Prahu a vodárenská nádrž Vír zásobuje brněnskou oblast.

³⁰ Vysoká škola polytechnická v Jihlavě a Západočeská vysoká škola v Třebíči.

5 Kraj Vysočina jako aktér v mezinárodní aréně

Jak jsou nastaveny mantinely působení Kraje Vysočina v mezinárodní aréně a jak jich kraj využívá? Na tuto otázku se pokusím odpovědět v následující kapitole nejprve pomocí analýzy legislativního vymezení zahraničních aktivit všech českých podstátních jednotek, kterou propojím s praktickým rozměrem vztahu Kraje Vysočina s centrálními orgány a analýzou strategických dokumentů vymezujících paradiplomatické aktivity kraje.

5.1 Legislativní rámec

Možnosti českých krajů na poli zahraniční politiky se odvíjí především od jejich postavení v rámci ústavního kontextu České republiky. Decentralizace byla v 90. letech v ČR považována za důležitý aspekt demokratizace a to i díky chybějící tradici politické decentralizace, ještě více zdůrazněné centralizovaným komunistickým státem (LaPlant et al. 2004, 35-36). Přesto nebylo dlouho jasné, jakou podobu bude česká regionální samospráva mít. Výsledkem dlouhotrvajících debat, jež výrazným způsobem urychlilo i *avis* Evropské komise z roku 1997, které upozorňovalo na potřebu reformy v oblasti regionální politiky ČR (LePlant et al. 2004, 40), byl model vycházející z krajského principu v podobě 14 malých vyšších územních samosprávných celků³¹. Realizace tohoto rozhodnutí proběhla nakonec až během roku 2000, kdy vstoupil v platnost ústavní zákon č. 347/1997 Sb. o vytvoření vyšších územních samosprávných celků, zákon 129/2000 Sb. o krajích a na podzim se uskutečnily první volby do krajských zastupitelstev.

Právní mantinely pro zahraniční aktivity krajů tedy vymezují dva hlavní dokumenty: Ústava ČR a zákon o krajích, případně rámec tvořený mezinárodními smlouvami³². Územní samosprávě se Ústava věnuje v Hlavě sedmé, kde v článku 99 člení Českou republiku na „obce, které jsou základními územními samosprávnými celky, a kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky“. Podle článku 101 je pak kraj „samostatně spravován zastupitelstvem“. Blíže se již ale Ústava ke kompetencím svěřeným krajům, ať už v jakékoli oblasti, nevyjadřuje.

³¹ Zvolené řešení podle Koudelky nebylo příliš vhodné, neboť pro potřeby čerpání ze strukturálních fondů EU a Fondu soudržnosti byly kraje příliš malé a bylo nutné vytvořit osm tzv. regionů soudržnosti. Nové rozdělení krajů rovněž nerespektovalo dlouholetou historickou hranici mezi Čechami a Moravou (Koudelka 2007, 248-249).

³² Například smlouvy o vzájemných vztazích mezi zeměmi.

Konkrétně o krajském zřízení hovoří zákon o krajích, který vymezuje postavení krajů, jejich kompetence a podobu. Paragraf 28 explicitně uvádí právo na „spolupráci s územními samosprávnými celky jiných států“, které se nevztahuje pouze na samotné územní samosprávné celky, ale také na jejich mezinárodní sdružení. Kraj by měl ale k mezinárodní spolupráci přistoupit pouze v případě, pokud v ní spatřuje způsob plnění svých úkolů svěřených mu v rámci samostatné působnosti. Vzhledem k velmi obecné definici samosprávy je ve většině případů na uvážení kraje, zda podle něj určitá aktivita patří do jeho samostatné působnosti. Kraj tedy může vytvářet mezinárodní aktivity především v následujících oblastech určených na základě zákona o krajích a několika zvláštních zákonů³³:

- hospodářský rozvoj (podpora malých a středních podniků),
- regionální rozvoj,
- cestovní ruch,
- doprava,
- infrastruktura,
- územní samospráva,
- ochrana životního prostředí,
- zdravotnictví a sociální péče,
- vzdělávání,
- kultura,
- sport,
- podpora dotačních programů EU.

Pro vzájemnou spolupráci zákon předepisuje písemnou smluvní formu, která musí být předem schválena příslušnými zastupitelstvy, aby mohla vstoupit v platnost. V případě, že existuje příslušný mezinárodní právní rámec, může na základě této smlouvy vzniknout také právnická osoba, avšak pouze se souhlasem Ministerstva vnitra (MV) a po projednání s Ministerstvem zahraničních věcí (MZV). Je nezbytné brát v potaz také skutečnost, že kraj ani jím vytvořené právnické osoby nemají mezinárodněprávní subjektivitu (Koudelka 2007, 285). Zákon o krajích také definuje

³³ Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje; zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny; zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší; zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování; školský zákon č. 561/2004 Sb.; zákon č. 20/1987 Sb., o památkové péči apod.

pravomoci jednotlivých orgánů kraje s ohledem na zahraniční aktivity. Kraj zastupuje navenek hejtman (§61) a o mezinárodní spolupráci rozhoduje zastupitelstvo (§35) na základě návrhů a podkladů rady (§59). Zastupitelstvo a rada pak úkoly v samostatné působnosti ukládají krajskému úřadu (§66).

5.2 Vztah kraje k centrálním orgánům

Z důvodů, které byly již zmíněny, bývají centrální orgány států k podstátním jednotkám tradičně nedůvěřivé. Zahraniční aktivity podstátních jednotek mají podle zákona vznikat v souvislosti s plněním úkolů v rámci samostatné působnosti kraje, do které by stát neměl zasahovat. Vztah Kraje Vysočina k centrálním úřadům se tedy omezuje v podstatě pouze na rovinu pravidelného dobrovolného informování MZV či zastupitelských úřadů, které pod něj spadají, o zahraničních aktivitách kraje (Dočekalová 2012; Nedvědová 2012; Richtová Tomšů 2012), jinak vzájemné interakci s centrálními úřady v podstatě nedochází. Výjimkou je čistě formální vyjednávání souhlasu MV s uzavřením mezinárodní dohody a s členstvím kraje v nadnárodních sdruženích³⁴. Kraj ale považuje také za důležité udržovat přátelské vztahy s českými zastupitelskými úřady v zemích, kde se nacházejí jeho partnerské regiony. Intenzivnější jsou vztahy s vybranými ambasádami u nás, jejichž zástupce kraj zve na různé události spojené partnerskou spoluprací a jimž rovněž podává informace o průběhu dané spolupráce³⁵.

Podávání informací úřadům na obou stranách, tedy českým i zahraničním, je ze strany Kraje Vysočina, jak již bylo zmíněno, čistě dobrovolné. Paradiplomatické aktivity kraje ze strany centrálních úřadů nejsou nijak úmyslně koordinovány a k centrální zahraniční politice probíhají paralelně. Kraj provádění zahraničních aktivit chápe jako součást své samostatné působnosti v rámci samosprávy, tak jak to definuje zákon o krajích. Nevidí proto žádný důvod, proč by ministerstvo mělo více zasahovat do jeho výhradních pravomocí (Nedvědová 2012). Na druhou stranu jeho zahraniční aktivity nejsou s centrální zahraniční politikou nijak v konfliktu a spíše ji doplňují. Příležitostné nabídky a pozvánky ze strany MZV kraj neodmítá a naopak je vítá (Seidl 2012).

³⁴ Jak tomu bylo například v případě vstupu Kraje Vysočina do sdružení EUREGHA (Kraj Vysočina 2012g, 3)

³⁵ Ve spolupráci s francouzským velvyslanectvím v Praze je navíc realizován společný projekt Kraje Vysočina a regionu Champagne-Ardenne, který zajišťuje působení francouzské lektorky v kraji.

5.3 Vymezení a provádění zahraniční agendy kraje

5.3.1 Organizační struktura kraje

Ve striktně formálním smyslu je to rada kraje a zastupitelstvo, kdo určuje cíle a strategie (a stejně tak i rozpočet) pro zahraniční agendu. Oblast vnějších vztahů kraje obecně spadá do kompetencí hejtmána. Určitou roli hraje také radní pro regionální rozvoj, jež zodpovídá mimo jiné i za oblast evropských fondů a vytváření strategických dokumentů. V praxi je to ale hlavně odbor sekretariátu a pod něj spadající oddělení vnějších vztahů krajského úřadu, jež připravují po konzultaci s ostatními odbory pracovní plán týkající se směřování kraje v oblasti zahraničních aktivit.

„Krajský úřad plní úkoly v samostatné působnosti uložené mu zastupitelstvem a radou“ (§66, zákon o krajích), tedy včetně zmíněné agendy zahraničních aktivit. Ta ale není otázkou pouze jednoho oddělení krajského úřadu, neboť do zahraniční spolupráce jsou ve vztahu ke konkrétním projektům svým způsobem zahrnuta většina odborů. Za koordinaci partnerství se zahraničními regiony a za kancelář kraje v Bruselu odpovídá oddělení vnějších vztahů, spadající pod odbor sekretariátu hejtmána, mezi jehož kompetence podle organizačního řádu patří aktivní vyhledávání nových příležitosti v oblasti spolupráce se zahraničními partnery a příprava a realizace koncepce rozvoje zahraničních vztahů (Kraj Vysočina 2012c). Původní oddělení vnějších vztahů o dvou pracovnících bylo vytvořeno v roce 2002, postupně se ale se stoupajícím počtem partnerských regionů a dalších zahraničních aktivit rozrůstala náplň práce oddělení i počet pracovníků, který se zdvojnásobil. V současné podobě funguje oddělení od roku 2007 a sestává se celkem ze 4 pracovníků. Zahraniční agendě se věnují tři z nich. Oddělení se ale nezabývá pouze koordinací kontaktů se zahraničními partnery, součástí jeho pracovní náplně je také (Kraj Vysočina 2012c):

- vytváření marketingové a komunikační strategie kraje,
- příprava informačních a propagačních materiálů,
- zajištění překladatelské a tlumočnické služby, protokolárních záležitosti, zahraničních pracovních cest a přijímání zahraničních návštěv,
- vyhledávání a zajištění zahraničních kontaktů podle aktuálních potřeb kraje,
- vyhodnocování informací o zahraničních organizacích a institucích, o aktuálním dění v cizině a navrhování aktivity k jejich využívání.

Partnerským regionům se aktuálně věnují dvě pracovnice oddělení vnějších vztahů³⁶ a vedoucí oddělení kanceláře hejtmána³⁷, tato agenda samozřejmě představuje pouze část jejich pracovní činnosti. Jedna z pracovnic oddělení zastává rovněž pozici zástupkyně kraje v Bruselu. Oddělení vnějších vztahů vedle pravidelných podkladů pro jednání rady v oblasti zahraničních aktivit každoročně vypracovává zprávu o spolupráci s partnerskými regiony, která se předkládá k projednání zastupitelstvu. Zprávy o činnosti kanceláře kraje v Bruselu se předkládají v kratších intervalech radě kraje.

Z ostatních odborů hraje důležitou roli v oblasti zahraniční agendy kraje zejména odbor regionálního rozvoje, jenž „spolupracuje se všemi partnerskými regiony Kraje Vysočina a aktivně vyhledává příležitosti ke spolupráci (...) na společných projektech“ (Kraj Vysočina 2012i, 1) i s partnery z dalších států EU v rámci OP EÚS a iniciativy INTERREG IVB Střední Evropa nebo dalších dotačních programů EU. Mezi kompetence pod něj spadajících oddělení také mimo jiné patří například (Kraj Vysočina 2012c):

- posuzování možností Kraje Vysočina využívat prostředků ze strukturálních fondů a programů Evropské unie,
- příprava, realizace a koordinace krajských projektů předkládaných do operačních programů,
- poskytování informací, konzultací a provádění PR k Operačnímu programu Cíl 3 Evropská územní spolupráce Rakousko – ČR, včetně přijímání projektových žádostí,
- a zpracování informací a iniciace projektů na úrovni Cíle 3 Mezuregionální a Nadnárodní spolupráce.

Dále se jedná o odbor informatiky, který se aktivně podílí na řadě projektů mezinárodní spolupráce Kraje Vysočina s ostatními podstatnými subjekty v oblasti informačních technologií a připravuje a realizuje projekty spjaté s touto oblastí financované ze strukturálních fondů EU. Na mezinárodních projektech se podílí samozřejmě také odbor školství, mládeže a sportu či odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu. V neposlední řadě hraje nezanedbatelnou roli odbor ekonomický,

³⁶ Dolní Rakousko, Champagne-Ardenne a Nitranský samosprávný kraj.

³⁷ Koordinace kontaktů se Zakarpatskou oblastí Ukrajiny zůstala v náplni práce této pracovnice i přechodu na jiné oddělení.

který ve spolupráci s ostatními odbory zabezpečuje financování krajských projektů ze strukturálních fondů EU a hospodaření podle schváleného rozpočtu a sestavuje také návrh rozpočtu kraje (Kraj Vysočina 2012c), jenž je jedním z určujících faktorů rozsahu mezinárodní spolupráce. Svým způsobem se ale se zahraniční agendou či agendou spojenou s EU setkává většina krajských odborů a oddělení.

5.3.2 Strategické dokumenty

Příprava a realizace koncepce rozvoje zahraničních vztahů kraje je v kompetenci odboru sekretariátu hejtmána. Samostatná koncepce zahraničních vztahů kraje ovšem není vypracována. Rámcové cíle spolupráce s jednotlivými partnerskými regiony jsou nastaveny konkrétními dohodami o partnerství (Seidl 2012) a spolupráce se směřuje spíše podle aktuálních potřeb kraje (Hyský 2012; Nedvědová 2012). Konkrétní cíle často vyplývají ze samotné činnosti a je zdůrazněna praktická rovina spolupráce nad teoretickou (Nedvědová 2012). Pracovníci oddělení vnějších vztahů pro každý rok zpracovávají plány pracovní činnosti, interního charakteru, které vymezují oblasti, jimž se bude oddělení v daném období věnovat (Richtová Tomšů 2012). Podle názoru bývalého hejtmána kraje i vedoucího oddělení vnějších vztahů není nutné, aby měl Kraj Vysočina samostatnou koncepci zahraniční vztahů (Seidl 2012; Vystrčil 2012).

Přestože tedy Kraj Vysočina nedisponuje oficiální koncepcí zahraničních aktivit, prioritní oblasti mezinárodní spolupráce je možné částečně odvozovat přinejmenším od obecných priorit rozvoje kraje, obsažených v hlavních strategických dokumentech kraje (Hyský 2012). Pro vybrané období se jedná o následující tři dokumenty:

- *Program rozvoje kraje* z prosince 2005 pro roky 2006 – 2009,
- *Program rozvoje Kraje Vysočina* z prosince 2011 pro roky 2011 - 2014³⁸,
- *Strategie Kraje Vysočina 2020* pro roky 2014 – 2020³⁹.

Mezi dlouhodobé prioritní oblasti kraje, od nichž se odvíjí krajské preference pro mezinárodní spolupráci s různými subjekty, patří především hospodářský rozvoj kraje, doprava, informační technologie, zdravotnictví, školství, energetika a životní prostředí. Zmiňované dokumenty se až na poslední jmenovaný více či méně explicitně

³⁸ Tato verze programu rozvoje kraje byla připravena a schválena už pro rok 2010, ale kvůli průtahům v souvislosti s hodnocením dopadu dokumentu na životní prostředí byla finální podoba dokumentu schválena až v prosinci 2011.

³⁹ Tento dokument byl zařazen zejména z toho důvodu, že reflektuje aktuální preference Kraje.

zmiňují i o samotných zahraničních aktivitách a možnostech mezinárodní spolupráce, byť jen v omezeném rozsahu a v souvislosti s konkrétním tématem. Z analýzy těchto dokumentů vyplývá, že se této oblasti v největší míře věnuje *Program rozvoje kraje* z roku 2005 a to s ohledem na zvýšení podnikatelské konkurenceschopnosti kraje a na rozvoj volnočasových aktivit a sportu. Rozvoj mezinárodní a přeshraniční spolupráce v ekonomické oblasti je podle dokumentu „nepochybně významným faktorem formujícím image regionu a stimulujícím jeho investiční atraktivitu“ (Kraj Vysočina 2005a, 6). Konkurenceschopnost regionu by pak měla být posílena prostřednictvím aktivit orientovaných na Rakousko, zejména Dolní Rakousko a Vídeň, a severní Itálii. Jako hlavní nástroje v této oblasti navrhuje dokument využití účelových zahraničních podnikatelských misí spojených s prezentací kraje a účast na domácích i zahraničních veletrzích za účelem podpořit zejména malé a střední podniky (Kraj Vysočina 2005a, 6). V souvislosti s druhou zmiňovanou oblastí dokument zdůrazňuje rozvíjení přeshraničních aktivit se zaměřením na děti a mládež, zapojení neziskových organizací do mezinárodních aktivit a potřebu informační kampaně o možnostech vzdělávacích programů EU (Kraj Vysočina 2005a, 21).

Program rozvoje kraje z roku 2011 udržuje linii předchozího dokumentu a zdůrazňuje důležitost podpory MSP prostřednictvím podnikatelských misí v zahraničí (Kraj Vysočina 2011d, 12). Stejně tak vyzdvihuje v souvislosti s členstvím ČR v EU rostoucí potřebu mezinárodní spolupráce mezi školami a neziskovými organizacemi a také potřebu mezinárodních aktivit zaměřených na děti a mládež. Prioritním opatřením v této oblasti je rozvoj spolupráce s partnerskými regiony, mezi další opatření patří přímo podpora mezinárodních projektů realizovaných v rámci programů EU (Kraj Vysočina 2011d, 32).

V případě *Strategie Kraje Vysočina 2020* oblast mezinárodní spolupráce nebo zahraničních aktivit není v dokumentu explicitně rozpracována ani u jednoho z opatření. Přesto už jen z názvu je alespoň patrná inspirace uniijní strategií Evropa 2020.

5.4 Dílčí závěr

Na základě této kapitoly můžeme konstatovat, že legislativní podmínky všech českých krajů pro vytváření paradiplomatických aktivit vycházejí ze stejného nastavení. Záleží tedy na každém z regionů, jak v rámci vymezeného prostoru přistupuje k zahraničním vztahům, jaké priority a strategie si stanoví a jak například přistupuje k Evropské unii. Navzdory stejnému právnímu nastavení je míra, do jaké jednotlivé regiony využívají zákonem daných možností navazovat vztahy se zahraničními aktéry, rozhodujícím způsobem určena odhodláním jednotlivců z dané samosprávy se zahraniční agendě věnovat. Řada meziregionálních partnerství totiž bývá založena díky iniciativě konkrétních jednotlivců z řad zaměstnanců krajského úřadu i politických představitelů kraje a jejich pokračování stojí z velké části na jejich zájmu o spolupráci (Keating 2000, 7).

Organizační struktura Krajského úřadu Kraje Vysočina reflektuje vůli kraje zabývat se zahraničními vztahy a zahraniční agenda, zejména ta vyplývající z využívání dotačních programů EU, se dotýká většiny odborů a oddělení. Nejvýznamnější roli v této oblasti mají oddělení vnějších vztahů a odbor regionálního rozvoje. Kraj Vysočina ovšem momentálně nemá jasně formulovanou koncepci specificky zaměřenou na provádění zahraničních aktivit. Z jeho základních strategických dokumentů lze pak vyčíst obecné priority kraje, jimiž je budování image kraje a jeho investiční atraktivita, podpora konkurenceschopnosti kraje (zejména prostřednictvím malých a středních podniků), mezinárodní spolupráce škol a aktivity vyplývající z členství ČR v Evropské unii s tím, že jsou orientované prioritně (avšak ne výhradně) na partnerské regiony. Všechny aktivity v daných oblastech jsou nicméně značně podmíněny aktuálními možnostmi kraje a příležitostmi, které se nabízí.

Ve vztahu k centrálním orgánům má kraj jako aktér v mezinárodní aréně poměrně široké pole působnosti v rámci vymezených mantinelů. Zahraniční aktivity kraje totiž nejsou z centra nijak koordinovány a až na výjimky, kdy je třeba souhlas ústředních orgánů, s nimi kraj nemusí vůbec přijít do styku. Obě strany respektují vymezení samostatné působnosti krajů a regionální paradiplomatické aktivity jako její součást. Přístup Kraje Vysočina k zahraničním aktivitám vzhledem k jeho postavení v rámci poměrně centralizovaného kontextu země samozřejmě do značné míry odráží

centrální zahraniční politiku, i když to ve strategických dokumentech nemusí být explicitně zmíněno. Ačkoli tedy Kraj Vysočina vytváří zahraniční aktivity paralelně k centrální zahraniční politice a v podstatě nezávisle na Ministerstvu zahraničních věcí, nejsou s ní tyto aktivity v konfliktu. Kraj Vysočina o svých činnostech v oblasti mezinárodní spolupráce pravidelně informuje MZV, české i zahraniční zastupitelské úřady a snaží se s nimi udržovat přátelské vztahy.

6 Kraj Vysočina a Evropská unie

Evropská unie je v krajském kontextu běžně řazena do oblasti zahraničních vztahů. Vyplývá tak jednak z oficiálních dokumentů⁴⁰, ale také z provedených rozhovorů, kde zejména političtí představitelé kraje vnímají kontakt s evropskými institucemi či vůbec své působení v EU jako součást zahraničních aktivit kraje (Běhounek 2012; Hyský 2012; Vystrčil 2012). Zároveň, jak již bylo zmíněno v teoretické části práce, je to sama EU, jež poskytuje řadu podnětů k paradiplomatičtím aktivitám regionů. Následující kapitola se bude věnovat možnostem Kraje Vysočina využívat struktury příležitostí, kterou Evropská unie nabízí prostřednictvím pěti kanálů reprezentace zájmů regionů, jak je definují Hooghe a Marks (Výbor regionů, Rada ministrů, vztahy s Komisí, regionální zastoupení v Bruselu a nadnárodní sdružení). Zhodnotí také, jak k nim kraj přistupuje.

Výbor regionů je místem pro reprezentaci regionálních zájmů, jak už vyplývá ze samotného názvu instituce⁴¹. Kraj Vysočina ovšem prozatím nebyl v této instituci přímo zastoupen. Současný hejtman je sice alespoň jedním z náhradníků, nikdy se ale žádného zasedání Výboru regionů nebo jeho orgánů nezúčastnil, stejně jako jeho předchůdce. Vztah Kraje Vysočina k Výboru regionů tak v praxi zůstává spíše pasivní, na rovině monitoringu jeho aktivit a stanovisek, popřípadě účasti na jím pořádaných konferencích či veřejných slyšeních. Návrh členů a jejich náhradníků po společné domluvě připravuje Asociace krajů ČR a Svaz města a obcí, po schválení Vládou ČR je předán ke schválení Radě EU (Asociace krajů ČR 2004). Výběr v rámci Asociace krajů z velké části závisí na politické dohodě mezi zástupci krajů. Ten ovšem ze strany politických zástupců Kraje Vysočina dlouhodobě spíše chybí (Richtová Tomšů 2012). Nejvyšší představitelé kraje dávali vždy raději přednost působení ve svém kraji, nežli v Bruselu (Vystrčil 2012).

Další evropskou institucí, kde mohou regiony potenciálně reprezentovat své zájmy, je *Rada ministrů*. Jak již ovšem bylo zmíněno v teoretické části práce, Rada je přístupná pouze některým regionům, které mimo jiné v současnosti bez výjimky

⁴⁰ Například spojení kapitoly „Evropská unie a zahraniční vztahy“ ve výročních zprávách 2008 – 2011.

⁴¹ Ve výboru jsou také zastoupeny lokální zájmy, ty už ale název nereflektuje.

pocházejí z federálních států. Současné institucionální nastavení krajům neumožňuje zastupovat ČR v Radě. Pro Kraj Vysočina proto tento kanál reprezentace není relevantní.

Kraj naopak intenzivně využívá příležitostí, které se mu naskytují ve *vztahu s Evropskou komisí* v podobě strukturálních a kohezních fondů a komunitárních programů, jak je tomu ostatně u většiny regionů z nových členských zemí. Kraj Vysočina díky dotačním programům vytváří paradiplomatické vztahy nejen s Evropskou komisí, ale také s evropskými regiony zapojenými do projektů. Operační program Evropské územní spolupráce Rakousko – Česká republika 2007-2013 tvoří finanční rámec pro většinu aktivit realizovaných v rámci partnerství mezi Kraje Vysočina a Dolním Rakouskem⁴². V předchozím finančním období využíval kraj i další regionální aktéři ve spolupráci s Dolním Rakouskem finančních prostředků z programu iniciativy Společenství INTERREG IIIA ČR-Rakousko⁴³ v oblastech přeshraničního regionálního rozvoje jako např. zlepšení silniční sítě (Kraj Vysočina 2007a), vzdělávání (Kraj Vysočina 2008b, 3-4), cestovního ruchu nebo kultury (Kraj Vysočina 2006, 2). Programů EÚS a INTERREG⁴⁴ má v plánu využívat i poměrně nový Euroregion Dunaj-Vltava, jenž vznikl v červnu 2012 a jehož součástí je vedle Kraje Vysočina také Plzeňský a Jihočeský kraj na české straně, Dolní Bavorsko⁴⁵ a Horní Falcko na německé straně a Horní Rakousko a část Dolního Rakouska na straně rakouské. V současném finančním období se kraj zapojil také do několika projektů v oblasti informačních technologií⁴⁶, financovaných z programu INTERREG IVC zaměřeného zejména na výměnu a přenos zkušeností. Pro řadu obdobných informačně-technologických aktivit bylo využito také financování ze Šestáho, respektive Sedmého rámcového programu pro výzkum a technologický rozvoj⁴⁷ nebo Operačního programu pro nadnárodní spolupráci Střední Evropa⁴⁸. Další oblastí, ve které se Kraj Vysočina či jeho příspěvkové

⁴² Viz zprávy o spolupráci se zahraničními partnery 2008-2011.

⁴³ Program byl od vstupu ČR do EU nástupcem Phare CBC.

⁴⁴ Tentokrát ovšem INTERREG IV Bavorsko-Rakousko.

⁴⁵ A s ním těsně sousedící hornobavorský okres Altötting.

⁴⁶ Např. projekty eCitizen II, OSEPA, DE-LAN, ICHNOS.

⁴⁷ Např. projekty Preco a CEMDSI.

⁴⁸ Např. projekt železničních uzlů RAILHUC (Kraj Vysočina 2011e, 1), nebo projekt energetické účinnosti CEC5.

organizace podílí na mezinárodních projektech financových z prostředků EU, je vzdělávání a s ním spojený program Celoživotního učení⁴⁹.

Kraj Vysočina patří také mezi regiony, které se rozhodly vytvořit *regionální zastoupení v Bruselu*. Jeho podoba je ovšem minimalistická. Původní, stálá forma zastoupení v době předsednictví ČR v Radě EU se postupem času změnila na formu nestálou, která se v rámci možností snaží věnovat všem oblastem činnosti vyplývajícím z původního nastavení. Zastoupení se bude podrobně věnovat kapitola 7.1.2.

Možnosti členství v evropských *nadnárodních asociacích* doposud Kraj Vysočina příliš nevyužíval. Momentálně je členem pouze dvou sektorových evropských asociací (ERIS@⁵⁰ a EUREGHA⁵¹), přičemž první ze jmenovaných je v tuto chvíli v platební neschopnosti (Kraj Vysočina 2012b, 2) a na pokraji zániku. Do druhé se kraj plně zapojil teprve na podzim roku 2012. O členství v další evropské asociaci, FEDARENE⁵², se v tuto chvíli na kraji jedná. Působení kraje v nadnárodních asociacích bude rovněž detailněji rozebráno dále v textu, konkrétně v kapitole 7.2.1.

6.1 Dílčí závěr

Při pohledu na vztah kraje k Evropské unii zjišťujeme, že Kraj Vysočina využívá určitým způsobem celkem tři z pěti kanálů reprezentace zájmů regionů definované Hooghe a Marksem. Co se týče dvou „nevyužitých“ přístupových bodů, vysvětlení mohou být následující. Rada ministrů není přístupná žádnému z českých krajů a jejich postavení v rámci institucionálního nastavení České republiky to ani neumožňuje. Fakticky tento přístupový kanál tedy pro možnost působení Kraje Vysočina v mezinárodní aréně není relevantní. Členství ve Výboru regionů na druhou stranu dosažitelné pro Kraj Vysočina je, podmiňuje ho ovšem silným zájem politických zástupců kraje o kandidaturu a jejich schopnost prosadit se do výběru členů. V tomto ohledu ovšem krajští politici upřednostňují působení v regionu před Bruselem a zastoupení ve Výboru regionů pro ně není prioritou.

⁴⁹ Např. projekt „Efektivní řízení škol“ ve spolupráci s finským městem Tampere (Kraj Vysočina 2012i, 3) nebo „School and Firm hand in hand“ ve spolupráci s partnerským regionem Champagne-Ardenne (Kraj Vysočina 2012i, 11).

⁵⁰ European Regional Information Society Association

⁵¹ European Regional and Local Health Authorities.

⁵² European Federation of Agencies and Regions for Energy and Environment.

Z pěti definovaných kanálů kraj v největší míře využívá možností, které mu Evropská unie nabízí prostřednictvím dotačních programů, díky nimž vstupuje jak do vztahu s Evropskou komisí, tak s dalšími evropskými regiony zapojenými do projektů. Zbylé dva kanály (regionální zastoupení v Bruselu a členství v nadnárodních asociacích) kraj sice využívá, avšak jen v menší míře. Regionální zastoupení kraj má formu nestálou a region byl do nedávna členem pouze jedné evropské nadnárodní asociace. Využití těchto kanálů ve srovnání s předchozími nepřináší natolik viditelné a obhajitelné výsledky ve vztahu k vynaloženým finančním prostředkům a náročností na lidské zdroje.

7 Podoba a motivace paradiplomatických aktivit kraje

Jak už bylo zmíněno v teoretickém úvodu práce, paradiplomacie podstátních aktérů může nabrat v podstatě jakékoli podoby. I v případě Kraje Vysočina můžeme sledovat řadu způsobů, jak pojmout paradiplomatické aktivity. Zatímco předcházející část práce se věnovala možnostem působení v mezinárodní aréně, které má kraj k dispozici, tato podkapitola se zaměří na praktickou podobu zahraničních vztahů Kraje Vysočina a jejich náplň. Zvláštní pozornost přitom bude věnována spolupráci kraje s partnerskými regiony a činností regionálního zastoupení v Bruselu, a to včetně motivací pro započetí aktivit kraje v této oblasti. Zahraniční aktivity budou rozděleny do dvou základních skupin podle počtu zapojených subjektů na bilaterální a multilaterální. Pozornost bude dále věnována obsahu jednotlivých forem paradiplomatických aktivit a motivům k započetí spolupráce s partnerskými regiony a k založení regionálního zastoupení v Bruselu.

7.1 Bilaterální paradiplomacie

Paradiplomacie Kraje Vysočina nabývá, stejně jako u ostatních českých krajů, v převážné většině případů bilaterální povahy (Drulák et al. 2004, 22), jelikož navázání bilaterální spolupráce se zahraničními subjekty je pro kraj výrazně jednodušší než zapojení do spolupráce multilaterální. Při zapojení většího množství stran je totiž komplikovanější najít společné téma (Seidl 2012).

Bilaterální paradiplomatické aktivity Kraje Vysočina můžeme rozdělit do následujících tří forem:

- spolupráce s partnerskými regiony,
- regionální zastoupení v Bruselu,
- a mezinárodní projekty se zahraničními podstátními subjekty.

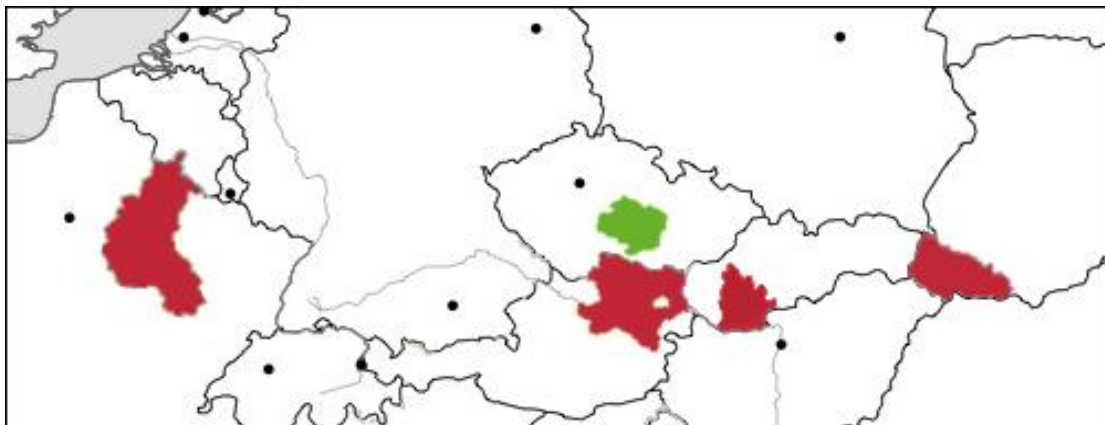
7.1.1 Partnerské regiony

K dnešnímu dni Kraj Vysočina spolupracuje celkem se čtyřmi partnerskými regiony:

- Spolkovou zemí Dolní Rakousko⁵³, jednou z devíti rakouských spolkových zemí,
- regionem Champagne-Ardenne, ležícím na severovýchodě Francie,

⁵³ Dále v textu již jen „Dolní Rakousko“.

- Nitranským samosprávným krajem⁵⁴, regionem na jihozápadě Slovenska,
- a Zakarpatskou oblastí Ukrajiny⁵⁵, jejíž území se překrývá s historickým územím Podkarpatské Rusi.

Obr. 2: Kraj Vysočina (zeleně) a jeho partnerské regiony (červeně).

Zdroj: BYU Geography Department 2012, upravenou autorkou.

Mezinárodní spolupráce s partnerskými regiony patří k nejširší a nejkompexnější formě paradiplomatičeských aktivit Kraje Vysočina. Na rozdíl od spolupráce s dalšími zahraničními podstatnými aktéry na konkrétních projektech se partnerství vyznačuje strukturovanější podobou vzájemných vztahů a také větším množstvím oblastí, ve kterých se rozvíjí společné aktivity. Spolupráce s každým z partnerských regionů je momentálně ošetřena dohodou na dobu neurčitou, která definuje hlavní oblasti spolupráce. Uzavření dohody na dobu určitou bývá motivováno především ne zcela jasnou budoucí perspektivou spolupráce. Po uplynutí dané doby pak může buďto s ohledem na okolnosti dojít k prodloužení dohody o spolupráci o další časové období nebo na dobu neurčitou, nebo k ukončení partnerství.

V případě Kraje Vysočina došlo k oběma možnostem. V případě dnes již zaniklého partnerství s italským regionem Friuli-Venezia Giulia k prodloužení dohody nedošlo, neboť po výměně politiků ve vedení regionu, necelé dva roky po uzavření partnerství, se s italskou stranou nepodařilo znovu navázat komunikaci, a platnost smlouvy tak vypršela. Smlouva o spolupráci se Zakarpatskou Ukrajinou byla kvůli specifickému charakteru partnerství a vysokému závazku finanční podpory původně také koncipována na dobu určitou. Důvodem byly obavy, že by spolupráce nemusela

⁵⁴ Dále v textu bude pro Nitranský samosprávný kraj využito také zkratky NSK.

⁵⁵ Dále v textu také „Zakarpatská Ukrajina“ nebo „Zakarpátí“.

přinášet adekvátní výsledky (Nedvěďová 2012). Ty se nicméně nenaplnily a dohoda byla po pěti letech od uzavření prodloužena na dobu neurčitou.

Na základě dohody je také ustaven orgán spolupráce, tzv. stálá konference, jež každoročně určuje hlavní směry spolupráce a vyhodnocuje dosavadní spolupráci a může také jmenovat odborné pracovní skupiny. Výjimkou je partnerství s Dolním Rakouskem, kde dohoda zakládá koordinační grémium, jehož úkolem je naplňovat dvouleté pracovní programy. I to ale může vytvářet odborné pracovní skupiny. Ke každému partnerství je také přidělen pracovník krajského úřadu, který je kontaktní osobou pro spolupráci s daným regionem, spravuje evidenci vztahů a organizačně zajišťuje cesty zástupců kraje do zahraničí a přijímání návštěv na Vysočině.

V rámci spolupráce s partnerskými regiony jsou významným způsobem zapojeny také další regionální subjekty, které se buďto na mezinárodních aktivitách podílí, samy je vytvářejí anebo jsou příjemci jejich výsledků. Jedná se především o příspěvkové organizace kraje⁵⁶. Využití dobrých vztahů a kontaktů Kraje Vysočina s partnery ale mohou i podnikatelské subjekty, vysoké školy a další vzdělávací či jiná zařízení v kraji.

7.1.1.1 Náplň a motivace spolupráce

Vztahy jsou realizovány na formální i neformální rovině, přičemž počátek spolupráce s danými regiony byl často charakterizován právě neformálností vztahů, které později nabyly formální podoby. Spolupráce Kraje Vysočina s partnerskými regiony se odehrává obecně ve třech rovinách. Na nejvyšší úrovni se jedná o *setkávání politických zástupců partnerských regionů*, které se odehrává obvykle u příležitosti zahájení některého ze společných projektů, tematických konferencí pořádaných jednou či druhou stranou, nebo návštěv za účelem výměny zkušeností v určité oblasti. Zástupci regionů se také mohou setkat přímo proto, aby zhodnotili výsledky dosavadní spolupráce a načrtli její další směřování.

Další rovinou je *komunikace mezi úředníky*, kteří jsou buďto zodpovědní za přípravu společných projektů, nebo za přípravu společných setkání. Samozřejmě není vyloučené, aby se oběma oblastem věnovala jedna osoba. Díky moderním

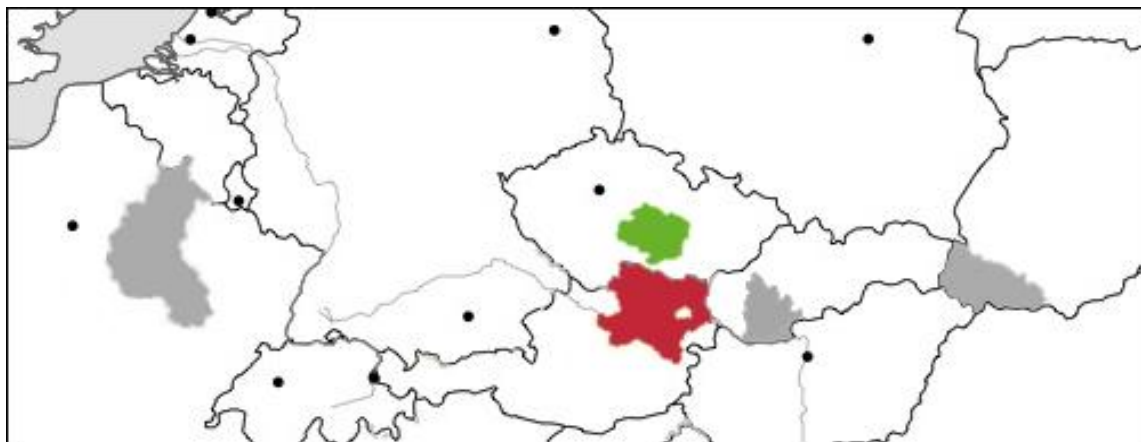
⁵⁶ Viz Rejstřík příspěvkových organizací zřízených Krajem Vysočina (Kraj Vysočina 2012d).

komunikačním technologiím mohou být úředníci v téměř neustálém kontaktu, přičemž frekvence kontaktů se mění podle toho, zda je v danou chvíli potřeba připravit konkrétní aktivitu. Fungující komunikace mezi regiony je rovněž podmíněna dobrými vzájemnými vztahy mezi konkrétními úředníky, kteří jsou spolu v kontaktu.

Náplní spolupráce je nakonec také samotná *realizace konkrétních projektů*. Následující část textu představí hlavní oblasti spolupráce s příklady jednotlivých projektů. Výčet bude mít reprezentativní povahu, neboť snahou není uvést vyčerpávající seznam aktivit, ale identifikovat oblasti, ve kterých spolupráce nejčastěji probíhá, a přiblížit, co je její podstatou.

Každé ze současných čtyř partnerství Kraje Vysočina s mezinárodními regiony je také spojeno s určitým souborem očekávání a podnětů, které kraj vedly k započetí partnerské spolupráce. Následující část práce se tedy zaměří rovněž na motivace Kraje Vysočina k navázání jednotlivých partnerství v kontextu okolností, které navazování kontaktů doprovázely.

7. 1.1.1.1 Spolková země Dolní Rakousko

Obr. 3: Kraj Vysočina (zeleně) a partnerský region Spolková země Dolní Rakousko (červeně).

Zdroj: BYU Geography Department 2012, upravenou autorkou.

Motivace pro navázání spolupráce

Počátky přeshraniční spolupráce s Dolním Rakouskem můžeme zaznamenat již v devadesátých letech 20. století v silné iniciativě Dolního Rakouska pod vedením zemského hejtmána Erwina Prölla navázat partnerství se všemi českými kraji podél společné hranice, která se na dobu čtyř desetiletí komunismu uzavřela. Vedení spolkové země projevilo zájem o kontinuitu vztahů i po krajské reformě v roce 2000, a uzavřelo

proto v roce 2002 dohodu o vzájemné spolupráci⁵⁷ i s nově vzniklým krajem Vysočina⁵⁸ (Seidl 2012), přestože spolu tyto dva regiony de facto přímo nesousedí. Území Kraje Vysočina je od Dolního Rakouska vzdáleno pouhých několik kilometrů a zahrnuje i obce, které v rámci původního rozdělení krajů byly do spolupráce s Dolním Rakouskem zahrnuty. Jihozápad kraje je navíc tradičně ovlivněn, především po ekonomické stránce, blízkostí česko-rakouské hranice (Kraj Vysočina 2004). Podle dohody o spolupráci mezi regiony má partnerství přispívat „k prohlubování dobrých sousedských vztahů“ (Dohoda s Dolním Rakouskem 2002, 1) a spolupráce se má rozvíjet v oblastech přeshraničního charakteru, které jsou upřesněny ve víceletých pracovních programech⁵⁹.

Navázání spolupráce samozřejmě nemělo být samoúčelné a bylo podníceno souborem určitých motivací. Všichni dotazovaní⁶⁰ se shodli na tom, že jedním z rozhodujících faktorů navázání spolupráce byla územní blízkost Dolního Rakouska a to i navzdory absenci společné hranice. Dolní Rakousko je pro Kraje Vysočina „nejbližším zahraničním partnerem“ (Seidl 2012) a také partnerem „nejpřirozenějším“ (Vystrčil 2012). Přeshraniční charakter společných aktivit se odráží také ve dříve zmíněných oblastech spolupráce. Další z velmi silných motivací⁶¹ vyplývá z možnosti získat finanční prostředky EU na podporu evropské územní spolupráce, které kraj také aktivně využívá⁶². Ačkoli unijní prostředky nejsou jedinou motivací společných aktivit, vyjádřil Miloš Vystrčil názor, že právě „vyhlídka evropských peněz“ představuje nejsilnější vazbu mezi regiony a nemá pocit, že v tomto případě existovala „jiná silnější vazba, která by mohla přetrvat i poté, co nebudou evropské peníze“ (Vystrčil 2012).

Obecnou motivací Kraje Vysočina, kterou lze vysledovat v podstatě ve všech jeho zahraničních aktivitách, je výměna know-how a zkušeností za účelem hospodářského rozvoje kraje. Vyplývá to nejen z charakteru realizovaných projektů, jako jsou výměny pracovníků krajského úřadu a úřadu spolkové vlády nebo výměny mezi dalšími krajskými subjekty, včetně výměn v oblasti kultury a vzdělávání⁶³,

⁵⁷ Dohoda o spolupráci země Dolní Rakousko a krajem Vysočina.

⁵⁸ Ve stejnou dobu byly podepsány i obdobné smlouvy s Jihočeským a Jihomoravským krajem.

⁵⁹ Regionální politika, územní plánování, obnova vesnic a měst, hraniční přechody; životní prostředí; ochrana před katastrofami, záchranný systém; přeshraniční dopravní komunikace, doprava; podpora programů Phare - CBC a INTERREG; kultura, vzdělávání, sport; cestovní ruch a zdravotnictví (Dohoda s Dolním Rakouskem 2002, 2- 3).

⁶⁰ Pracovníci oddělení vnějších vztahů, hejtmani i radní.

⁶¹ Na níž se rovněž shodli všichni respondenti.

⁶² Viz zprávy o spolupráci kraje se zahraničními partnery.

⁶³ Ibid.

ale také ze skutečnosti, že Dolní Rakousko „má co nabídnout“ (Dočekalová 2012). A to zejména v kontextu porevolučního přenosu znalostí ze západu na východ. Úzká přeshraniční spolupráce s Dolním Rakouskem byla na základě *Programu rozvoje kraje* pro roky 2006 -2009 jedním z prioritních směrů mezinárodní spolupráce, jež měla přinést „posílení konkurenčního postavení“ kraje, ale také „kulturní sbližování“ sousedících regionů (Kraj Vysočina 2005a, 6).

Náplň spolupráce

Spolupráce kraje s Dolním Rakouskem nabývá zřejmě nejpropracovanější struktury na platformě v rámci Pracovního programu, který zahrnuje nejen Dolní Rakousko a Kraj Vysočina, ale také Jihomoravský a Jihočeský kraj, a jehož realizaci každoročně kontroluje koordinační grémium. Společně se pak všechny tři české kraje podílí zhruba na čtvrtině projektů s Dolním Rakouskem (Dočekalová 2012). Konkrétními tématy Pracovního programu se zabývají jednotlivé odborné pracovní skupiny, jež se setkávají obvykle nejméně jednou ročně a diskutují o konkrétních projektech spolupráce, popřípadě se zabývají jejich přípravou, nebo si mezi sebou vyměňují zkušenosti v určité oblasti. Od podpisu dohody o spolupráci byly schváleny již tři Pracovní programy pro léta 2004-2006, 2006-2009 a 2010-2013. Aktuální Pracovní program stanovuje následující oblasti aktivit (Pracovní programy 2009):

1. Vodní hospodářství	9. Doprava
2. Zemědělství a lesnictví	10. Územní plánování a rozvoj regionů, regionální management, obnova vesnic a měst
3. Ochrana přírody a životního prostředí, alternativní energie, ochrana čistoty ovzduší, odpadové hospodářství	11. Regionální politika EU, Evropská územní spolupráce, EUROREGIONy
4. Hospodářství	12. Kultura
5. Věda a výzkum	13. Vzdělávání výchova, mládež, rodina, sport
6. Turistický ruch	14. Informační technologie.
7. Zdravotnictví	
8. Ochrana před katastrofami	

Byť se ve většině případů předpokládá využití prostředků EU pro financování projektů, u některých není nezbytně nutnou podmínkou realizace⁶⁴. Z hlediska přínosu

⁶⁴ Zatímco například skupina Doprava se zaměřuje na předkládání projektových žádostí v rámci OP EÚS pro projekty na zlepšení dopravní dostupnosti a modernizaci silnic, spolupráce na krajském kole olympiády v německém jazyce v rámci skupiny Vzdělávání evropské financování nevyžaduje (Kraj Vysočina 2012i, 3-4).

pro Kraj Vysočina jsou opakovaně nejlépe hodnoceny především výsledky činnosti skupin Doprava, Regionální politika EU a Kultura, ale také Ochrana před katastrofami a Vzdělávání⁶⁵.

Možnosti spolupráce kraje s Dolním Rakouskem jsou sice na jednu stranu poměrně široké, na druhou stranu určité oblasti, z hlediska četnosti aktivit, ve výsledku převažují nad ostatními. Konkrétně se jedná o oblast kultury a vzdělávání⁶⁶. Z řady pravidelných kulturních aktivit, jako jsou například výměny pracovníků v kultuře nebo výstavy děl umělců z Vysočiny v Dolním Rakousku, se vymykají velké společné projekty zaměřené na kulturu: Dolnorakouská výstava 2009, iniciativa Porta Culturae⁶⁷ a projekt Kulturní krajiny identity⁶⁸. V souvislosti se vzděláváním se připravuje projekt působení dolnorakouských lektorů na Vysočině, inspirovaný podobným projektem realizovaným ve spolupráci s francouzským regionem. K projektům zaměřeným na popularizaci němčiny dochází ale již dnes⁶⁹.

⁶⁵ Viz zprávy o spolupráci kraje se zahraničními partnery od roku 2008 do 2011.

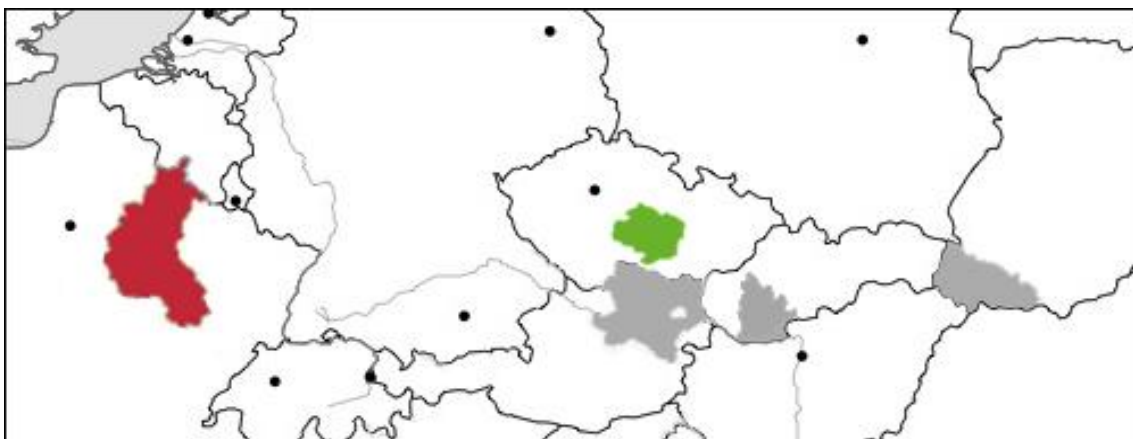
⁶⁶ To samozřejmě nepopírá skutečnost, že spolupráce a z ní vyplývající možnosti financování v oblasti dopravy, konkrétně tzv. severojižního propojení, má pro kraj obrovský význam.

⁶⁷ Jedná se o iniciativu aktérů z Kraje Vysočina, Jihočeského kraje a Dolního Rakouska v oblasti kultury, a umělecké tvorby. V rámci projektu se pořádají semináře, konference, koncerty, výstavy a další akce s přeshraničním prvkem (Porta Culturae 2011).

⁶⁸ Hlavním tématem projektu je „zprostředkování společné historie Česka a Rakouska, stejně jako z toho se vyvíjející koncepty ke zvládnutí společné přítomnosti a budoucnosti v programovém území EÚS,“ které má vést k postupnému „překonávání národních hranic v hlavách“ a „odstranění kritiky EU na obou stranách hranice“ (Europa Brücke Raabs). Do projektu jsou kromě aktérů z Dolního Rakouska a Kraje Vysočiny zapojeni i aktéři z Jihočeského kraje.

⁶⁹ Popularizace češtiny jako jazyka není příliš časté, přesto byl za účasti Kraje Vysočina realizován projekt, kdy děti ve vybraných školách na české straně v kroužku učili německy a na rakouské straně česky (Dočekalová 2012).

7.1.1.1.2 Region Champagne-Ardenne

Obr. 4: Kraj Vysočina (zeleně) a jeho partnerský region Champagne-Ardenne (červeně).

Zdroj: BYU Geography Department 2012, upravenou autorkou.

Motivace pro navázání spolupráce

Vztahy Kraje Vysočina s regionem Champagne-Ardenne byly v neformální podobě započaty několik let před uzavřením oficiální dohody o partnerství mezi regiony. Podnětem pro navázání spolupráce bylo setkání tehdejší náměstkyně hejtmana pro oblast školství se zástupci regionu Champagne-Ardenne na prezentaci investičních a turistických příležitostí v Českém centru v Paříži na podzim roku 2003 (Kraj Vysočina 2008b, 2). Rozhodující pro navázání vztahů byla kromě vzájemných sympatií i skutečnost, že náměstkyně velmi dobře ovládala francouzský jazyk (Richtová Tomšů 2012; Seidl 2012; Vystrčil 2012).

Spolupráce se původně na bázi jednotlivých projektů soustředila na oblasti školství a cestovního ruchu. Podpisem dohody o spolupráci mezi regiony⁷⁰ v dubnu 2006 se její podoba formalizovala a rozšířila i do dalších oblastí. Těžiště spolupráce zůstalo i nadále v projektech spojených s cestovním ruchem a školstvím. Také francouzský jazyk si zachoval svou pozici významného prvku spolupráce, neboť je na něj pohlíženo jako na devizu v oblasti vzdělávání. Tato skutečnost se odráží i v prioritních společných projektech, jimiž je například krajem sponzorované roční studium jednoho studenta z Kraje Vysočina na střední škole v Champagne-Ardenne nebo působení francouzské lektorky na středních školách v kraji.

⁷⁰ Smlouva o spolupráci mezi regionem Champagne-Ardenne a Vysočinou.

Přestože regiony pro některé společné projekty mohly využívat možností financování z unijních programů, nenabízelo se jim v této oblasti tolik příležitostí jako v případě přeshraniční spolupráce, a finanční prostředky z EU tak nepředstavují natolik silnou motivaci, jak tomu je v případě partnerství s Dolním Rakouskem.

Náplň spolupráce

Rozsah spolupráce Kraje Vysočina s francouzským regionem je ve srovnání s tím rakouským podstatně skromnější, ačkoli společná dohoda rovněž poměrně široké oblasti spolupráce⁷¹. S ohledem na menší možnosti financování společných projektů z evropských fondů je spolupráce naplňována spíše pravidelnými, finančně méně náročnými, a tedy i do budoucna udržitelnými aktivitami.

Mezi každoročně se opakující projekty v oblasti vzdělávání patří jednak tzv. Jeden rok v Champagne-Ardenne, studijní program vytvořený ve spolupráci obou regionů a Velvyslanectví Francouzské republiky v ČR, který umožňuje studentům z Vysočiny studovat na francouzské střední škole. V druhém případě se pak jedná o působení francouzské lektorky v Kraji Vysočina, jež je financované společně oběma regiony. Od zahájení spolupráce mezi regiony se také oddělení vnějších vztahů ve spolupráci s oddělením mládeže a sportu snažilo zprostředkovávat kontakty mezi potenciálními partnery z řad školských zařízení v kraji. Ale právě v oblasti spolupráce středních odborných škol se jedná nejvíce o spolupráci v rámci komunitárního programu Celoživotního učení, zaměřenou především na výměnné stáže a setkávání studentů.

Dochází rovněž k příležitostnému setkávání na rovině pracovníků krajského úřadu, respektive úřadu regionální rady na francouzské straně, za účelem výměny zkušeností⁷², nebo přípravy společných projektů financovaných z prostředků EU⁷³. Projektová spolupráce je ovšem ve srovnání s partnerstvím s Dolním Rakouskem mnohem nižší.

V neposlední řadě probíhá výměna také na poli umění v podobě pravidelných výstav děl umělců z Vysočiny v regionu Champagne-Ardenne a naopak. Spolupráce se

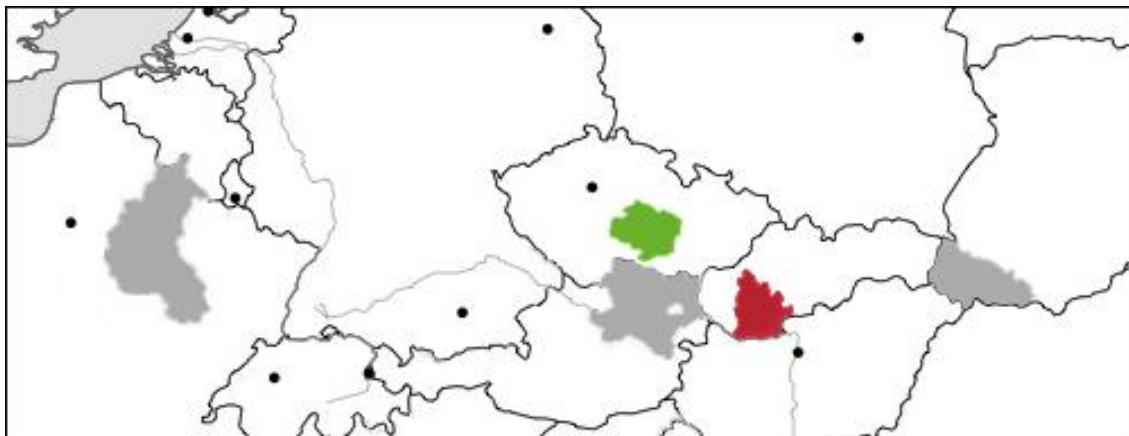
⁷¹ Jmenovitě se jedná o následující oblasti: cestovní ruch, rozvoj venkova a měst; hospodářský rozvoj a růst; ochrana a správa životního prostředí a přírodního dědictví; využívání strukturálních fondů; kulturní, společenský a sportovní život; spolupráce mezi úřady a institucemi; zemědělství (Smlouva se Champagne-Ardenne 2006, 2).

⁷² Doposud se jednalo o oblast cestovního ruchu.

⁷³ Jednalo se o projekty z oblasti cestovního ruchu a lesnictví, nicméně ani jeden z nich nebyl schválen. Úspěšný byl až projekt „Škola a firma ruku v ruce“ zaměřený na spolupráci firem a středních škol.

také rozvinula v oblasti sportu, konkrétně se jedná o pravidelné zápasy a soustředění mladých hokejistů.

7.1.1.1.3 Nitranský samosprávný kraj

Obr. 4: Kraj Vysočina (zeleně) a jeho partnerský region Nitranský samosprávný kraj (červeně).

Zdroj: BYU Geography Department 2012, upravenou autorkou.

Motivace pro navázání spolupráce

Osobní sympatie mezi představiteli regionů byly jedním z důležitých podnětů také v případě navázání spolupráce mezi Krajem Vysočina a Nitranským samosprávným krajem. Neformální kontakty navázané mezi tehdejšími hejtmany kraje Milošem Vystrčillem a jeho nitranským protějškem Milanem Belicou na setkání českých a slovenských hejtmanů pořádaném českou Asociací krajů v dubnu 2005 na Slovensku (Asociace krajů ČR 2005), dostaly díky vzájemným sympatiím obou hejtmanů (Vystrčil 2012) velmi rychle konkrétní a formální podobu prostřednictvím dohody o spolupráci⁷⁴ uzavřené o rok později. Kraj Vysočina byl ve snaze navázat partnerství s NSK motivován také skutečností, že slovenský kraj měl již dříve uzavřenou dohodu o spolupráci s regionem Champagne-Ardenne (Dočekalová 2012; Seidl 2012; Vystrčil 2012), se kterým se v té době Kraj Vysočina také chystal podepsat dohodu o partnerství. Vzájemná spolupráce tří regionů se tehdy zdála být vhodným základem pro realizování projektů spolufinancovaných Evropskou unií (Kraj Vysočina 2005b). Neméně důležitým stimulem pro vytvoření formální spolupráce byla také již existující partnerství mezi školami na Vysočině v NSK a absence jazykové bariéry (Dočekalová 2012, Seidl 2012) a také určitý pocit blízkosti vyplývající ze společné historie v rámci jedné země.

⁷⁴ Smlouva o spolupráci mezi Nitranským samosprávným krajem a Vysočinou.

Náplň spolupráce

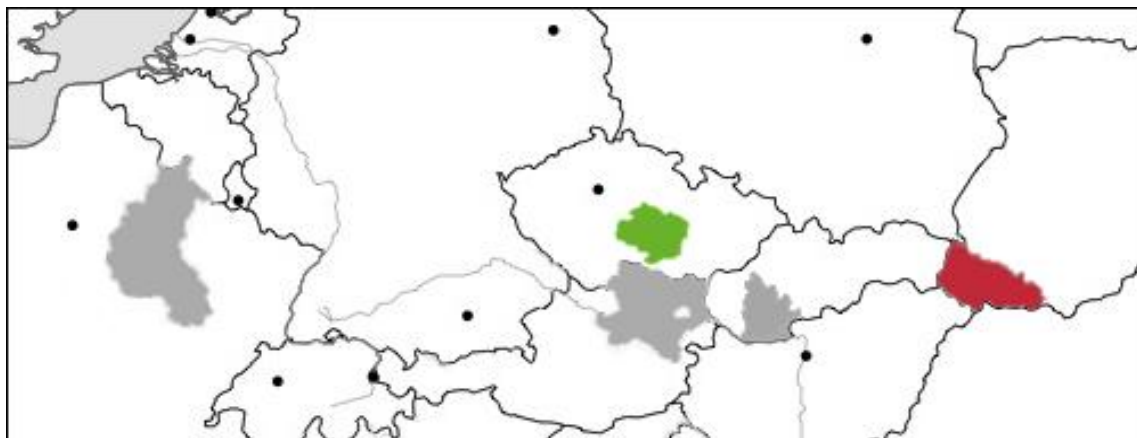
Spolupráce s NSK opět není zdaleka tak intenzivní nebo široká jako v případě Dolního Rakouska⁷⁵, což se odráží také na skutečnosti, že komunikace na úřednické úrovni je v tomto případě méně frekventovaná. V červnu letošního roku navíc na slovenské straně zanikla samostatná pozice pro koordinaci vztahů mezi kraji (Dočekalová 2012).

Stejně jako u partnerství s Dolním Rakouskem dochází i v případě NSK především k určité formě spolupráce středních škol. Studenti odborných škol z Vysočiny se mohou každoročně účastnit řemeslné a prodejní výstavy „Mladý tvorca“ v Nitře a Kraj Vysočina se na oplátku snaží o reciproční zajištění účasti středních zdravotnických škol z Kraje Vysočina a NSK na soutěžích s tematikou první pomoci v obou regionech.

Zástupci Kraje Vysočina se dále účastní (a příležitostně i podílí) na pravidelných tematických konferencích a výstav pořádaných v NSK, obvykle v oblasti cestovního ruchu a vzdělávání (Kraj Vysočina 2010, 8; Kraj Vysočina 2012i, 13). Každoročně také dochází ke schůzkám politických zástupců všech tří regionů, které mezi sebou mají uzavřené dohody o spolupráce, tedy Kraje Vysočina, Champagne-Ardenne a Nitranského samosprávného kraje, na kterých se mimo jiné probírají možnosti trilaterální spolupráce.

⁷⁵ A to i přesto, že dohoda o spolupráci mezi kraji definuje oblasti spolupráce poměrně široce a kromě oblastí shodně uvedených v dohodě se Champagne-Ardenne se jedná navíc o školství a odborné vzdělávání a vědecko-technickou spolupráci (Smlouva s NSK 2006, 2).

7.1.1.1.4 Zakarpatská oblast Ukrajiny

Obr. 5: Kraj Vysočina (zeleně) a jeho partnerský region Zakarpatská oblast Ukrajiny (červeně).

Zdroj: BYU Geography Department 2012, upravenou autorkou.

Motivace pro navázání spolupráce

Partnerství se Zakarpatskou oblastí Ukrajiny⁷⁶ představuje ve srovnání s předchozími partnerstvími velmi odlišný model spolupráce. Zakarpatí je „nejmladším“ ze zahraničních partnerů Kraje Vysočina a první kontakty s ním byly navázány po předběžném průzkumu možností spolupráce v květnu 2007 během přípravné návštěvy v létě téhož rok, následované oficiální delegací z Kraje Vysočina (Kraj Vysočina 2011b, 1). Jedním z prvních impulsů pro navázání spolupráce se Zakarpatskou oblastí byla podle tehdejšího hejtmana Miloše Vystrčila partnerská rozvojová pomoc, jež poskytoval Champagne-Ardenne frankofonním regionům v severní a západní Africe⁷⁷. Kraj Vysočina se nechal tímto konceptem spolupráce inspirovat a inicioval spolupráci se Zakarpatskou Ukrajinou, se kterou kraj pojí nejen společná (i když poměrně krátká) minulost v jednom státním celku, jazyková a kulturní blízkost, ale také podobný geografický a demografický charakter (Nedvědová 2012; Kraj Vysočina 2011b, 1).

V tomto případě se také obrátila logika vzájemného vztahu, kdy v předešlých partnerstvích směřovaných vesměs na západoevropské regiony byl Kraj Vysočina především příjemcem nových znalostí, zatímco v rámci partnerství se Zakarpatím jde

⁷⁶ Tedy s regionem, jenž se prakticky překrývá s historickým územím někdejší Podkarpatské Rusi, která v letech 1919-1939 byla součástí Československa.

⁷⁷ Konkrétně se jedná o region Oriéntal v Maroku, Centrální region v Togu a beninské departmenty Borgou a Alibori (Région Champagne-Ardenne 2011).

naopak o export znalostí, ale i finanční podpory z Vysočiny. Mezi politickými představiteli kraje pak v této souvislosti převládal názor tehdejšího hejtmána, že Kraj Vysočina je „na řadě z hlediska pomoci někomu jinému“ (Vystrčil 2012). Po předběžném průzkumu oblastí, ve kterých by mohl být Kraj Vysočina nápomocný, byla mezi důvody pro spolupráci s ukrajinským regionem zahrnuta potřeba podpořit celkový rozvoj regionu, který „patří mezi nejchudší, nejméně rozvinuté a nejméně podporované oblasti Ukrajiny“ (Kraj Vysočina 2007c, 2). Původně bylo jako nejvhodnější oblast podpory vybráno školství, spolupráce se ale rozrostla i do dalších oblastí. Od spolupráce se Zakarpátím si kraj mimo jiné sliboval také navázání kontaktů mezi podnikatelskými subjekty na obou stranách.

Současný hejtmán Jiří Běhounek zdůraznil potřebu kraje mít v celoevropském kontextu kontakty směrem na západ i na východ a orientaci na Zakarpatskou oblast Ukrajiny odůvodnil tím, že:

„ve středu Evropy ležící stát i kraj by měl být jakýmsi přenašečem, chcete-li mostem, mezi západem a východem v Evropě, pokud chceme myslet vážně to, že by měla být otevřená, spolupracující a bez konfliktů“ (Běhounek 2012).

V rámci rozvoje tohoto partnerství byl od začátku obecně kladen velký důraz na zapojení politických zástupců kraje a to i z toho důvodu, že zastupitelstvo každoročně na účely spolupráce se Zakarpatskou Ukrajinou daruje dobročinnému Fondu ViZA 5 milionů korun, což je v kontextu spolupráce s ostatními regiony nadstandardní částka. Fond ViZA po praktické stránce zajišťuje spolupráci mezi regiony „při poskytování nezištné dobročinné pomoci formou jednorázové (systematické) finanční, hmotné (materiální) a jiné pomoci na základě smluv (kontraktů) o dobročinné činnosti“ (Dobročinný fond ViZA). Stejnou finanční částku fondu věnuje ale i zakarpatská strana.

Náplň spolupráce

Jak již bylo zmíněno, partnerství kraje se Zakarpatskou oblastí představuje na rozdíl od předchozích případů zcela odlišný druh spolupráce. Ta se v zásadě dělí na dva typy: tzv. investiční a měkké projekty (Nedvědová 2012).

V případě investičních projektů se jedná o poskytnutí prostředků na rekonstrukci a opravy školských, zdravotnických nebo sociálních zařízení, ale také turistického

infocentra a odpočívadla v Zakarpatské oblasti⁷⁸. Jsou to právě tyto projekty, které odlišují partnerství s tímto regionem od ostatních, neboť jejich prostřednictvím Kraj Vysočina přispívá k hospodářskému rozvoji jiného regionu. Na Zakarpatí také pravidelně dojíždí delegace z kraje, jež kontroluje stav realizace projektů.

Druhá kategorie, tzv. měkkých projektů už ale více připomíná podobu spolupráce s ostatními partnerskými regiony. Jedná se především o výměny zkušeností (např. hasičských záchranných sborů nebo stáže pro sociální pracovníky), setkání mládeže, folklórních souborů, nebo sportovních týmů. Dále také o pořádání pravidelných společných výstav, podnikatelských misí do Zakarpatí, prezentace Kraje Vysočina na veletrhu cestovního ruchu v Užhorodě a zajištění prezentace Zakarpatské oblasti na obdobném veletrhu v ČR (Kraj Vysočina 2011b, 4). Kraj Vysočina rovněž podporuje české krajanské spolky v Užhorodě⁷⁹ ať už formou finanční podpory jejich publikační činnosti nebo dodáváním českých tiskovin a učebnic češtiny.

Vztahy se Zakarpatí se oproti vztahům s ostatními regiony vyznačují větším množstvím partnerství mezi různým regionálními aktéry, jako jsou například obce⁸⁰, dětské domovy, domovy pro seniory nebo pro mentálně postižené a nejen školská zařízení. Zapojení velkého množství aktérů z Kraje Vysočina a pravidelná komunikace s ambasádami na obou stranách, je podle koordinátorky stálé konference Kateřiny Nedvědové zárukou pokračování spolupráce i v případě, že nastanou politické změny ve vedení některého z regionů.

7.1.2 Kancelář Kraje Vysočina v Bruselu

Kraj Vysočina má v Bruselu určitou formu zastoupení formálně od podzimu 2007, prakticky však až od ledna následujícího roku. Na začátku byla zvolena tradiční - stálá forma zastoupení. Zástupce⁸¹ pobýval trvale v Bruselu a do Jihlavy přijížděl pouze příležitostně. O své činnosti podával pravidelné zprávy radě i zastupitelstvu a personálně spadal pod oddělení regionálního rozvoje. Po skončení českého předsednictví v Radě EU se nové složení vedení kraje rozhodlo pro méně finančně náročnou variantu kontaktů s „Bruselem“, a od začátku roku 2010 tedy začalo zastoupení fungovat ve formě nestálé. Tento model by však měl i přes svou minimalistickou podobu zajistit pokud možno všechny oblasti činností zastoupení.

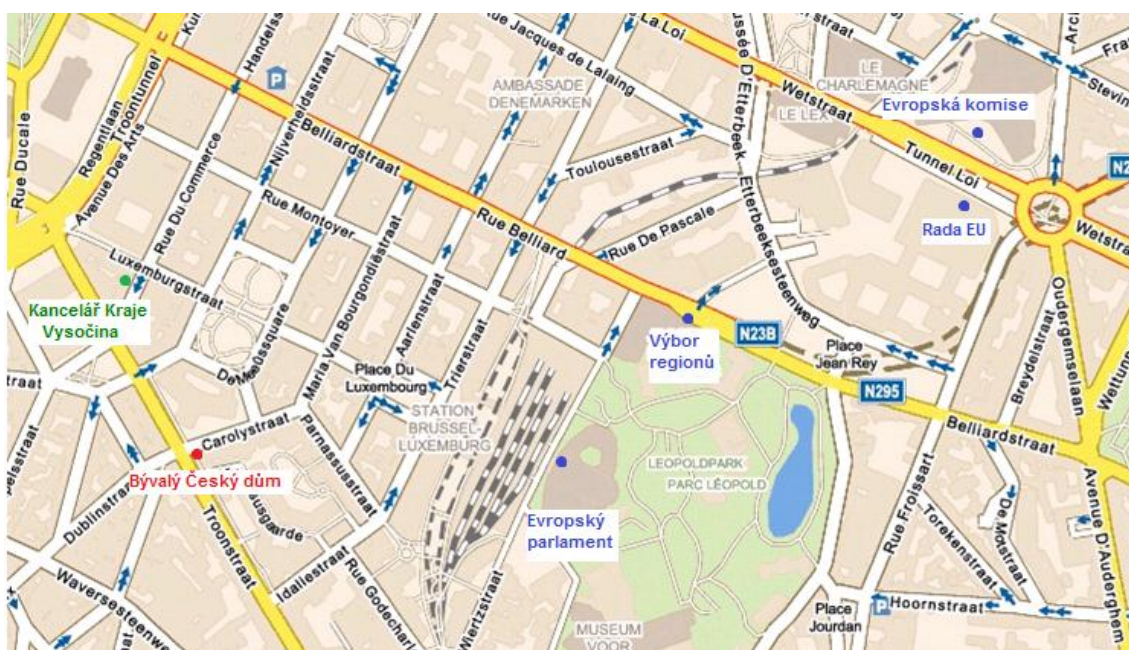
⁷⁸ Viz seznam podpořených institucí (Kraj Vysočina 2011b).

⁷⁹ Klub TGM a Společnost Jana Ámose Komenského.

⁸⁰ Včetně spolupráce krajského města Jihlava s Užhorodem.

⁸¹ Respektive zástupkyně.

V případě Kraje Vysočina se vždy jednalo o skromnou formu regionálního zastoupení o jednom zaměstnanci, jemuž byl k dispozici stážista. Kancelář původně sídlila spolu s dalšími zastoupeními českých krajů v tzv. Českém domě na Rue du Trône, hned vedle Stálého zastoupení ČR při EU a nedaleko hlavních evropských institucí. I po neúspěchu projektu Českého domu a následnému přestěhování ovšem kancelář zůstala v centru evropské čtvrti, tentokrát ve stejné budově a na stejném patře jako zastoupení jednoho z partnerských regionů – Dolního Rakouska. Kraj má v pronájmu menší kancelář bez reprezentačních prostor, může si však od Dolního Rakouska pronajmout zasedací místnost.

Obr. 6: Umístění Kanceláře Kraje Vysočina v Bruselu ve vztahu k bývalému sídlu a vybraným evropským institucím.

Zdroj: Mapy.cz, upraveno autorkou.

Motivace založení kanceláře

Důvody pro založení regionálního zastoupení Kraje Vysočina v Bruselu byly úzce spjaté s vidinou českého předsednictví Rady EU v první polovině roku 2009. Kancelář kraje v Bruselu byla otevřena v říjnu 2007⁸² v prostorách tzv. Českého domu, jehož část nabídlo Ministerstvo zahraničních věcí ČR prostřednictvím Asociace krajů ČR k dispozici krajům za účelem vytvoření jednotného místa pro reprezentaci českých krajů v Bruselu (Kraj Vysočina 2007b, 1). Vedení kraje již dříve přemýšlelo o založení

⁸² Kancelář začala oficiálně fungovat ovšem až v lednu 2008.

zastoupení v Bruselu po vzoru ostatních ve spolupráci s tehdejším partnerským regionem Friuli Venezia Giulia, či jiným z regionů (Vystrčil 2012), nabídka na zřízení kanceláře ve společných prostorách s dalšími českými kraji byla proto přijata.

Obecnou motivací pro vytvoření zastoupení v tomto období byla snaha „být u toho“ (Heřmanová 2012). Předsednictví s sebou totiž přinášelo řadu příležitostí pro prezentaci regionu a navazování kontaktů v různých oblastech a úrovních. S příchodem nového grantového období 2007 – 2013 se navíc jevilo jako důležité vytvořit pozici, která bude kraji zprostředkovávat informace z první ruky, kontakty s evropskými institucemi a českými zástupci v nich a bude celkově sledovat agendu Evropské unie (Richtová Tomšů 2012). Výraznou roli předsednictví nepřímo potvrzuje i skutečnost, že na podzim roku 2009 rozhodla rada kraje s příslibem větší efektivity (Laudin 2009)⁸³ o přeměně stálého zastoupení na nestálé od začátku roku 2010. Vedení kraje výsledky dvouletého působení stálého zastoupení plně neuspokojily. Podle tehdejší zástupkyně kraje v Bruselu ale očekávání vedení kraje ohledně fungování zastoupení během poměrně krátkého časového období nebyla příliš reálná (Heřmanová 2012). Jedním z dalších odůvodnění bylo ale také přizpůsobení se ekonomické situaci. Zástupce Kraje Vysočina měl od té doby do Bruselu už jen příležitostně dojíždět s předem danými úkoly (Kraj Vysočina 2009a, 15). Pracovnice, jež zastává místo zástupkyně v Bruselu, má v náplni práce také další agendu spojenou s fungováním oddělení vnějších vztahů.

V neposlední řadě je nutné zmínit, že po krajských volbách na podzim roku 2008 došlo ke změně politického vedení kraje. Nové vedení pak došlo k závěru, že v Bruselu není třeba mít zastoupení stálé. Současný hejtman Jiří Běhounek s ohledem na formu zastoupení uvedl:

„dneska zjišťujeme, že při možnostech komunikace přes všechna možná elektronická media a kontakty, je možné řešit mnohé. A Kraj Vysočina nemá takové silné atributy, jako mají ostatní kraje, (...) aby tam mohl lobbovat nějakým speciálním způsobem, takže si myslíme, že nestálé zastoupení nám úplně stačí. Výsledky jsou velmi, velmi dobré, (...) je to podstatně levnější a efektivnější, než kdybychom tam stálé zastoupení měli“ (Běhounek 2012).

⁸³ Citován radní M. Hyský.

Náplň činnosti kanceláře

Náplň činnosti bruselské kanceláře v podstatě přesně odpovídá oblastem, které ve své práci definuje Carolyn Rowe. Stejně jako u regionálních zastoupení z ostatních nových členských zemí (Rowe 2011: 90-91) zabírá *sběr informací* největší část činnosti kanceláře Kraje Vysočina. Zástupce v Bruselu je v podstatě průvodcem zaměstnanců krajského úřadu a vedení kraje v složitém systému dokumentů, které EU produkuje. Zástupce nebo stážista předkládá relevantní informace konkrétním oddělením krajského úřadu ve srozumitelné formě, včetně překladu textů do češtiny. Kancelář se snaží poskytovat informace přesně šité na míru potřebám kraje a jeho prioritám nejen z unijních zdrojů, ale i z dalších institucí a organizací, které působí v Bruselu. Největší důraz je kladen na informace týkající se regionální politiky a evropských fondů a aktuálně pak na jejich budoucí podobu v novém víceletém finančním rámci.

Tato oblast je úzce spjatá také s *vyhledáváním partnerů*⁸⁴, *finančních zdrojů* a možnostmi *síťování a spolupráce*. Na základě kontaktů s různými regionálními i jinými subjekty, ale rovněž na základě cíleného prohledávání databází přeposílá zástupce nabídky partnerství, spolupráce nebo informace o výzvách odborům krajského úřadu, nebo je poskytuje dalším regionálním aktérům (např. vysokým školám, neziskovým a příspěvkovým organizacím nebo i podnikatelům).

Co se týče *lobbingu*, je v případě Kraje Vysočina jen těžko představitelné, že by zastoupení obsazené jediným zaměstnancem, který v aktuálním nastavení většinu času tráví na krajském úřadu a zabývá se ještě další agendou, mohlo prosazovat své zájmy přímo u evropských institucí. Při založení zastoupení sice existovala jistá vize lobbingu, ovšem vedle lidských zdrojů chybí v tuto chvíli pro jeho realizaci i politické zadání (Richtová Tomšů 2012), které by určilo kde, jak a proč prosazovat v EU konkrétní krajský zájem. Jediným způsobem, jak se Kraj Vysočina snaží prosazovat své zájmy, tak zůstává spolupráce s ostatními českými kraji a Stálým zastoupením (zejména ve vztahu k formování nového programového období), a účast v nadnárodních asociacích, kterým se práce bude věnovat v kapitole 7.2.1.

Mnohem důležitější než přímý lobbing je pro kraj v tomto ohledu vyhledávání příležitostí, jak se *prezentovat* na evropské úrovni, *zviditelnit* se a *propagovat*

⁸⁴ Pro mezinárodní grantové projekty.

regionální kulturu, cestovní ruch nebo investiční příležitosti. Jak zmiňuje Rowe, české kraje jsou „relativně nové administrativní jednotky [a] jejich jména jsou v unijních kruzích jen málo známá“ (Rowe 2011, 100). Nejintenzivněji se zastoupení této oblasti věnovalo právě během zmiňovaného českého předsednictví, během něhož se upínala evropská pozornost⁸⁵ na celou Českou republiku. Od té doby se kancelář samostatného pořádání reprezentativních akcí věnuje minimálně a spíše se věnuje organizování akcí ve spolupráci s dalšími subjekty. Příkladem může být uspořádání semináře na téma přeshraniční zdravotní péče v rámci tzv. Open Days 2011⁸⁶ ve spolupráci s Dolním Rakouskem a dalšími regiony, pravidelné zapojování do příprav tzv. Czech Street Party nebo momentální snaha o oživení tradice Ozvěn Mezinárodního festivalu dokumentárních filmů Jihlava ve spolupráci s Českým centrem v Bruselu.

Mezi další aktivity zástupce patří také setkávání se zástupci unijních nebo jiných v Bruselu sídlících institucí (včetně českých)⁸⁷, navazování kontaktů s nadnárodními asociacemi⁸⁸, logistické a programové zajištění cest zástupců kraje do Bruselu a samozřejmě snaha o udržování kontaktů a známostí v Bruselu a s tím spojená účast na vybraných networkingových akcích, jak jen to forma nestálého zastoupení dovolí. Touto kategorií aktivit se zastoupení Kraje Vysočina ale zabývá jen okrajově.

7.1.3 Mezinárodní projekty se zahraničními podstátními subjekty

Kraj Vysočina vyvíjí spolupráci rovněž s podstátními aktéry, se kterými nemá uzavřenou partnerskou dohodu. Spolupráce tedy není tak široká a zaměřuje se na konkrétní projekty. Konkrétně pak spočívá ve vzájemné komunikaci a případnými schůzkami za účelem výměny zkušeností nebo přípravy projektových žádostí a jejich následné realizace.

V oblasti informačních technologií vyvíjí kraj poměrně intenzivní vztahy s institucemi z Taiwanu⁸⁹, konkrétně s Tchajpejskou hospodářskou a kulturní kanceláří v Praze a Institutem pro informační průmysl⁹⁰. Spolupráce s Taiwanem organizačně spadá spolu s ostatními projekty zaměřeným na informační technologie pod odbor

⁸⁵ Alespoň ta reprezentovaná bruselskými kruhy.

⁸⁶ Jedná se o každoroční akci Výboru regionů v rámci Evropského týdne regionů a měst.

⁸⁷ Spíše než o setkání zástupci evropských institucí obecně se jedná o setkání s českými zástupci, zj. europoslanci.

⁸⁸ Během posledního roku byla již zmiňovaná EUREGHA nebo AER (Kraj Vysočina 2012h, 1)

⁸⁹ Oficiálně Čínská republika.

⁹⁰ Jedná se o taiwanskou vládní agenturu. Podobná partnerství jsou podporována taiwanským ministerstvem zahraničních věcí v rámci jejich omezené zahraniční politiky za účelem podpory vlastní suverenity a nezávislosti na Čínské lidové republice (Seidl 2012).

informatiky kraje. Jedním z nejvýznamnějších projektů, jenž je výsledkem spolupráce s Taiwanem, je systém elektronické registrace pacientů v krajských nemocnicích (Kraj Vysočina 2012i, 2).

Na několika projektech spolupracoval Kraj Vysočina také s různými finskými subjekty⁹¹, přičemž nejintenzivněji komunikace probíhá s městem Tampere. Partnerství s některým z finských (či obecně skandinávských) podstátních aktérů by pro kraj bylo velmi atraktivní záležitostí, především v oblasti školství, jenž ve Skandinávii tradičně na vysoké úrovni. Snahy o tuto formu spolupráce ovšem naráží na překážku v podobě odlišného systému veřejné zprávy, ve kterém mají regiony relativně slabé postavení a hlavní roli v oblasti samosprávy zastávají obce (Hyský 2012; Seidl 2012).

Kraj Vysočina se zapojuje i do obdobných projektů financovaných z evropských dotačních programů, které jsou multilaterální. Jedná se opět především o oblast informačních technologií a vzdělávání.

Na základě vztahů se Zakarpatskou oblastí se kraj pokusil navázat spolupráci také s Košickým samosprávným krajem, jenž se Zakarpatím přímo sousedí, má s ním rovněž uzavřenou dohodu o partnerství a navíc může využívat prostředků z evropských fondů pro přeshraniční spolupráci. Společné aktivity těchto tří regionů by především měly být doplňkem k existující formě spolupráce mezi Krajem Vysočina a Zakarpatím (Nedvědová and Seidl 2012). Samotný vztah českého a slovenského kraje se pak soustředí zejména na výměnu zkušeností v konkrétních oblastech, mezi něž patří správa silnic, regionální rozvoj a plánování a implementace příhraničních projektů (Kraj Vysočina 2012i, 3-4).

O podobnou trojstrannou spolupráci, i když bez přeshraničního prvku, se kraj pokouší také v případě vztahů s Champagne-Ardenne a Nitranským samosprávným krajem, jež mezi sebou mají uzavřenou dohodu o partnerství. Vedle politických představitelů všech tří krajů se příležitostně setkávají pracovníci regionálních úřadů za účelem výměny zkušeností především v oblasti cestovního ruchu. Již zavedená vícestranná spolupráce probíhá podél česko-rakouské hranice v rámci Pracovního programu spolupráce českých krajů s Dolním Rakouskem.

⁹¹ Např. Mezinárodní hokejová škola v Jihlavě nebo projekt „Efektivní řízení škol“ v rámci programu Celoživotního učení (Kraj Vysočina 2012i, 3).

7.1.4 Dílčí závěr

V této podkapitole byla představena očekávání, se kterými Kraj Vysočina navázal kontakty a později i spolupráci se svými partnerskými regiony, a podněty, které kraj motivovaly k navázání konkrétních vztahů. Kromě obecného očekávání výměny know-how, zkušeností nebo výměn interkulturních, které bylo přítomné u všech aktuálních partnerství, měl začátek každého z partnerství svá specifika.

Zajímavým postřehem je skutečnost, že většina kontaktů se zahraničními regiony nebyla ze strany Kraje Vysočina navázána vyloženě účelově, tedy na základě konkrétního požadavku a očekávání, vyvíjela se ale spíše na základě vzájemných sympatií mezi představiteli regionů nebo úředníky na obou stranách. Nejzřetelnější je tato skutečnost u NSK a regionu Champagne-Ardenne⁹². V případě Nitranského samosprávného kraje a regionu Champagne-Ardenne se vztah Kraje Vysočina s konkrétním zahraničním partnerem vyvíjel od neformálních vztahů až ke konkrétním projektům a následné partnerské spolupráci.

Naopak v případě partnerství s Dolním Rakouskem vlastně nemůžeme hovořit o „vzniku“ spolupráce jako takovém. Jde spíše o pokračování dříve započatých přeshraničních aktivit iniciovaných z rakouské strany, které zohledňovaly reformu veřejné správy v České republice, pro něž se později stala silným stimulem možnost čerpat prostředky z programů určených pro přeshraniční spolupráci. Kraj Vysočina rozvíjí nejintenzivnější spolupráci s Dolním Rakouskem nejen proto, že se jedná o nejbližšího partnera, ale také proto, že spolupráce s ním má k dispozici širší možnosti financování z EU, než je tomu u ostatních případů. V ostatních případech je třeba rozvíjet finančně méně náročné a udržitelné projekty.

Motivace vedoucí k navázání spolupráce se Zakarpatskou Ukrajinou byly v mnoha ohledech naprosto odlišné od případů předcházejících. Zde můžeme hovořit o motivech částečně altruistických, vycházejících z pocitu sounáležitosti, ale také spojených s vytvářením image a dobrého jména kraje, v menší míře pak také s ekonomickým rozvojem kraje. Vedení kraje zároveň klade velký důraz na to, aby se k tomuto regionu přistupovalo jako k rovnocennému partnerovi, ačkoli v otázkách materiální pomoci partnerství není reciproční. Tak či tak i v tomto případě měly

⁹² Můžeme samozřejmě polemizovat nad tím, do jaké míry bylo navázání kontaktů v těchto případech náhodné, vezmeme-li v potaz to, že se první setkání odehrála na akci organizovaných za účelem setkávání zástupců různých institucí a potenciálního navázání vztahů.

vzájemné sympatie konkrétních zástupců regionů během průzkumných návštěv v Zakarpatí velký význam pro následné navázání formálních vztahů.

Důležitost dobrých osobních vztahů mezi úředníky i politickými zástupci zdůraznili všichni respondenti bez ohledu na to, že na toto téma nebyli dotazováni. Rozhovory se zástupci kraje (ať už současnými nebo minulými) a zaměstnanci krajského úřadu se ukázaly být v této části práce přínosné především v tom ohledu, že poskytly cenné informace o okolnostech vzniku partnerství a poskytly kontext dokumentům vypracovaným pracovníky krajského úřadu. Zejména u respondentů z řad politické reprezentace kraje lze vysledovat určitou asymetrii ve vztahu k jednotlivým zahraničním regionům, která se promítla v prostoru, který jim ve svých odpovědích věnovali. Největší pozornost věnovali obvykle spolupráci se Zakarpatskou Ukrajinou a Dolním Rakouskem, naopak ve vztahu k NSK a Champagne-Ardenne se vyjadřovali obvykle jen stručně. Šířka odpovědi tak většinou vyjadřovala zájem o dané partnerství a pravděpodobně i důležitost, kterou mu daný respondent přisuzoval.

Co se týče kategorií motivací pro vytváření paradiplomatických aktivit, které představil Michael Keating, můžeme vidět, že v případě paradiplomatických aktivit Kraje Vysočina jasně převládají motivace ekonomické a kulturní nad politickými. Ve vztahu k partnerským regionům kraj nevyvíjí žádné aktivity, které by se daly považovat za politicky motivované, tak jak je podává Keating. Výraznou rovinou vysočinské paradiplomacie je oblast kultury. Nemůžeme ale hovořit o tom, že by Kraj Vysočina měl výrazně odlišnou kulturu, natož jazyk od zbytku země. Snaží se spíše o propagaci regionálních specifik a české kultury jako celku. V případě Zakarpatské Ukrajiny v této souvislosti podporuje i tamní české spolky. Kraj Vysočina se ale nezaměřuje výhradně na export své kultury. Důležitou roli v jeho mezinárodních aktivitách naopak hraje i interkulturní výměna mezi regiony a kraj se nijak nebrání ani importu kultury, jak je vidět mimo jiné na příkladu výuky francouzského jazyka⁹³.

Očekávání kraje se přirozeně odráží v praktickém obsahu vztahů. Přestože jsou oblasti možné spolupráce s partnerskými regiony definovány obvykle velmi široce, jsou pro všechna partnerství dominantní témata kultury a vzdělávání, což platí i pro spolupráci s ostatními podstatnými aktéry v rámci mezinárodních projektů. Tyto dvě

⁹³ Kraj připravuje obdobný projekt na zapojení dolnorakouských lektorů do výuky němčiny v kraji.

oblasti doplňuje oblast cestovního ruchu a informačních technologií. Kraj Vysočina se díky partnerstvím účastní také prezentačních veletrhů v daných zemích a snaží se stejnou možnost zajistit i pro své partnery. Každé z partnerství má přitom samozřejmě rovněž svá specifika. Spolupráce s Dolním Rakouskem zahrnuje oproti ostatním rovněž oblasti spolupráce vyplývající z geografické blízkosti kraje jako je infrastruktura nebo ochrana před přírodními katastrofami. Zcela zvláštním případem partnerské spolupráce na způsob rozvojové pomoci je pak partnerství se Zakarpatskou oblastí Ukrajiny.

Intenzitu společných aktivit neovlivňují pouze vzájemné sympatie, ale zcela zřejmě i možnosti financování z dotačních programů Evropské unie. Nejlépe viditelná je tato skutečnost na srovnání množství aktivit ve vztahu k Dolnímu Rakousku a ostatním partnerům. Ať už je ale intenzita vztahů jakákoli, stále platí rozdělení aktivit na třech rovinách: setkávání politických představitelů, komunikace úředníků a realizace projektů, jejichž nositelem může být přímo kraj nebo některý z dalších regionálních subjektů.

Z hlediska geografického rozsahu je paradiplomacie kraje mikroregionální v případě partnerské spolupráce s ohledem na Dolní Rakousko a to i přesto, že tyto dva regiony spolu de facto nemají společnou hranici. Mají k sobě ovšem natolik blízko, že jejich vztahy lze do této kategorie započítat a to i vzhledem příhraničnímu charakteru oblastí, ve kterých spolupracují. V ostatních případech se jedná o paradiplomacii makroregionální, přičemž vztah kraje s Nitranským samosprávným krajem by přesně zapadal do Duchackova pojetí této kategorie, neboť se jedná o spolupráci regionů dvou vzájemně sousedících zemí. V rozšířeném pojetí se k němu dají přiřadit i vztahy se dvěma zbývajících regiony.

S partnerskými regiony úzce souvisí i činnost Kanceláře Kraje Vysočina v Bruselu, ačkoli to na první pohled nemusí být patrné. Jedním z jejích hlavních úkolů je totiž vyhledávat dotační příležitosti, které pak kraj využívá pro financování projektů se svými partnery. Nejedná se sice o jedinou činnost kanceláře, zato přináší nejviditelnější dopady. Přestože se kancelář snaží dostát funkcím klasického regionálního zastoupení v Bruselu, vzhledem ke své nestálé formě není zastoupením v pravém smyslu slova. Současné nastavení fungování kanceláře naopak zdůrazňuje dnešní roli komunikačních technologií, které mu umožňují získávat podobné informace v Bruselu stejně jako kdekoli jinde, vytváření osobních kontaktů ale neumožňují. A tak přítomnost v „hlavním městě Evropy“ má z tohoto důvodu svůj smysl

i v minimalistické podobě, ačkoli pro Kraj Vysočina na rozdíl od vyhledávání výzev není prioritou.

Očekávání kraje ohledně role zastoupení prošly od začátku jeho vzniku značnou proměnou. České předsednictví v první polovině roku 2009 představovalo obrovskou příležitost pro prezentaci krajů, které se většina z nich, včetně kraje, snažila využít. Tento vnější podnět spolu s určitou mírou „játakysmu“ zapříčinil možná až příliš velká (a přitom ne příliš konkrétní) očekávání o tom, co zastoupení kraji přinese. Výsledkem byl přechod na nestálou formu zastoupení, která se orientuje především na aktivity směřující od EU ke kraji a která reflektuje význam, který kraj přisuzuje této možnosti reprezentace navenek.

7.2 Multilaterální paradiplomacie

S multilaterální formou paradiplomacie, tedy se spoluprací více než dvou subjektů, Kraj Vysočina nemá tak velké zkušenosti jako s formou bilaterální. Zapojil se přesto již do několika multilaterálních mezinárodních projektů. Ať už to byla spolupráce v rámci vícestranných mezinárodních projektů financovaných z EU, zapojení do nadnárodních sdružení nebo euroregionu Dunaj-Vltava. Samozřejmostí je také již zmíněná multilaterální spolupráce podél česko-rakouské hranice.

7.2.1 Nadnárodní asociace

Kraj Vysočina je v tuto chvíli členem dvou nadnárodních evropských asociací Eris@ a EUREGHA. První z nich je ovšem momentálně v platební neschopnosti a lze předpokládat v důsledku špatného hospodaření vedení asociace její brzký zánik. Nebude jí tedy věnováno příliš pozornosti. Důvody zániku jsou momentálně předmětem řady spekulací a k dispozici není dostatek objektivních informací. Kraj se stal členem asociace Eris@, zaměřené na využití informačních a komunikačních technologií pro rozvoj regionu, již v roce 2005. Hlavní náplní členství byla výměna zkušeností a společné vypracovávání a podávání projektových žádostí⁹⁴. Vztahy s asociací měl na starosti odbor informatiky.

Na konci roku 2011 byl Kraj Vysočina přizván tehdejší předsedkyní asociace⁹⁵, aby se stal členem EUREGHA, evropského sdružení zabývajících se oblastí zdravotní péče. Na podzim roku 2012 by kraj formálně přijat, a stal se tak prvním zástupcem České republiky. Kraj se momentálně nachází ve fázi začleňování do fungování asociace, což je v jeho případě poměrně zdoluhavé, neboť komunikace s EUREGHA prochází až přes tři pracoviště krajského úřadu – zástupkyni kraje v Bruselu, odbor zdravotnictví a odbor informatiky. Kraj se totiž nejvíce zajímá o činnost meziodvětvové pracovní skupiny zaměřené na eHealth⁹⁶.

Mezi výhody vyplývající z členství patří nejen výměna zkušeností s ostatními členy asociace, ale také monitoring unijní zdravotnické agendy a možnost budování

⁹⁴ Díky asociaci se Kraj Vysočina podílel na pěti projektech zaměřených na ICT a financovaných z prostředků EU.

⁹⁵ Předsedkyně byla zástupkyní partnerského regionu Dolní Rakousko.

⁹⁶ Další pracovní skupiny se orientují na přeshraniční zdravotní péči, integrovanou péči a duševní nemoci.

společného postoje ve vztahu k evropským politikám, jehož se bude EUREGHA do budoucna snažit využít zejména ve vztahu k Evropské komisi. Kraji Vysočina se také díky asociaci naskytla mimořádná příležitost stát se členem skupiny zainteresovaných Evropské komise pro eHealth, kde by zástupce kraje zastupoval nejen zájmy EUREGHA, ale také zájmy krajské. Pro Kraj Vysočina by to znamenalo historicky první přímý kontakt s evropskými institucemi. V době dokončování této práce však ještě nebylo známo, zda byl kandidát z Vysočiny vybrán.

Hlavní aktivity kraje ve vztahu k asociaci v tuto chvíli představuje především zajištění komunikace mezi sekretariátem a členy EUREGHA a zástupci kraje, účast na pravidelných schůzkách vybraných pracovních skupin asociace a organizačních setkání⁹⁷ v rámci časových možností zástupců kraje. V počáteční fázi je také vyjednávání o zapojení kraje do FEDARENE, asociace zaměřené na energetiku a životní prostředí.

7.2.2 Euroregion Dunaj – Vltava

Dalším mezinárodním seskupením, jehož se Kraj Vysočina nedávno stal součástí, je euroregion Dunaj-Vltava podél česko-německo-rakouské hranice. Euroregion Dunaj-Vltava (ERDV) je politicky ustanoveným pracovním seskupením sedmi regionů (Kraj Vysočina, Jihočeský a Plzeňský kraj, část Dolního Rakouska, Horní Falcko a Dolní Bavorsko s hornobavorským okresem Altötting), které nemá právní subjektivitu. Kroky k jeho vytvoření byly zahájeny v roce 2009 a během let 2010 a 2011 již vybrané regiony připravovaly společné projekty, jejichž cílem mělo být „provedení analýzy sítí a analýzy potenciálů pro vzájemné prohloubení spolupráce, zlepšení kooperace a přípravy společných strategických projektů pro dotčené území v různých oblastech“ (Kraj Vysočina 2012a, 1). V počáteční fázi byl ale Kraj Vysočina spolu s Dolním Rakouskem pouze pozorovatelem projektu a k seskupení se definitivně připojil až podepsáním stanov euroregionu 30. června 2012, kdy také došlo k oficiálnímu založení euroregionu Dunaj-Vltava. Projekt euroregionu Dunaj-Vltava navazuje na dřívější spolupráci regionů podél česko-rakousko-německé hranice a dává spolupráci nový rozměr a organizační podobu.

⁹⁷ Zástupce Rady kraje a krajského úřadu se zúčastnili valného shromáždění organizací v lednu 2012 jako pozorovatelé. Zástupkyně kraje v Bruselu se také zúčastnila setkání výkonného výboru asociace a pracovních skupin pro přeshraniční spolupráci a eHealth na jaře a na podzim téhož roku (Kraj Vysočina 2012h, 1).

Obr. 7: Euroregion Dunaj-Vltava.

Zdroj: Europaregion Donau-Moldau 2012.

Fungování euroregionu se stále nachází v konsolidační fázi a pod dohledem správního orgánu, tzv. trilaterálního koordinačního grémia, jenž provádí usnesení prezidia, se v tuto chvíli připravuje zahájení činnosti vědomostních platform. Platformy mají být pracovními fóry regionálních expertů pro každou z osmi prioritních oblastí spolupráce zúčastněných stran⁹⁸. Podíl Kraje Vysočina na fungování euroregionu tedy momentálně spočívá především v účasti dvou pracovníků odboru sekretariátu hejtmána⁹⁹ na setkání koordinačního grémia, které následně informují ostatní zainteresované odbory krajského úřadu a radu. Stejně jako u ostatních zúčastněných regionů probíhá v tuto chvíli i v Kraji Vysočina výběr zástupců do vědomostních platform, přičemž by se nemělo jednat o pracovníky krajského úřadu,

⁹⁸ Jedná se o následující oblasti: ERDV jako prostor pro inovaci a výzkum; ERDV – prostor s vysokými školami; Kooperace firem a vytváření klastrů; Kvalifikované pracovní síly – flexibilní pracovní trh; Turistika orientovaná na přírodu a zdraví, města a kulturu; Obnovitelné zdroje energií a energetická efektivita; Mobilita, infrastruktura a doprava; Mnohostrannost a setkávání (Europaregion Donau-Moldau 2012a).

⁹⁹ Včetně pracovníce na pozici zástupkyně kraje v Bruselu.

ale zástupce regionálních organizací. Hlavní náplní činností platform by do budoucna měla být příprava společných projektů, primárně financovaných ze strukturálních fondů (Kraj Vysočina 2012a, 1). Předpokládá se, že první setkání jedné z platform proběhne již během prosince 2012. První setkání Platformy pro kvalifikované pracovní síly – flexibilní pracovní trh, vedené Krajem Vysočina, by se mělo uskutečnit na začátku roku 2013.

7.2.3 Dílčí závěr

Jak vyplývá z této podkapitoly, multilaterální paradiplomacie se v případě Kraje Vysočina, s výjimkou multilaterálních projektů financovaných z dotačních programů EU, teprve rozvíjí a pro tuto chvíli není jednoduché ji hodnotit. Můžeme ale vysledovat určité tendence.

Kraj Vysočina byl doposud členem sektorových funkcionalistických asociací (byť pouze dvou), nikoli reprezentativních. Členství v nadnárodních asociacích totiž kraji obecně nepřináší tak jasné výhody jako účast v jednotlivých multilaterálních či bilaterálních mezinárodních projektech. Funkcionalistické asociace ale mohou při nejmenším sloužit právě jako zdroj partnerů pro společné projekty, jak tomu bylo v případě sdružení Eris@ i EUREGHA. Pro kraj je ovšem organizačně jednodušší podílet se na jednotlivých projektech, nežli udržovat pravidelné vztahy v rámci asociace a podílet se na jejím fungování. V případě multilaterální spolupráce často není obtížnější pouze hledání společných pozic mezi partnery, ale také formování pozice v rámci kraje, na kterém se musí podílet několik odborů. Překážkou navíc může být nejen výše členského poplatku¹⁰⁰ či nedostatek zájmu politických představitelů kraje, ale také často nedostatečná jazyková vybavenost pracovníků krajského úřadu či nedostatečné časové kapacity. Převaha výhod plynoucích z členství nad vynaloženými náklady tak nemusí být jednoznačná. Dřívější špatná zkušenost s členstvím v asociaci jako byla Eris@ pak může mít také negativní vliv na vnímání multilaterálních forem spolupráce.

Zajímavostí je také to, že Kraj Vysočina využívá vztahů se svými partnerskými regiony i v oblasti multilaterální paradiplomacie. Příkladem může být například členství Dolního Rakouska ve dvou nadnárodních útvarech, kterých se Kraj Vysočina později

¹⁰⁰ Ačkoli v případě FEDARENE se jedná pouze o 500 € ročně ve srovnání s 5000€ za členství v asociaci EUREGHA.

stal členem – EUREGHA a euroregion Dunaj-Vltava. Vzájemné vztahy se tedy neomezuji pouze na bilaterální rovinu.

Závěrem můžeme říct, že účast v nadnárodních asociacích v sobě skrývá nepopiratelný potenciál, který ovšem Kraj Vysočina v tuto chvíli nedokáže nebo nemá zájem využít. Situace se ale může proměnit v souvislosti s členstvím ve sdružení EUREGHA a z něj vyplývající možností navázat přímý kontakt s Evropskou komisí. Zároveň by se tak (pod podmínkou dostatečné politické vůle) mohl změnit postoj kraje k multilaterální spolupráci, momentálně orientované převážně na využívání dotačních programů, jak je tomu ostatně i v případě nového euroregionu Dunaj-Vltava.

8 Význam paradipломatických aktivit pro kraj z pohledu politických elit

Hodnotit význam paradipломacie pro Kraj Vysočina rozhodně není jednoduché, neboť se jedná o hodnotu kvalitativně i kvantitativně obtížně měřitelnou. Jeho hodnocení tedy bylo ponecháno na jejich nejvyšších představitelích z řad politické reprezentace kraje, hejtmanech. Vycházíme-li z předpokladu, že o započetí mezinárodní spolupráce, ale také o financích přidělených na tuto oblast v konečné fázi rozhoduje zastupitelstvo na základě podkladů rady a politická podpora vedení kraje je rovněž zárukou dalšího pokračování zahraniční aktivit a jejich rozvoje, zjistíme, že postoj politických zástupců kraje k zahraniční agendě hraje nezanedbatelnou roli. Je samozřejmě od začátku třeba přihlížet k tomu, že bývalý hejtman bude o postojích kraje mluvit jinak než hejtman momentálně úřadující. Není již totiž vázán pozicí nejvyššího představitele kraje a můžeme předpokládat, že jeho odpovědi budou otevřenější. Z politického zastoupení kraje byl rovněž dotázán radní pro oblast regionálního rozvoje, neboť do jeho působnosti mimo jiné spadá oblast dotačních programů Evropské unie. Respondenti byli požádáni, aby zhodnotili význam zahraničních aktivit pro kraj.

Současný hejtman Kraje Vysočina Jiří Běhounek je přesvědčen o tom, že zahraniční aktivity jsou součástí krajské agendy a zahraniční spolupráce má podle něj důležité postavení i ve vztahu k ostatním politikám jako je správa silnic, zdravotnictví, školství nebo sociální politika. Dodal nicméně, že „co se týče hierarchie, určitě nestojí, řekneme, na prvních pěti místech, ale je až v té druhé pětce“ (Běhounek 2012). Celkově pak dal zahraniční aktivity kraje do kontextu vytváření Evropy „otevřené, spolupracující a bez konfliktů“ (Běhounek 2012) a vyjádřil v tomto směru spokojenost s tím, že Kraj Vysočina navazuje kontakty směrem na západ i na východ.

Bývalý hejtman kraje Miloš Vystrčil se ve vztahu k zahraničním aktivitám kraje vyjádřil obdobně a uvedl, že zahraniční politika pro něj jako pro hejtmana „nebyla nijak významným tématem“ (Vystrčil 2012). Zahraniční agendu kraje chápal veskrze na dvou rovinách s tím, že v prvním případě ji hejtman vnímal jako „v podstatě vynucenou“ členstvím České republiky v Evropské unii a související možností čerpat „tzv. evropské peníze“ (Vystrčil 2012). Do druhé kategorie spadaly všechny ostatní zahraniční aktivity.

Podle bývalého hejtmana význam udržování kontaktů s různými typy regionů spočívá už jen v tom, že jejich prostřednictvím má kraj možnost získat určitou formu sebereflexe, která může zlepšit nastavování cílů a priorit, ačkoli to na první pohled nemusí být vidět. Dále také vyzdvihl význam toho, když se spolupráci podaří nastavit i na dalších úrovních, včetně kontaktů mezi obyvateli daných regionů, nejen na úrovni spolupráce politiků a regionálních úřadů. Těžiště činnosti kraje ale Vystrčil viděl jinde. Zahraniční agenda je podle něj něco „nad rámec standardu“ (Vystrčil 2012).

Radní pro oblast regionálního rozvoje Martin Hyský oproti tomu uvedl, že pro něj osobně mají zahraniční vztahy kraje význam poměrně velký. Zároveň ale poukázal na to, že ne vždy je pro všechny zcela zřejmý. „Samozřejmě vidět jsou silnice, vidět jsou nemocnice, ale ty zahraniční vztahy jsou vidět méně, respektive nějaké hmatatelné výsledky“ (Hyský 2012). Význam zahraničních aktivit a zejména pak spolupráce s partnerskými regiony spočívá podle něj především v jednodušším vyhledávání partnerů do projektů financovaných z dotačních programů, ale i do ostatních projektů jako jsou stáže na školách nebo výuka lektorů z partnerských regionů. Jako „páteří“ činnosti kraje vidí Hyský ty aktivity kraje, které souvisejí s přenesenou působností a obecně se správou věcí veřejných. Zahraniční vztahy oproti tomu vidí jako pro kraj „více méně fakultativní“, přesto důležité (Hyský 2012).

8.1 Dílčí závěr

Na základě analýzy provedených rozhovorů můžeme konstatovat, že zahraniční vztahy a aktivity kraje pro hejtmany sice vždy byly svým způsobem důležité, nikdy ale nebyly prioritní oblastí činnosti kraje. Političtí představitelé kraje vnímají zahraniční agendu jako určitý doplněk ostatních aktivit. Výsledky mezinárodní spolupráce jsou totiž většinou méně viditelné, než je tomu například u ostatních, zákonem určených činností kraje. Zahraniční aktivity zároveň nejsou tématem, na kterém by se političtí kandidáti profilovali.

Téma zahraničních aktivit také respondenti ve všech případech více či méně spojovali s Evropskou unií. Ať už navazování kontaktů v zahraničí viděli jako součást „vytváření Evropy“, nebo vnímali EU a její dotační programy jako podnět pro zahraniční aktivity krajů a partnerské regiony v té souvislosti jako zdroj projektových partnerů.

9 Závěr

Cílem této práce bylo zhodnotit zahraniční aktivity Kraje Vysočina na základě konceptu paradiplomacie. Vrátime-li se ke Cornagově definici paradiplomacie, jež definuje jako

„zapojení podstatných samospráv do mezinárodních vztahů prostřednictvím budování formálních i neformálních kontaktů, stálých nebo ad hoc, se zahraničními veřejnými nebo soukromými subjekty za účelem prosazování socio-ekonomických, kulturních nebo politických záležitostí nebo jakékoli další oblasti zahraničních vztahů v rámci jejich kompetencí“ (Cornago 1999, 40),

můžeme na základě praktické části práce potvrdit, že Kraj Vysočina v praxi skutečně buduje formální i neformální kontakty se zahraničními subjekty, které jsou například v případě jeho partnerských regionů nebo členství v nadnárodních asociacích stálé a u vybraných mezinárodních projektů financovaných z prostředků EU vytvářeny ad hoc. Spolupráce probíhá v mnoha oblastech s převahou vzdělávání a kultury, drží se ale v rámci státem svěřené samostatné působnosti.

Aplikací empirických údajů na výzkumné otázky týkající se možností kraje realizovat se v mezinárodní aréně, využívání příležitostí, které nabízí EU, podoby paradiplomatických aktivit kraje, jeho motivací a významu, který zahraničním aktivitám přisuzuje, můžeme dojít k následujícím závěrům.

Všechny české kraje mají principiálně stejné možnosti v oblasti zahraničních vztahů dané legislativním nastavením, záleží tedy především na konkrétních osobnostech ve vedení kraje, jaké bude jejich přístup k paradiplomacii, a možnostech finančních zdrojů. Zahraniční aktivity mají v agendě Kraje Vysočina své místo, nicméně podle očekávání nejsou pro politické vedení prioritní oblastí činnosti kraje. Kraj se ve vztahu k nim neřídí podle konkrétní strategie, drží se ale instinktivně v prostoru vymezeném především na základě aktuálních možností kraje a příležitostí z venku, které se mu jako regionu naskytují, a také obecných priorit vyplývajících z oblastí samostatné působnosti, což krajům poskytuje poměrně široké pole působnosti.

Do této oblasti centrální orgány až na výjimky nezasahují, a tak jsou paradiplomatické aktivity kraje k centrální zahraniční politice vytvářeny paralelně a lze je dokonce do jisté míry vnímat jako její doplněk. Vzhledem k tomu, že je Česká republika kulturně poměrně homogenní a ani Kraj Vysočina se kulturně či jazykově

neodlišuje o zbytku země, nejsou jeho zahraniční aktivity s centrální politikou v konfliktu. Kraj si od paradiplomatických aktivit navíc slibuje především hospodářský rozvoj kraje a budování investiční atraktivity, nikoli jeho pozice ve světě. Kraj pravidelně na dobrovolné bázi podává informace o svých zahraničních aktivitách Ministerstvu zahraničních věcí a konkrétním zastupitelským úřadům v ČR i zahraničí a snaží se udržovat přátelské vztahy. Současné mantinely stanovující možnosti realizace v mezinárodní aréně dané českým právním rámcem ambicím Kraje Vysočina celkově vzato zcela dostačují. Možnosti kraje realizovat se za hranicemi České republiky rozšiřují také příležitosti, které nabízí systém Evropské unie, se kterým Kraj Vysočina oblast zahraničních aktivit přirozeně spojuje.

Struktura příležitostí, kterou EU představuje, zásadním způsobem ovlivňuje paradiplomatické aktivity Kraje Vysočina. Není sice jejich jediným stimulem, zahraniční aktivity kraje by bez ní přesto vypadaly podstatně jinak. Možnost čerpání finančních prostředků EU, jíž Kraj Vysočina využívá z nabízených příležitostí nejvíce, má výrazný vliv na intenzitu spolupráce s partnerskými regiony a řada mezinárodních projektů s dalšími podstátními subjekty by bez tohoto podnětu nevznikla. Zejména v kontextu navazování spolupráce s partnerskými regiony ale evropské dotační programy nejsou jedinou motivací paradiplomacie. Mají sice podstatný vliv na obsah jednotlivých partnerství, avšak základním předpokladem pro navázání kontaktů jsou vzájemné osobní sympatie a dobré vztahy, které jsou stěžejní pro následné udržování kontaktů a efektivní komunikaci při přípravě společných projektů. A to jak na rovině vztahů mezi politickými představiteli regionů, tak na rovině úřednické.

Ostatních příležitostí vycházejících ze systému Evropské unie (nepočítáme-li z institucionálního hlediska nepřístupnou Radu ministrů) už Kraj Vysočina využívá o poznání méně. Regionální zastoupení kraje v Bruselu bylo po necelých dvou letech fungování zredukováno na zastoupení nestálé, což znamená, že úředník na pozici zástupce kraje do Bruselu dojíždí zhruba jednou měsíčně s předem danými úkoly. Činnost bruselské kanceláře se zaměřuje zejména na získávání pro kraj relevantních informací z EU a jejich poskytování konkrétním oddělením Krajského úřadu. Zastoupení kraji tedy slouží primárně jako informační kanál, nikoli jako kanál reprezentace. Výjimkou byla počáteční fáze existence zastoupení v období českého předsednictví, kdy se se vznikem zastoupení pojila velká očekávání vedení kraje. Výbor regionů je rovněž předmětem příliš nízkého politického zájmu na to, aby jej Kraj

Vysočina mohl využívat. S ohledem na poslední kanál reprezentace, nadnárodní asociace, Kraj Vysočina znovu objevuje jeho potenciál. A to nejen jako zdroje projektových partnerů, ale také jako možnosti navázat přímý kontakt s Evropskou komisí, jež má v unijní architektuře zcela jinou pozici než dříve zmiňovaný Výbor regionů.

Zaměříme-li se na praktické provádění paradiplomacie Kraje Vysočina, zjistíme, že převážnou část zahraniční agendy naplňují vztahy Kraje Vysočina na mikroregionální, popřípadě makroregionální rovině s jeho partnerskými regiony, Dolním Rakouskem, Champagne-Ardenne, Nitranským samosprávným krajem a Zakarpatskou oblastí Ukrajiny. Partnerská spolupráce se ale neskládá pouze z realizace jednotlivých projektů. Důležitou složkou partnerství je také pravidelná komunikace mezi úředníky a setkávání politických představitelů regionů. Co do počtu společných projektů, převažuje ve spolupráci oblast kultury a vzdělávání, následují cestovní ruch a informační technologie. Každé z partnerství má ovšem svá specifika. Na intenzitě spolupráce s partnerskými regiony se významným způsobem odráží možnost čerpat finanční prostředky z EU. Tuto skutečnost můžeme pozorovat na partnerství s Dolním Rakouskem, jež má k financování projektů k dispozici operační program zaměřený na přeshraniční spolupráci, a Kraj Vysočina s ním proto může rozvíjet aktivní spolupráci v široké řadě oblastí, včetně dopravní infrastruktury či ochrany před katastrofami, které odráží geografickou blízkost regionů. Spolupráce s Champagne-Ardenne a NSK je ve srovnání s partnerskou spoluprací s Dolním Rakouskem mnohem skromnější. Obecně mají převahu projekty zaměřené na určitou formu výměny (zkušeností, studentů, umělecký děl apod.), popřípadě možnosti prezentace regionů. Realizovány jsou ale také „tvrdé“ projekty. Příkladem jsou projekty, které se zaměřují na dopravní dostupnost v pohraničí nebo na rekonstrukci škol a zdravotnických zařízení v Zakarpatí. Náplň spolupráce s ukrajinským regionem, jakožto určité formy rozvojové pomoci, se nicméně značně liší od zbylých tří partnerství nejen množstvím vynaložených finančních prostředků, ale také mírou politické podpory.

Do multilaterálních forem paradiplomacie, s výjimkou multilaterálních projektů podporovaných z prostředků EU, se Kraj Vysočina zapojuje méně často. Potenciálu této formy spolupráce, který představuje více než jen zdroj partnerů pro projekty dotované EU, kraj v tuto chvíli nedokáže úplně využít. Momentální tendence v tomto směru

(nedávné zapojení kraje do nadnárodního sdružení EUREGHA a do euroregionu Dunaj-Vltava) ale ukazují, že by se postoj Kraje Vysočina k multilaterální spolupráci mohl změnit. I v tomto ohledu pak hrají poměrně důležitou roli jeho partnerské regiony, které mnohdy fungují jako podnět, aby se kraj k multilaterálním projektům různého druhu připojil.

Co ale motivuje Kraje Vysočina k navazování partnerské či jiné spolupráce se zahraničními subjekty? Vzájemné sympatie zástupců regionů a motivace poskytované Evropskou unií už byly dříve zmíněny. Vedle těchto základních podnětů ale existují motivy, praktické či symbolické, pro každý z partnerských regionů. Ať už se jedná o geografickou či kulturní blízkost, společnou historii, pocit sounáležitosti, absenci jazykové bariéry nebo naopak využití cizího jazyka pro rozvoj jazykových dovedností v kraji. Obecně Kraj Vysočina vstupuje do mezinárodní arény především s očekáváním přínosů pro rozvoj kraje po ekonomické, vzdělanosti i kulturní stránce, nikoli v otázce jeho mezinárodního postavení. Zvláštní místo v krajské agendě zastává spolupráce se Zakarpatskou oblastí Ukrajiny, která je částečně postavená na altruistických motivech, zároveň se ale podílí na vytváření dobrého jména kraje. Partnerství se Zakarpatím poukazuje na proměnu role Kraje Vysočina v rámci partnerské spolupráce. Kraj původně zastával roli převážně přijímajícího regionu, jenž se snaží přilákat zahraniční investice a posílit vlastní konkurenceschopnost, postupem času se ale ve vztahu k Zakarpatské oblasti etabloval do role regionu poskytujícího nejen expertízu, ale i materiální pomoc.

Paradiplomacie Kraje Vysočina ale není pouze synonymem pro zahraniční aktivity krajského úřadu a politické reprezentace kraje, podílejí se na ní také školy, neziskové organizace, podniky, zdravotnické a kulturní instituce i samotní občané. Kraj Vysočina se zapojuje do forem mezinárodní spolupráce, které by ještě několika lety nebyly možné technologicky, finančně a před rokem 1989 ani z geopolitického hlediska a hlediska institucionálního nastavení země. Ačkoli paradiplomatické aktivity Kraje Vysočina nejsou prioritní oblastí činnosti kraje, představují nyní už neodmyslitelnou součást jeho agendy. Kraj se v mezinárodní aréně pohybuje v rámci vymezených mantinelů, které dostačují jeho ambicím v této oblasti. Jeho zahraniční aktivity je však nezbytné vnímat kontextu Evropské unie, protože právě tato struktura nabízí množství podnětů pro paradiplomatické aktivity regionů, které se odehrávají nejen ve vztahu

k evropským institucím, ale především k dalším evropským regionům a jiným podstatným aktérům. Těmto aktivitám jasně dominují vztahy se čtyřmi partnerskými regiony, které tvoří rámec pro různorodou spolupráci regionálních aktérů. Jejich pokračování nezávisí pouze na finančních zdrojích, ale především na politické vůli na obou stranách. Udržování stálých kontaktů se zahraničními regiony usnadňuje vyhledávání partnerů pro projekty financované z prostředků EU, ale poskytuje kraji díky vzájemné výměně zkušeností směrem na západ i na východ také prostor pro určitou formu sebereflexe. Přestože Kraj Vysočina v mezinárodní aréně postupuje spíše na základě svých aktuálních možností a potřeb, nežli konkrétního strategického postupu, a jeho zahraniční aktivity jsou v porovnání s aktivitami matadorů paradiplomacie jako je Katalánsko, Flandry či Québec téměř zanedbatelné, mají jejich výsledky v regionálním kontextu nezanedbatelný, byť často ne zcela viditelný, dopad na rozvoj kraje a životy lidí na Vysočině i v zahraničí.

10 Použité zdroje

Všechny internetové zdroje jsou ověřené k 15. prosinci 2012.

10.1 Primární zdroje

Rozhovory

Běhounek, Jiří. 2012. *Telefonický rozhovor s Jiřím Běhounkem, hejtmánem Kraje Vysočina od roku 2008*. Jihlava/Brusel, 16. října 2012.

Dočekalová, Hana. 2012. *Rozhovor s Hanou Dočekalovou, úřednicí na úseku zahraničních vztahů*. Jihlava, 12. června 2012.

Heřmanová, Markéta. 2012. *Rozhovor s Markétou Heřmanovou, zástupkyní Kraje Vysočina v Bruselu v letech 2007-2009*. Praha, 13. září 2012.

Hyský, Martin. 2012. *Telefonický rozhovor s Martinem Hyským, radním pro oblast regionálního rozvoje Kraje Vysočina od roku 2008*. Jihlava/Brusel, 17. října 2012.

Nedvědová, Kateřina. 2012. *Rozhovor s Kateřinou Nedvědovou, vedoucí oddělení kanceláře hejtmána Kraje Vysočina*. Jihlava, 8. června 2012.

Nedvědová, Kateřina and Ladislav Seidl. 2012. *Rozhovor s Kateřinou Nedvědovou a Ladislavem Seidlem*. Jihlava, 10. ledna 2012.

Richtová Tomšů, Martina. 2012. *Rozhovor s Martinou Richtovou Tomšů, zástupkyní Kraje Vysočina v Bruselu*. Jihlava, 18. června 2012.

Seidl, Ladislav. 2012. *Rozhovor s Ladislavem Seidlem, vedoucím oddělení vnějších vztahů Kraje Vysočina*. Jihlava, 23. května 2012.

Vystrčil Miloš. 2012. *Rozhovor s Milošem Vystrčilem, hejtmánem Kraje Vysočina v letech 2004 – 2008*. Jihlava, 28. srpna 2012.

Materiály Kraje Vysočina

Kraj Vysočina. 2012a. "Euroregion Dunaj-Vltava." <http://extranet.kr-vysocina.cz/samosprava/soubory/rada/materialy/2012/23/RK-23-2012-63.doc>.

Kraj Vysočina. 2012b. "Informace o činnosti Krajského úřadu Kraje Vysočina za období od 26. 6. 2012 s výhledem do 18. 9. 2012." http://www.kr-vysocina.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=450008&id_dokumenty=4046512&n=informace%2Do%2Dcinnosti%2Dkrajsekeho%2Duradu%2Dkraje%2Dvysocina.

- Kraj Vysočina. 2012c. "Organizační struktura Krajského úřadu Kraje Vysočina." http://extranet.kr-vysocina.cz/organizace/org_rad/index.php.
- Kraj Vysočina. 2012d. "Rejstřík příspěvkových organizací zřízených Krajem Vysočina." <http://extranet.kr-vysocina.cz/rejstrik-organizaci/vsechny-organizace>
- Kraj Vysočina. 2012e. "Strategie Kraje Vysočina 2020." <http://extranet.kr-vysocina.cz/samosprava/soubory/zastupitelstvo/materialy/2012/01/ZK-01-2012-43pr01.doc>.
- Kraj Vysočina. 2012f. "Výroční zpráva za rok 2011." http://extranet.kr-vysocina.cz/download/osh/vyrocní_zpravy/2011/VZ_2011_tisk.pdf.
- Kraj Vysočina. 2012g. "Zapojení Kraje Vysočina do neziskového sdružení Evropských regionálních a lokálních zdravotnických institucí (European Regional and Local Health Authorities, EUREGHA, ASBL).“ <http://extranet.kr-vysocina.cz/samosprava/soubory/rada/materialy/2012/10/RK-10-2012-47.doc>.
- Kraj Vysočina. 2012h. "Zpráva o působení nestálého zástupce Kraje Vysočina v Bruselu ve dnech 26. 1. – 9. 2. 2012." <http://extranet.kr-vysocina.cz/samosprava/soubory/rada/materialy/2012/08/RK-08-2012-31.doc>.
- Kraj Vysočina. 2012i. "Zpráva o spolupráci Kraje Vysočina se zahraničními partnery. 4. čtvrtletí až konec roku 2011." <http://www.kr-vysocina.cz/zprava-o-spolupraci-kraje-vysocina-se-zahranicnimi-partnery/ds-301620/p1=26658>.
- Kraj Vysočina. 2012j. "Zpráva o spolupráci Kraje Vysočina se zahraničními partnery za období od 4. čtvrtletí 2010 do konce roku 2011." Návrh usnesení zastupitelstva. <http://extranet.kr-vysocina.cz/samosprava/soubory/zastupitelstvo/materialy/2012/01/ZK-01-2012-04.doc>.
- Kraj Vysočina. 2011a. "Kraj Vysočina a partnerský region Champagne-Ardenne zahájí společný evropský projekt." <http://www.kr-vysocina.cz/kraj-vysocina-a-partnersky-region-champagne-ardenne-zahaji-spolecny-evropsky-projekt/d-4039503/p1=26640>.
- Kraj Vysočina. 2011b. "Meziregionální spolupráce. Kraj Vysočina a Zakarpatská oblast Ukrajiny." <http://extranet.kr-vysocina.cz/samosprava/soubory/zastupitelstvo/materialy/2011/07/ZK-07-2011-09pr03.doc>.
- Kraj Vysočina. 2011c. "Povinně zveřejňované informace." http://www.kr-vysocina.cz/vismo5/isvs.asp?id_org=450008&vol_stavzobrazeni=0.

Kraj Vysočina. 2011d. "Program rozvoje Kraje Vysočina." http://www.kr-vysocina.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=450008&id_dokumenty=4039980&n=program%2Drozvoje%2Dkraje%2Dvysocina%2Dswot%2Da%2Dnavrhova%2Dcast%2Dprosinec%2D2011.

Kraj Vysočina. 2011e. "Projekt RAILHUC do OP Nadnárodní spolupráce (Central Europe)." <http://extranet.kr-vysocina.cz/samosprava/soubory/zastupitelstvo/materialy/2011/01/ZK-01-2011-43.doc>.

Kraj Vysočina. 2010. "Zpráva o spolupráci kraje Vysočina se zahraničními partnery. 2. pololetí 2009 až 3. čtvrtletí roku 2010." http://www.kr-vysocina.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=450008&id_dokumenty=4030919&n=zprava%2Do%2Dspolupraci%2Dkraje%2Dvysocina%2Dse%2Dzahranicnimi%2Dpartnery%2D2010.

Kraj Vysočina. 2009a. "Informace o činnosti Krajského úřadu kraje Vysočina za období od 16. 9. 2009 s výhledem do 10. 11. 2009." <http://extranet.kr-vysocina.cz/samosprava/soubory/zastupitelstvo/materialy/2009/06/ZK-06-2009-03pr3.doc>.

Kraj Vysočina. 2009b. "Zpráva o spolupráci kraje Vysočina se zahraničními partnery v roce 2008 s přesahem do 1. pol. roku 2009." http://www.kr-vysocina.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=450008&id_dokumenty=4022242&n=zprava%2Do%2Dspolupraci%2Dkraje%2Dvysocina%2Dse%2Dzahranicnimi%2Dpartnery%2D2009.

Kraj Vysočina. 2008a. "Vítejte na Vysočině." http://www.kr-vysocina.cz/vismo5/dokumenty2.asp?id_org=450008&id=4000086&p1=1205.

Kraj Vysočina. 2008b. "Zpráva o spolupráci kraje Vysočina se zahraničními partnery." <http://extranet.kr-vysocina.cz/samosprava/soubory/zastupitelstvo/materialy/2008/03/ZK-03-2008-05pr1.doc>.

Kraj Vysočina. 2007a. "Finanční prostředky Vysočiny a Evropské unie pomáhají zlepšit silniční síť v kraji." http://extranet.kr-vysocina.cz/dbman/tiskove_zpravy/vypis.php?dir=20.7.2007#Finan%C4%8Dn%C3%AD%20prost%C5%99edky%20Vyso%C4%8Diny%20a%20Evropsk%C3%A9%20unie%20pom%C3%A1haj%C3%AD%20zlep%C5%A1it%20silni%C4%8Dn%C3%AD%20s%C3%AD%C5%A5%20v%20kraji.

Kraj Vysočina. 2007b. "Informace o přípravách společných prostor pro reprezentaci krajů v Bruselu – 'Czech Point' – česká mise." <http://extranet.kr-vysocina.cz/samosprava/soubory/rada/materialy/2007/25/RK-25-2007-43.doc>.

Kraj Vysočina. 2007c. "Možnosti podpory kraje Vysočina Zakarpatské oblasti."
<http://extranet.kr-vysocina.cz/samosprava/soubory/rada/materialy/2007/22/RK-22-2007-53.doc>.

Kraj Vysočina. 2006. "Sborník Interreg."
http://extranet.kr-vysocina.cz/download/pdf/edice/sbornik_INTERREG.pdf.

Kraj Vysočina. 2005a. "Program rozvoje kraje."
<http://ma21.cenia.cz/LinkClick.aspx?fileticket=CH-9MLZTEyo%3D&tabid=951&mid=596&language=cs-CZ>.

Kraj Vysočina. 2005b. "Záznam ze zasedání zastupitelstva kraje č. 3/2005 konaného dne 17. 5. 2005 v sídle kraje Vysočina, 1. část." http://extranet.kr-vysocina.cz/opticky_archiv/audio/zk/zk_3_05_1.mp3.

Kraj Vysočina. 2004. "Hejtmani Dohnal, Zahradník a Pröll sepsali Společnou deklaraci regionů." http://extranet.kr-vysocina.cz/dbman/tiskove_zpravy/vypis.php?dir=19.4.2004.

Dohody s partnerskými regiony

Dohoda o spolupráci mezi zemí Dolní Rakousko a krajem Vysočina ze dne 5. září 2002.
<http://www.kr-vysocina.cz/soubory/450008/dolni-rakousko.pdf>.

Dohoda o spolupráci mezi spolkovou zemí Dolní Rakousy a kraji Jihomoravský, Jihočeský a Vysočina. Pracovní programy na roky 2010 – 2013 ze dne 22. října 2009.
http://www.kr-vysocina.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=450008&id_dokumenty=4024724&n=pracovni%2Dprogram%2Dna%2Droky%2D2010%2D2013.

Smlouva o spolupráci mezi regionem Champagne-Ardenne a Vysočinou ze dne 19. dubna 2006. http://www.kr-vysocina.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=450008&id_dokumenty=4017312&n=smlouva%2Do%2Dspolupraci%2Dcz%2Dpdf%2D124%2Dkb.

Smlouva o spolupráci mezi Nitranským samosprávným krajem a Vysočinou ze dne 20. března 2006. http://www.kr-vysocina.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=450008&id_dokumenty=4017310&n=smlouva%2Do%2Dspolupraci%2Dcz%2Dpdf%2D128%2Dkb.

Smlouva o spolupráci mezi Zakarpatskou oblastí (Ukrajina) a Vysočinou (Česká republika) ze dne 28. února 2008. http://www.kr-vysocina.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=450008&id_dokumenty=4017316&n=smlouva%2Do%2Dspolupraci%2Dmezi%2Dzakarpatskou%2Doblasti%2Du krajina%2Da%2Dvysocinou%2Dceska%2Drepublika%2Dcz.

Zákony

Úplné znění zákona ze dne 19. února 1992 č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny; ve znění zákonného opatření č. 347/1992 Sb.; zákona 289/1995 Sb. ČR; nálezu Ústavního soudu č. 3/1997 Sb. ČR; zákona č. 16/1997 Sb. ČR; zákona č. 123/1998 Sb. ČR; zákona č. 161/1999 Sb. ČR a zákona č. 238/1999 Sb. ČR; ve znění zákona č. 132/2000 Sb. s účinností ke dni 1. ledna 2001. <http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/uplne-zneni-zakona-ze-dne-19-unora-1992-c-1141992-sb-o-ochrane-prirody-a-krajiny-ve-zneni-zakonneho-opatreni-c-3471992-sb-zakona-2891995-sb-cr-nalezu-ustavniho-soudu-c-31997-sb-cr-zakona-c-161997-sb-cr-zakona-c-1231998-sb-cr-zakona-c-1611999-sb-cr-a-zakona-c-2381999-sb-cr-ve-zneni-zakona-c-1322000-sb-s-ucinnosti-ke-dni-1-ledna-2001-3166.html>.

Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992. <http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/ustava-ceske-republiky-619.html>.

Ústavní zákon ze dne 16. května 2001, kterým se mění ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. <http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/ustavni-zakon-ze-dne-16-kvetna-2001-kterym-se-meni-ustavni-zakon-c-3471997-sb-o-vytvoreni-vyssich-uzemnich-samospravnich-celku-a-o-zmene-ustavniho-zakona-ceske-narodni-rady-c-11993-sb-ustava-ceske-republiky-2515.html>.

Ústavní zákon ze dne 27. dubna 2011, kterým se mění ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění ústavního zákona č. 176/2001 Sb. <http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/ustavni-zakon-ze-dne-27-dubna-2011-kterym-se-meni-ustavni-zakon-c-3471997-sb-o-vytvoreni-vyssich-uzemnich-samospravnich-celku-a-o-zmene-ustavniho-zakona-ceske-narodni-rady-c-11993-sb-ustava-ceske-republiky-ve-zneni-ustavniho-zakona-c-1762001-sb-18314.html>.

Ústavní Zákon ze dne 3. prosince 1997 o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. <http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/ustavni-zakon-ze-dne-3-prosince-1997-o-vytvoreni-vyssich-uzemnich-samospravnich-celku-a-o-zmene-ustavniho-zakona-ceske-narodni-rady-c-11993-sb-ustava-ceske-republiky-2117.html>.

Zákon České národní rady o státní památkové péči ze dne 30. března 1987.

<http://www.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pece/zakony-mezinarodni-dokumenty/zakon-o-statni-pamatkove-peci/>.

Zákon ze dne 2. května 2012 o ochraně ovzduší.

<http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/zakon-ze-dne-2-kvetna-2012-o-ochrane-ovzdusi-18995.html>.

Zákon ze dne 6. listopadu 2011 o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).

<http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/zakon-ze-dne-6-listopadu-2011-o-zdravotnich-sluzbach-a-podminkach-jejich-poskytovani-zakon-o-zdravotnich-sluzbach-18611.html>.

Zákon ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

<http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/zakon-ze-dne-24-zari-2004-o-predskolnim-zakladnim-strednim-vyssim-odbornem-a-jinem-vzdelavani-skolsky-zakon-14212.html>.

Zákon ze dne 29. června 2000 o podpoře regionálního rozvoje.

<http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/zakon-ze-dne-29-cervna-2000-o-podpore-regionalniho-rozvoje-1398.html>.

Zákon ze dne 12. dubna 2000 o krajích (krajském zřízení).

<http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/zakon-o-krajich-krajske-zrizeni-600.html>.

Ostatní zdroje

Asociace krajů České republiky. 2005. “Jednání hejtmanů českých regionů s jejich slovenskými kolegy ve Vysokých Tatrách ve dnech 25. – 26. dubna 2005.”

http://www.asociacekraju.cz/vismo5/dokumenty2.asp?id_org=450022&id=84690.

BYU Geography Department. 2012. “Western & Central Europe.”

<https://geography.byu.edu/Pages/Resources/outlineMaps.aspx>.

CEC5. <http://www.projectcec5.eu>.

Český statistický úřad. 2012. “Základní tendence demografického, sociální a ekonomického vývoje Kraje Vysočina 2011.”

[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/4B004CC100/\\$File/63136412.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/4B004CC100/$File/63136412.pdf).

Český statistický úřad. 2011. “Statistická ročenka Kraje Vysočina 2011.”

[http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/60003844FD/\\$File/63101111.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/60003844FD/$File/63101111.pdf).

- Český statistický úřad. 2009. "Geografická mapa Kraje Vysočina." [http://csugeo.i-server.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/7F004DE1DC/\\$File/63101109m01.jpg](http://csugeo.i-server.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/7F004DE1DC/$File/63101109m01.jpg).
- Dobročinný fond ViZA. "Cíle a činnosti." <http://www.fondviza.cz/cile-a-cinnosti.php>.
- EurActiv. 2012a. "Catalan Elections: What alternative to secession?" <http://www.euractiv.com/culture/catalan-elections-alternative-se-analysis-516263>.
- EurActiv. 2012b. "Catalans march for independence." <http://www.euractiv.com/future-eu/catalans-march-independence-news-514743>.
- EurActiv. 2012c. "Scotland seeks legal advice on EU status as independent nation." <http://www.euractiv.com/future-eu/scotland-seeks-legal-advice-inde-news-515619>.
- Evropa. 2006. "Evropské seskupení pro územní spolupráci (ESÚS)." http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/general_framework/g24235_cs.htm.
- Europa Brücke Raabs. „Cíle projektu“.
<http://www.europabrueckeraabs.at/cesky/kid/die-projektziele>.
- Europaregion Donau-Moldau. 2012a. "Témata." http://www.europaregion-donau-moldau.at/xchg/SID-DD909734-6B779FFF/hs.xsl/149_CSY_HTML.htm.
- Europaregion Donau-Moldau. 2012b. "Vymezení projektového území." http://www.europaregion-donau-moldau.at/xchg/SID-39881592-D2F466DE/hs.xsl/16_CSY_HTML.htm.
- Laudin, Radek. 2009. "Kraj Vysočina ruší kvůli penězům své stálé zastoupení v Bruselu." http://zpravy.idnes.cz/kraj-vysocina-rusi-kvuli-penezum-sve-stale-zastoupeni-v-bruselu-phr-/domaci.aspx?c=A091102_083506_domaci_itu.
- Porta Culturae. 2011. "O nás." http://www.vysocina-kultura.cz/?page_id=2.
- Région Champagne-Ardenne. 2011. "Coopération." <http://www.cr-champagne-ardenne.fr/?SID=464>.
- RAILHUC. "Projekt RAILHUC: cesta k lepší železniční dopravě ve Střední Evropě." <http://www.railhuc.eu/component/content/article?id=25>.
- Wikipedia contributors. 2007. "Modern kraje and historical three parts of Czechia, coloured and texted." http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:CZ_Cechy_Morava_kraje.gif.

10.2 Sekundární zdroje

Aguierre, Iñaki. 1999. "Making Sense of Paradiplomacy? An Intertextual Inquiry about a Concept in Search of Definition." In *Paradiplomacy in Action. The Foreign Relations of Subnational Governments*, edited by Francisco Aldecoa and Michael Keating, 185 - 209. London: Frank Cass.

Aldecoa, Francisco, and Michael Keating. 1999. Introduction to *Paradiplomacy in Action. The Foreign Relations of Subnational Governments*, edited by Francisco Aldecoa and Michael Keating, vii - x. London: Frank Cass.

Asociace krajů České republiky. 2004. "Přehled mechanismů výběru zástupců do Výboru regionů."

http://www.asociacekrajů.cz/vismo5/dokumenty2.asp?id_org=450022&id=53971.

Bodnářová, Barbora. 2007. "Regionální aktéři české zahraniční politiky." In *Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces*, edited by Michal Kořan and Martin Hrabálek, 137 – 151. Brno: MPÚ MU.

Bursens, Peter, and Jana Deforche. 2010. "Going Beyond Paradiplomacy? Adding Historical Institutionalism to Account for Regional Foreign Policy Competences." *The Hague Journal of Diplomacy* 5: 151 – 171.

http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=Paradiplomacy%3A+Reflections+on+the+Foreign+Policy+and+the+International+Relations+of+Regions&source=web&cd=3&ved=0CD8QFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.ua.ac.be%2Fdownload.aspx%3Fc%3Dpete%3Dr.bursens%26n%3D31408%26ct%3D32431%26e%3D223344&ei=O0rKUOXOB8PR0QWnl4D4Cg&usg=AFQjCNHfC_jOcZeFbC4h5wU0sQln3a1RBg&bvm=bv.1355272958,d.d2k.

Cornago, Noé. 1999. "Diplomacy and Paradiplomacy in the Redefinition of International Security: Dimensions of Conflict and Cooperation." In *Paradiplomacy in Action. The Foreign Relations of Subnational Governments*, edited by Francisco Aldecoa and Michael Keating, 40 – 57. London: Frank Cass.

Criekemans, David. 2010. Introduction to *Regional Sub-State Diplomacy Today*, edited by David Criekemans, 1 – 9. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.

Drulák, Petr et al. 2004. *Podíl obecních a krajských samospráv na zahraniční politice ČR*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/30729/ipublicationdocument_singledocument/d268faed-a52f-4481-8394-13fdead57b38/cs/2004-Pod%C3%ADl+obecn%C3%ADch+a+krajsk%C3%BDch+samospr%C3%A1v.pdf.

Duchacek, Ivo D. 1990. "Perforated Sovereignities: Towards a Typology of New Actors in International Relations." In *Federalism and International Relations. The Role of Subnational Units*, edited by Hans J. Michelmann and Payanotis Soldatos, 1 – 33. Oxford: Clarendon Press.

Harrison, Lisa and Wolfgang Deicke. 2001. "Conducting Interviews in Political Research." In *Political Research: An Introduction*, edited by Lisa Harrison, 89 – 104. London: Routledge.

Hocking, Brian. 1993. *Localizing Foreign Policy. Non-Central Governments and Multilayered Diplomacy*. New York: St. Martin's Press.

Hooghe, Liesbet, and Gary Marks. 2001. *Multi-Level Governance and European Integration*. Oxford: Rowman and Littlefield.

Hooghe, Liesbet, and Gary Marks. 1996. "'Europe with the regions': Channels of Regional Representation in the European Union." *Publius: The Journal of Federalism* 26, no.1: 73 – 91. <http://www.unc.edu/~gwm/unc.edu/assets/doc/hooghe.marks%20-%20europe%20with%20the%20regions.channels%20of%20regional%20representation.pdf>.

John, Peter. 2000. "The Europeanisation of Sub-national Governance." *Urban Studies* 37: 877 – 894. <http://usj.sagepub.com/content/37/5-6/877>.

Keating, Michael. 2000. "Paradiplomacy and Regional Networking." *Forum of Federations: and International Federalism*, October: 1 – 10. <http://www.forumfed.org/libdocs/ForRelCU01/924-FRCU0105-eu-keating.pdf>.

Keating, Michael. 1999. "Regions and International Affairs: Motives, Opportunities and Strategies." In *Paradiplomacy in Action. The Foreign Relations of Subnational Governments*, edited by Francisco Aldecoa and Michael Keating, 1 - 16. London: Frank Cass.

Keating, Michael. 1997. "The Invention of Regions: Political Restructuring and Territorial Government in Western Europe." *Environment and Planning C: Government and Policy* 15, no. 4: 383 – 398. <http://www.envplan.com/epc/fulltext/c15/c150383.pdf>.

Kořan, Michal. 2008. "Jednoprípádová studie." In *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, edited by Petr Drulák, 29 – 61. Praha: Portál.

Koudelka, Zdeněk. 2007. *Samospráva*. Praha: Linde Praha.

- Lecours, André. 2002. "Paradiplomacy: Reflections on the Foreign Policy and the International Relations of Regions." *International Negotiations* 7: 91 – 114.
<http://dx.doi.org/10.1163/157180602401262456>.
- Lecours, André. 2008. "Political Issues of Paradiplomacy: Lessons from the Developed World." *Discussion Papers in Diplomacy* 113: 1 – 16.
http://www.clingendael.nl/publications/2008/20081217_cdsp_diplomacy_paper_paradiplomacy.pdf.
- LaPlant, James T. et al. 2004. "Decentralization in the Czech Republic: The European Union, Political Parties, and the Creation of Regional Assemblies." *Publius* 34, no. 1: 35 – 51. <http://www.jstor.org/stable/3331155>.
- Magone, José M. 2006. *Paradiplomacy Revisited: The Structure of Opportunities of Global Governance and Regional Actors*. Final draft.
http://www.unizar.es/union_europea/files/document/conferencia%2010.2006/JoseMAGONE%20final.pdf.
- Michelmann, Hans J. 2009. *Foreign Relations in Federal Countries: A Global Dialogue on Federalism, Volume 5*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Paquin, Stéphane. 2004. *Paradiplomatie et relations internationales. Théories des stratégies internationales des régions face à la mondialisation*. Bruxelles: Peter Lang.
- Paquin, Stéphane, and Guy Lachapelle. 2005. "Why Do Sub-States and Regions Practice International Relations?" In *Mastering Globalization. New Sub-States' Governance and Strategies*, edited by Stéphane Paquin and Guy Lachapelle. Abingdon: Routledge.
<http://crepic.enap.ca/CREPIC/Publications/Lists/Publications/Attachments/18/Mastering.pdf>.
- Piattoni, Simona. 2009. "Multi-Level Governance: A Historical and Conceptual Analysis." *The Journal of European Integration* 31, no. 2: 163 – 180.
<http://dx.doi.org/10.1080/07036330802642755>.
- Rowe, Carolyn. 2011. *Regional Representations in the EU: Between Diplomacy and Interest Mediation*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Scholte, Jan Aart. 1997. "The Globalization of World Politics." In *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, edited by John Baylis and Steve Smith, 13 – 30. Oxford: Oxford University Press.

Soldatos, Payanotis. 1990. "An Explanatory Framework for the Study of Federated States as Foreign Policy Actors." In *Federalism and International Relations. The Role of Subnational Units*, edited by Hans J. Michelmann and Payanotis Soldatos, 34 - 53. Oxford: Clarendon Press.

Ugalde Zubiri, Alexander. 2006. "La acción exterior de los gobiernos no centrales en la Unión Europea ampliada." In *Cursos de derecho internacional y relaciones internacionales de Vitoria-Gasteiz 2005*, 277 – 343. Bilbao: UPV/EHU.
http://www.ehu.es/cursosderechointernacionalvitoria/ponencias/pdf/2005/2005_1.pdf.

Wolff, Stephan. 2007. "Paradiplomacy: Scope, Opportunities and Challenges." *The Bologna Center Journal of International Affairs* 10: 141 – 150.
<http://bcjournal.org/storage/BCJ-2007edition.pdf>.

Přílohy

Příloha 1 - Podklady pro rozhovory

Rozhovory s pracovníky Krajského úřadu Kraje Vysočina

Kdy jste navázali spolupráci s daným partnerským regionem a z jakých důvodů?

Jaká byla vaše očekávání ohledně navázání spolupráce?

Jaké jsou vaše motivace partnerství udržovat?

Jakým způsobem partnerství udržujete?

Jakou oblast spolupráce byste zhodnotil/a jako nejintenzivnější?

Jakou oblast spolupráce byste zhodnotil/a jako nejpřínosnější pro Kraj Vysočina?

Kdo definuje cíle v této oblasti? Jak se je daří naplňovat?

Jste v kontaktu s Ministerstvem zahraničních věcí?

Co motivovalo kraj k založení zastoupení v Bruselu?

Co je náplní činnosti zastoupení?

Jaké byly hlavní motivace kraje k přechodu na nestálou podobu zastoupení?

Jakou roli hrají zastoupení v rámci zahraničních aktivit kraje?

Rozhovory s politickými představiteli Kraje Vysočina

Jaký význam mají zahraniční aktivity pro kraj?

Z jakého důvodu kraj zahraniční vztahy navazuje?

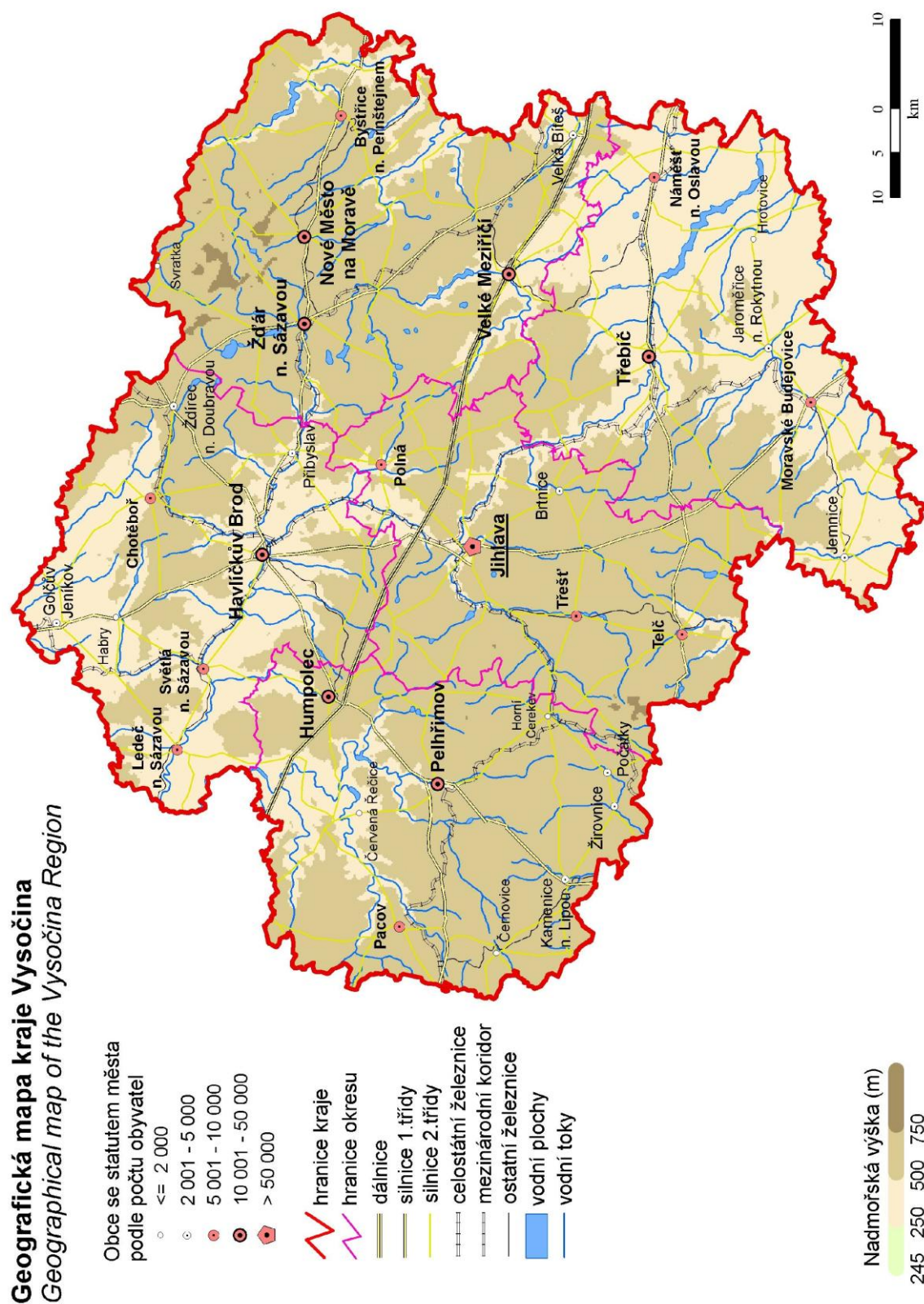
Jaká témata zahraniční agendy jsou pro kraj nejdůležitější?

Jakým způsobem samospráva definuje cíle zahraničních aktivit?

Jakou roli v zahraničních aktivitách kraje hraje Evropská unie?

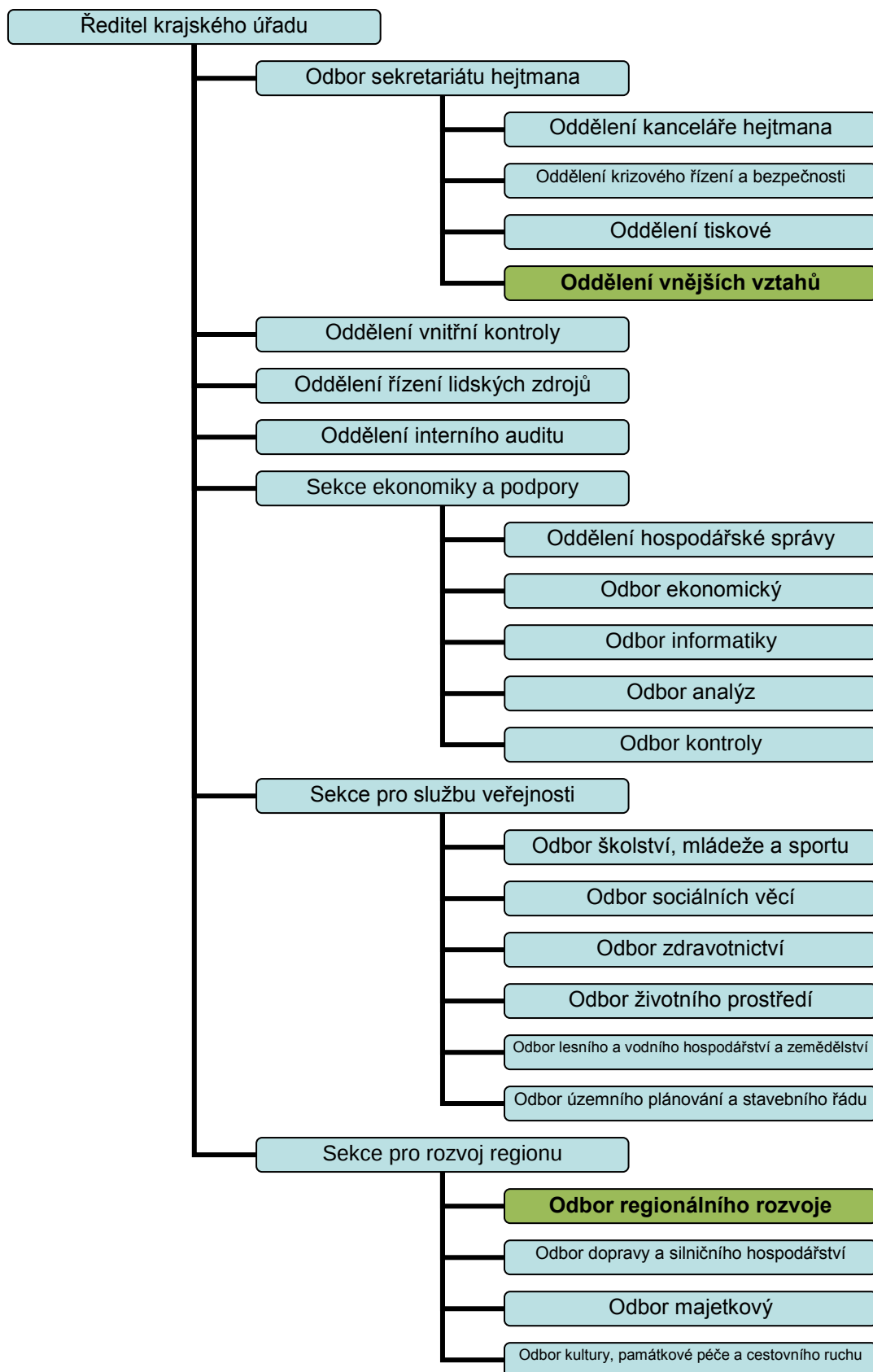
Jaký význam v kontextu zahraničních aktivit kraje připisujete zastoupení v Bruselu?

Příloha 2 – Geografická mapa Kraje Vysočina

Zdroj: ČSÚ 2009.

Příloha 3 - Organizační struktura Krajského úřadu Kraje Vysočina

Zdroj: Kraj Vysočina 2012f, 133, upraveno autorkou.